

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

NOVÁ NÁBOŽENSTVÍ JAKO SPECIFICKÁ VARIANTA
LIDSKÉHO SPOLEČENSTVÍ

Bakalářská práce

Datum odevzdání: 18.8.2008

Autor: Michaela Holá

Vedoucí práce: Mgr. Dagmar Roučková

Abstract

Among with many changes brought to us by the modern times, we may also find changes in current understanding of religions. In spite of the strong deconsecration trend the experts agreed on growing popularity of new forms of religions and divergence from the traditional religions on the other side. Many alternative religions occur. Groups are diversified by their confession, establishment, methods of finding new members, behaviour models and relationship to the traditional religions.

The phenomenon of new religions establishment itself can not be overlooked anymore and to me it seems interesting to learn more about possible reasons, why individuals choose this way. The objective of my research was to identify what motivates people to join alternative religious groups.

The research includes a quantitative and a qualitative section. In order to collect adequate data for the quantitative research method of e-mail inquiries was applied as well as questionnaires. The questionnaire was designed for the determined objective of the research and was intended for experts in organisations involved in religious issues both in the Czech Republic and Slovak Republic. Specifically responses were received from employee of the Association for Study of Sects and New Religions in Prague, the Centre for Prevention in the Area of Religious Sects (CPoNS) in Olomouc and from o.z. INTEGRA - Centre for Prevention in the Area of Religious Sects, based in Banská Bystrica. I had three hypothesis determined for this part of my work: the Hypothesis I (Phenomenon of new religions popularity is related mainly to younger population, which is more sensitive to era changes), the Hypothesis II (Decision of an individual to join a new religious group is subject to expected satisfaction of currently unsatisfied needs) and the Hypothesis III (Psychological methods misused by the alternative religious groups play a significant role in individual's decision to join a sect). The above hypothesis has been confirmed upon analysis of collected data.

In addition I used a quantitative method as well, consisting of semi-standardized interviews with former members of some of the alternative religious groups. The research group included three individuals, who shared their experience

with a specific religious group. Considering the small number of respondents it was more a complementary type of method in addition to the quantitative research.

The subject bachelor work may be used for more detail research of the given subject and extension of knowledge related to the phenomenon of the alternative religions. The work may be also used for description of processes taking place in the current society and affecting distrust to the traditional religions. Results of this research may be also considered when searching for an effective solution for prevention of sect impact.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma *Nová náboženství jako specifická varianta lidského společenství*, jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 18. 8. 2008

Podpis studentky:.....

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Dagmar Roučkové za cenné rady a podporu, kterou mi v průběhu psaní věnovala. Velké poděkování patří také lidem, kteří byli ochotni zúčastnit se výzkumu, či mi v průběhu jeho realizace neváhali poradit.

Obsah

Úvod	8
1 Současný stav.....	9
<i>1.1 Vymezení pojmů</i>	<i>9</i>
1.1.1 Náboženství.....	9
1.1.2 Sekta, netradiční náboženství, alternativní náboženství.....	10
<i>1.2 Proces sekularizace a sakralizace</i>	<i>12</i>
<i>1.3 Historie vývoje nových náboženství.....</i>	<i>13</i>
<i>1.4 Současná náboženská scéna v České republice.....</i>	<i>14</i>
<i>1.5 Charakteristika sekt a jejich členů.....</i>	<i>15</i>
1.5.1 Znaky sekt.....	15
1.5.2 Charakteristika typických přívrženců sekt	17
1.5.3 Dělení sekt	19
<i>1.6 Mentální manipulace</i>	<i>19</i>
1.6.1 Definování procesu	19
1.6.2 Používané techniky	20
1.6.3 Osm Liftonových kritérií pro psychickou manipulaci.....	22
1.6.4 Fáze procesu manipulace	22
<i>1.7 Náboženská závislost</i>	<i>23</i>
<i>1.8 Život v sektě</i>	<i>24</i>
1.8.1 Motivace ke vstupu do sekty.....	24
1.8.2 Proces vstupu do sekty	24
1.8.3 Život v komunitě.....	26
1.8.4 Odchod ze sekty	28
<i>1.9 Nebezpečí sekt.....</i>	<i>29</i>
1.9.1 Následky členství v sektě.....	29
1.9.2 Přetrvávající obtíže po odchodu	29
1.9.3 Vliv náboženských sekt na děti	31

1.10	<i>Možnosti pomoci při odchodu ze sekty</i>	32
1.10.1	Jak porozumět členům sekty	32
1.10.2	Prevence a léčba	34
1.10.3	Organizace zabývající se danou problematikou	36
2	Cíle a hypotézy	39
2.1	<i>Cíle práce</i>	39
2.2	<i>Hypotézy práce</i>	39
3	Metodika	40
3.1	<i>Použité metody</i>	40
3.1.1	Metoda dotazování	40
3.1.2	Rozhovory	40
3.2	<i>Charakteristika výzkumného souboru</i>	41
4	Výsledky	43
4.1	<i>Dotazníkové šetření</i>	43
4.1.1	Identifikační údaje	43
4.1.2	Měření subjektivních stanovisek	45
4.2	<i>Polostandardizované rozhovory s bývalými členy sekt</i>	59
5	Diskuse	73
6	Závěr	85
7	Seznam použitých zdrojů	87
8	Klíčová slova	91
9	Seznam příloh	92
10	Přílohy	93

Úvod

Dnešní doba je často právem popisována slovy jako uspěchaná, materialistická, doba konzumní společnosti, techniky či stále se prohlubující globalizace. Není divu, že duchovní rozměr života lidí se poněkud stahuje do ústraní a lze jej vnímat jako nepodstatný. Právě zde ovšem může být počátek skutečnosti, že se najdou i lidé, kteří zrovna onen duchovní rozměr svého života neustále hledají a pak snáze podléhají nabídce nejen tradičních náboženství, ale také sekt, které dokáží člověka velmi dobře oslovit a nabídnout mu splnění jeho aktuálního očekávání.

Když jsem byla menší, nepovažovala jsem vliv sekt za nikterak aktuální či palčivý problém. Vnímala jsem je spíše jako velmi raritní záležitost. Ovšem díky osobní zkušenosti, která není příliš dávná, mi naráz došla ohromná síla a důležitost tohoto fenoménu. Měla jsem příležitost vidět, jak mnoho může změnit člověka členství k určité skupině a jak ho může přimět i k věcem, které by mu jinak byly zcela cizí. Zprvu jsem sama nechápala, co za tím vším stojí, vnímala jsem jen hroživou moc, jaká dokáže zcela převrátit život. Ani po hlubším proniknutí do této tematiky si netroufám tvrdit, že by otázky po příčině těchto mnoha proměn života měly jedinou snadnou odpověď. Jako každý člověk je jiný, i veškeré okolnosti jeho života mohou být odlišné a rozhodnutí jsou čistě individuální záležitosti. Můžeme ale nalézt společné vzorce, které se v této oblasti uplatňují, a právě o nich bychom se měli snažit získat co nejpřesnější informace.

Dnes, pokud máme oči otevřené, můžeme si povšimnout mnoha kauz, které jsou s problematikou nových náboženských skupin spjaté. Ať již zmíním velmi diskutovanou Kuřimskou kauzu či případy ze zahraničí, vždy se jedná o události, které se nedají přehlédnout a z nichž vám doslova „běhá mráz po zádech“. A právě u těchto případů se tak často dere na mysl otázka : „Proč? Proč právě v dnešní době tyto skupiny lidí tak oslovují a nedělá jim problém získávat stále další příznivce?“ Tyto a mnohé další otázky přiměly i mě k tomu, abych se ve své práci hlouběji ponořila do této oblasti a zaměřila se především právě na příčiny a okolnosti příklonu jedince k takovéto skupině.

1 Současný stav

1.1 Vymezení pojmů

1.1.1 Náboženství

Sklon k náboženskosti, tedy potřeba přesahu vlastní existence a platnosti vyššího řádu, je jednou z vrozených dispozic člověka. V psychologické oblasti zdůraznil nepřevoditelnost náboženství na jiné psychické zkušenosti zejména C. G. Jung, který rovněž upozornil na negativní důsledky deprivace této potřeby (43).

Samotný latinský pojem pro náboženství „religio“ může být odvozen od slova „religare“, které znamenalo „být obzvlášť dbalý nějaké činnosti“, nebo od slovesa „religare“ s významem „být s něčím pevně svázán“ (28). Mezi jednu z často citovaných definic náboženství v dnešní době patří definice amerického antropologa Cliforda Geertze, který o náboženství hovoří jako o systému symbolů, které v lidech ustanovují silné a dlouhotrvající nálady a motivace tím, že formulují pojmy obecného řádu bytí a obdařují tyto pojmy takovým nádechem skutečnosti, že se tyto nálady a motivace zdají jedinečně realistické (16).

Na světě existuje řada velmi rozmanitých náboženství. Všem je však společné to, že užívají soustavy symbolů, vyvolávají pocity úcty nebo bázně a jsou spojena s kolektivními rituály nebo ceremoniály. Bez ohledu na existenci bohů se v každém náboženství vyskytují bytosti nebo předměty, které jsou považovány za posvátné a stávají se předmětem uctívání (17).

Náboženské přesvědčení i náboženské organizace jsou dynamickým, stále se měnícím fenoménem. Změny v přesvědčení a organizační struktuře náboženství odráží jakési přizpůsobení, dohodu a inovaci k nepřetržitě se měnícímu kulturnímu, politickému a ekonomickému prostředí. Bez více či méně nepřetržité změny by se náboženství stalo bezvýznamné vzhledem ke svému okolí a jednoduše by zaniklo. V historii samozřejmě již toto bylo osudem mnoha náboženských směrů (18).

1.1.2 Sekta, netradiční náboženství, alternativní náboženství

V protikladu k církvi poprvé definoval sekty Max Weber, po něm se snažily definici upřesnit zejména práce německého teologa Ernsta Troeltsche či Richarda Niebuhra. Na jejich vymezení sekty a církve jako kategorií popisujících typy náboženských skupin a případně i dynamiku jejich vývoje navázali v druhé polovině 20. století mnozí další badatelé, kteří se pokoušeli tyto kategorie dále specifikovat a případně do větších podrobností analyzovat kontinuum mezi nimi. K významným inovacím patří v tomto ohledu především koncepce Milтона Yingera, Rodneyho Starka a Williama Bainbridge a Bryana Wilsona (45, 47). Neustálou dichotomií církev/sekta se jim však nepodařilo nikdy prolomit a této neurčitosti dokáží sekty snadno využít. Díky tomu, že se prezentují jako nová náboženská hnutí, se jim podařilo dostat debatu na rovinu náboženské svobody (1).

Ačkoli se pojem sekta vyskytuje v křesťanské teologii po mnoho století a ačkoli je také základním pojmem sociologie náboženství a běžně užívaným pojmem v sociální psychologii či psychologii náboženství, není snadné jej vymezit ani v rámci těchto oborů, natož pak pro všechny obory společně (29).

„Sekta“ vznikla z latinského slova sequi, následovat. Žák určité sekty následuje svého mistra a zároveň se odštěpuje od zbytku lidského společenství. Stává se sektářem, izolovaným. Původně pojem sekta označoval skupinu uvnitř určitého náboženství, která se odlišovala v pojetí některých otázek a někdy se ocitla i zcela mimo náboženství (1, 37).

Z teologického pohledu je učení sekty jen vytrženou částí konkrétního náboženského učení, vyděleného z kontextu, která je absolutizována a interpretována, někdy v modifikované podobě, jako samostatná věrouka. Z pohledu sociální psychologie jde o totalitním způsobem organizované skupiny s pevnou ideologií a vůdcem, manipulující veškerý život svých členů. Sociologicky lze sektu definovat jako společenství, které odmítá kulturu, ve které žije (37, 46). Z kriminologického hlediska je sekta vymezena jako náboženské seskupení, které dlouhodobě působí na sebehodnocení jednotlivců tak, že tito lidé docházejí k psychické újmě, která bývá

charakterizována především ztrátou individuality, sníženým sebevědomím, sníženou schopností žít samostatně bez skupiny a bez jejího vůdce (22).

Sekta vytváří představu uzavřeného a do jisté míry i výjimečného seskupení věřících, kteří se nějakým způsobem vydělili z občanské (či církevní) společnosti a vyjadřují kritické pozice vůči svým oponentům (tj. především vůči církvím). Jejich nonkonformismus se mnohdy týká i vztahu k obecným kulturním a morálním normám, přičemž je tento postoj podmíněn jejich ne vždy čitelným určením (30). Sekty mají tedy silné vědomí své identity a vytyčují jasné hranice mezi sebou a svým okolím. Charakteristickým pro sektářské náboženství je silný důraz na nasazení jednotlivce ve prospěch doktrín a mravních zákonů sekty, budování skupinové identity a stanovení hranic mezi „čistým“ a „nečistým“ (35).

Termíny sekta a církev můžeme však také chápat jako jednotlivé fáze vývoje náboženské skupiny. V tomto pohledu většina církví začínala jako sekty, tedy jako malé skupiny lidí, kteří oddaně následovali silného charizmatického vůdce, podle něhož dosavadní náboženství příliš podlehla světu, přizpůsobila se mu, a proto je potřeba očistit tuto tradici a vrátit se k jejím pravým, původním principům (26).

Termín sekta se v poslední době nahrazuje nehodnotícím výrazem nové náboženské směry či nová náboženství. Pojem nová náboženství vyjadřuje skutečnost těch náboženství, která vznikla v 19. a 20. století a rozšířila se do mnoha zemí. Tento pojem se stal také synonymem pro nová náboženská hnutí, jejichž početnost je velká a vytvářejí různorodé náboženské skupiny, které vznikly hlavně ve 20. století (10).

Problematické je užití pojmu kult, které již nese velmi negativní zátěž. Pojem alternativní spiritualita je užíván z důvodu, že ne všechna učení a praktiky je možno popsat jako „náboženské“. Jeden z nejvýznamnějších rysů vývoje zvláště v západních náboženstvích spočívá právě ve vzniku soukromých, neinstitucionálních forem víry a náboženské praxe. Existuje to, co socioložka Grace Davieová popsala jako „věřit, a nikam nepatřit“. Často se argumentuje tím, že tato víra bez příslušnosti by měla být označována raději jako „spiritualita“ než jako „náboženství“ (35).

1.2 Proces sekularizace a sakralizace

Pojem sekularizace je běžným označením pro proces, v němž náboženství ztrácí vliv nad mnoha sférami společenského života. U tohoto jevu lze vymezit více jeho dimenzí. Na prvním místě to je pokles členství a aktivity v církvích a náboženských organizacích, další z rozměrů sekularizace se týká toho, do jaké míry si církve a jiné organizace udržují svůj společenský vliv, majetek a prestiž. Třetí významný rozměr představují názory a měřítka lidí, tedy míra jejich religiozity (17). Naopak sakralizace (nebo de-sekularizace) pojmenovává proces, kterým náboženství v soukromí a/nebo ve společnosti na významu získává (53).

Déle než sto let předpovídali sociální teoretici, že náboženství bude postupně ztrácet vliv i význam. Ještě před jednou generací předpovídali odborníci, kteří se zabývají antropologií náboženství, další sekularizaci lidské společnosti, která měla jít ruku v ruce s vývojem politické demokracie západního typu, tržního hospodářství, vědy a technologie (13).

Historický vývoj přibližně až do poloviny 20. století opravdu nasvědčoval možnosti sekularizace v Evropě. Od druhé poloviny 19. století v různých evropských společnostech ubývalo věřících, kteří chodili do kostelů, nechávali křtít své děti nebo dodržovali náboženské příkazy stran běžného jednání. V dalších částech světa byl však vývoj složitější. Například ve Spojených státech byl vývoj zcela opačný. Čím více se evropská společnost zesvětšťovala, tím více tam rostl počet členů různých církví. Nicméně se předpokládalo, že jinde k sekularizaci dojde později. Dnes se zdá, že celá tato debata byla chybná (26).

Téměř všechna světová náboženství prošla v sedmdesátých letech dvacátého století procesem obrody, ale největšímu růstu se těší současný islám. Mimo západní svět je toto oživení nejzřetelnější v postkoloniálních oblastech, přičemž sakralizace tu často souvisí s prosazováním nových, „nezávislých“ útvarů (53). Stal se tedy opak toho, co teoretici očekávali. Vliv náboženských institucí na politický život a kulturu v současnosti celosvětově roste. Oživení protestantského křesťanství a katolicismus, islámu či hinduismu souvisí s vývojem národních států, masové urbanizace, ekonomické specializace a globalizace (13).

Ačkoliv upadá účast na bohoslužbách, značné množství lidí dodnes vnímá sebe sama jako věřící a důraz náboženství se přesouvá spíše do osobní roviny. V posledních desetiletích jsme rovněž svědky posunu od „náboženství“ ke „spiritualitě“. Z tohoto hlediska probíhá zároveň jak sekularizace (tradičních náboženství), tak sakralizace (nových forem duchovnosti) (53).

1.3 Historie vývoje nových náboženství

Nová náboženství se rodila nejen v posledních desetiletích 20. století, ale mají své počátky již mnohem dříve. Dějiny náboženství ukazují, že snahy o vybočení ze stanoveného řádu a dogmatického systému, provázely všechna velká náboženská hnutí. V křesťanství, islámu, buddhismu, judaismu apod. vznikaly odstředivé tendence i oddělené heretické pospolitosti a sekty jako skupinové náboženské útvary se samostatnými organizačními a věroučnými principy. Zvlášť pro křesťanství je charakteristická existence množství sektářských proudů, a to již na samém počátku, kdy se formovalo křesťanské učení (30, 52).

Nová náboženství se mezi sebou v mnohém odlišují a je zřejmé, že se vždy nemusí jednat o zcela novodobé útvary. Na příklad členové hnutí Hare Krišna ozdobeni svými typickými rouchy se poprvé objevili ve Spojených státech v šedesátých letech 20. století. Přinesli s sebou hinduistické smýšlení a praktiky, které byly v Severní Americe zcela nové, ale které se prováděly v Indii již v šestnáctém století. V protikladu k tomuto Reverend Sun Myung Moon, zakladatel Církve sjednocení, vytvořil náboženství, které obsahuje směs přestavěné křesťanské víry a části východních náboženství. Jiným příkladem může být L. Ron Hubbard, autor science fiction, který roku 1954 založil směr zvaný scientologie. Jeho základem byla kniha Dianetika obsahující mnohé moderní psychoterapeutické techniky. Na těchto třech příkladech můžeme vidět zřetelné rozdíly. U prvního je podstatou staré náboženství založené na posvátných textech hinduismu, u druhého jde o nově vytvořené náboženství založené na vnímání Boha monoteistickými tradicemi židovství a křesťanství, u třetího se jedná o směr postavený na technikách moderní psychoterapie (18).

V posledním století, a zvláště v posledních padesáti letech jsme však nepochybně svědky tak rychlého vznikaní nových náboženství, sekt a forem alternativní spirituality, které nemá obdobu. Jednou z klíčových změn je stále se zvyšující počet společností, které jsou multikulturní a multireligiózní (35).

Sekty, jež dnes můžeme označit za „úspěšné“, se na scéně objevily po 2. světové válce a v naprosté většině případů souvisí s novým sociokulturním jevem ze 70. let. Svými tématy jsou sice zakořeněny ve vzdálenější minulosti, avšak jejich dynamika je postavena na zpochybnění konzumní společnosti a rozvoji jakési kontrakultury protestu. Ta se zrodila v roce 1960 a bleskově se rozšířila. V letech 1960 - 1970 došlo k oslabení „klasického“ náboženského cítění a tradiční církve vyklidily pole spontánním společenstvím, organizovaným kolem nějakého guru či určité módní myšlenky (1).

Do české společnosti pronikly náboženské skupiny ve větší míře až po změně společenského systému v 90. letech. Dříve v České republice existovalo jen několik málo náboženských skupin, např. Svědkové Jehovovi (46).

Můžeme určit hlavní dvě příčiny zásadní změny, která u nás nastala po listopadu 1989. Jednou je změna politického uspořádání, které nepreferuje žádnou filozofii, náboženské vyznání či ideologii. Druhou je otevření se naší země ostatnímu světu. I když otevření se světu je na jedné straně naprosto nutnou podmínkou normálního a v ohledu mezinárodních vztahů úspěšného života naší země, je to skutečnost, která s sebou nese značná rizika. Ta spočívají mimo jiné i v tom, že populace, a zejména její nejmladší vrstva, byla (a je) zaplavena množstvím nových nabídek, v nichž se často neorientuje. Součástí tohoto pestrého spektra nabídek jsou i sekty. Nejsou to jen relativně známí Svědkové Jehovovi, ale i Mormoni, hnutí Hare Krišna, Scientologická církev, Církev sjednocení, Bahai, Rodina, stoupenci Parsifala Immanuela, Satanisté a další (34).

1.4 Současná náboženská scéna v České republice

Mnozí považují za naprostou samozřejmost vykreslující jeden z nejcharakterističtějších rysů novověké české společnosti tvrzení, že Česká republika je jednou z nejateističtějších zemí na světě. Může se zdát, že takové přesvědčení potvrzují

četné sociologické průzkumy, včetně údajů z censů (45). Například dle posledního censu z roku 2001 o sobě 59% Čechů prohlašovalo, že jsou „nevěřícími“, zatímco za „věřící“ se prohlásilo pouze 32% Čechů a Češek (viz příloha 1) (33).

Údaje však vypovídají spíše o proměně religiozity českého obyvatelstva v průběhu 20. století. Pro ní je typická nedůvěra v tradiční náboženské instituce jakými jsou církve, které jsou mnohdy považovány za zdroj politických i sociálních problémů a důvěra vůči nim u nás patří k nejnižším v celé Evropě (45).

Podmínky registrace církví a náboženských společností, jakož i další práva a povinnosti zaregistrované církve nebo náboženské společnosti z registrace plynoucí upravuje zák. č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností (zákon o církvích a náboženských společnostech). Kromě tohoto zákona je náboženská svoboda též dána Listinou základních práv a svobod, článkem č. 16 (8, 22).

Dle zákona č. 3/2002 Sb. může postavení právnické osoby nyní získat církev nebo náboženská společnost, k níž se hlásí 300 zletilých osob. Poměrně snadné podmínky v případě počtu osob jsou vyváženy daleko podrobnější konkretizací podmínek vzniku a působení církví a náboženských společností jako právnických osob a také minimální desetiletou lhůtou. Během ní se nové registrované subjekty budou muset osvědčit, aby získaly oprávnění k výkonu tzv. zvláštních práv, tedy především k působení ve školství, armádě a vězeňství, k asistenci státem uznaných církevních sňatků a v neposlední řadě k financování z veřejných rozpočtů (39).

1.5 Charakteristika sekt a jejích členů

1.5.1 Znaky sekt

Ronald Enroth (15) shrnul charakteristické znaky sekt do devíti následujících bodů:

- vůdce, který autoritativně vyžaduje naprostou oddanost
- vyznání a hodnoty jsou v protikladu k vyznání a hodnotám převládající kultury
- pocit výlučnosti skupiny, jež disponuje „pravdou“
- zákonitství s množstvím pravidel a omezení
- důraz na pocity a emoce

- pocit pronásledování
- strach ze sankcí a trestů za neposlušnost
- tajnůstkářství
- odpor proti duchovním církve

I ostatní autoři obvykle jako základní popisují tyto charakteristiky. Dle Josefa Pejřimovského mezi nejcharakterističtější znaky sekt patří autoritářství, opoziční postavení vůči kultuře a společnosti, výlučnost, zákonictví určující život příslušníků do detailů, důraz na sankce, ezoterismus a častý protikněžský charakter (37). Odilo Ivan Štampach uvádí jako charakteristický znak sekty zejména její uzavřenost. Sekta je výlučná, je jediným držitelem pravdy, svět kolem a jeho myšlenky je prezentován jako nebezpečný. V mnoha sektách je dále patrný fundamentalismus, jednoduchý přímočarý přístup k pramenům, k posvátným spisům či věrouce. Mezi typické projevy patří také utajování organizační struktury a jsou pro ně charakteristické určité postupy při získávání stoupenců (44).

Chování sekt je popisováno netolerancí, nenávisí proti jinak smýšlejícím náboženským skupinám, tendencí k duchovnímu nátlaku, akcentovaným důrazem na plnění náboženských pravidel, a s tím souvisejícím udržováním nepřiměřeného strachu, potřebou přísného trestání prohřešků, což se projeví izolací, útekem od běžného života a jeho omezováním (48).

Vůdce skupiny má absolutní autoritu jak mocenskou, tak znaleckou. Jeho rozhodnutí jsou bezvýhradně akceptována jako správná a jeho podřízení se podle nich musí za jakýchkoliv okolností řídit. Vůdce je skupinou idealizován a jeho jednání nepodléhá žádné kontrole. On sám je přesvědčen o své výjimečnosti, neomylnosti, nadlidské moudrosti a o své vyvolenosti (46).

Právě v opozičním postavení vůči okolnímu světu je patrný rozdíl mezi náboženstvím a sektou. Církve ve většině případů usilují o to, aby byly nedílnou součástí společnosti, či dokonce aby se staly jejími dominantními prvky, sekta se naopak definuje jako protisíla, jako opozice vůči obvyklému společenskému modelu. Její činnost působí ve prospěch rozkolu se společenstvím. Nátlak je zde zaměřen na vyloučení stoupence ze společnosti, a nikoliv na jeho integraci (1).

Jako další významný znak bývá uváděn velice přísně proorganizovaný systém hierarchie. Pro něj je typické, že je vždy organizován pouze směrem shora dolů, tedy v sektách se nikdy nevolí představitel nebo kandidáti na jiné funkce a pro běžného člena z toho plyne jeho základní povinnost, poslouchat. V naprosté většině organizací toto není způsobeno vnějším nátlakem, ale různými metodami je člen vmanipulován do „dobrovolné“ kázně (31).

Učení sekty bývá považováno za jediné pravdivé, typickým rysem je netolerantnost vůči jiným názorům. Tato pravidla významným způsobem omezují základní lidská práva svých členů. Aby se extrémní struktura i funkce skupiny uchovaly, bývá sekta sociálně izolována a zároveň manipulována ke strachu z okolního světa. Kontakty jejích členů s kýmkoli mimo tuto skupinu bývají zakazovány nebo přísně vymezeny a kontrolovány (46).

Většina sekt využívá toho, že mluví o blízkém konci světa a přesvědčují potenciální stoupence o tom, že žijeme v poslední době. Toto velmi efektivně vytváří na příslušníky psychický tlak, na základě kterého je možné diktovat další požadavky (31). Sekty skutečně žijí vírou ve své spasitelské poslání, což lze označit jako mesianismus. Jen jejich prostřednictvím je možné dostat se k pravdě, dát životu smysl a napravit svět. Mají „recept“ na řešení všech lidských problémů a klíč k otevření říše dobra a štěstí (22).

1.5.2 Charakteristika typických přívrženců sekt

Různé sekty se zaměřují na odlišné cílové skupiny. Pro některé (např. Svědkové Jehovovi) jsou typickou cílovou skupinou lidé nejistí, toužící po autoritě, osamělí a společností nepreferovaní. Pro jiné (např. Moonova sekta) lidé z prostředí vysokých škol (34).

Samozřejmě nelze podat jednoznačnou charakteristiku lidí, kteří se rozhodnou pro vstup do alternativního náboženského hnutí. Tomuto může v zásadě podlehnout každý. V podstatě záleží jen na tom, zda člověka ve správném okamžiku života osloví ta správná skupina. Zvláště ohroženi jsou jedinci procházející hlubokou duševní krizí a lidé ve zlomových situacích (5).

Jako výrazněji ohrožené skupiny nebo typy jednotlivců lze dle A. Opatrného (34) uvést:

- lidé pocházející ze špatného rodinného prostředí
- jednotlivci z nábožensky chladných a povrchních rodin, toužící v dospívání či rané dospělosti po opravdovém a ne pouze zvykovém náboženském životě
- odrůstající děti velmi autoritativních otců, které na prahu dospělosti hledají opět silnou autoritu, kterou najdou ve vůdci sekty
- děti z rodin citově extrémně chladných
- lidé trpící svou osamělostí a nezakotveností
- jednotlivci toužící po maximalistických formách náboženství, které běžné církve neuspokojí
- lidé zklamaní nebo svým okolím neuznávaní, toužící po uznání a naplnění života
- mladí lidé se silným sklonem k životnímu experimentování

Duchovní orientaci posilují existenciální motivy, které nabývají na významu v určitých vývojových fázích, zejména v adolescenci, ale i v dalších obdobích, kdy dochází k bilancování, které by mělo vést k zásadnější proměně, např. ve fázi krize středního věku nebo ve stáří. Především v období dospívání dochází k rozvoji vlastní identity a postupného odpoutávání z vazby na rodinu. Vzhledem k náročnosti tohoto procesu a nízké atraktivitě role dospělého, mají mnozí mladí lidé tendenci přijetí dospělosti odkládat a setrvávají v tzv. adolescentním psychosociálním moratoriu (46).

Právě mladí lidé ve věku mezi 18 - 25 let jsou pokládáni za nejvíce ohroženou skupinu. V poslední době však lze pozorovat zvýšení zájmu sekt i o mladší ročníky, neboť se očekává, že tito lidé budou využitelní pro sektu v dalších letech. Mezi důvody této skutečnosti patří zejména fakt, že jde o lidi intenzivně pátrající po smyslu života, jsou oslovováni právě pro jejich otevřenost a potřebu odpovědět na některé bolestivé otázky. Pro sektu jsou lákadlem ale také proto, že již mají určitý přístup a možnost relativně svobodně manipulovat s finančními prostředky. Pro úspěšnost sekt nahrává i jejich snaha o osamostatnění se (8). Mnozí z nich přicházejí do těchto skupin zvenku, ale stále se zvyšuje počet těch, kteří se narodili do nových náboženství a kteří vyrůstali v domovech, v nichž je alternativní spiritualita považována za běžný způsob života (35).

1.5.3 Dělení sekt

Náboženských skupin u nás působí v současné době velké množství, což značně ztěžuje orientaci a jejich rozlišování. Ačkoliv možných klasifikací existuje celá řada, žádnou nelze chápat jako zcela dostačující, neboť sekty dokáží v průběhu svého vývoje směšovat jednotlivé vymezené typy a vzájemně se ovlivňovat (1, 46).

Mezi často uváděná rozčlenění sekt lze uvést jejich dělení dle P. Remeše (38). Ten užívá religionistického kritéria a rozlišuje tři základní skupiny:

1. Sekty s křesťanským zaměřením: Mormoni, Svědkové Jehovovi, Moonova církev sjednocení
2. Sekty vycházející z východních duchovních tradic: Hare Krišna
3. Sekty s okultním základem: Satanismus, Scientologická církev

Existuje i klasifikace, která integruje vedle náboženské analýzy i kulturní prvky různého původu (viz příloha 2) i podrobnější členění sekt dle jejich ideového (náboženského) pozadí, ze kterého vycházejí (viz příloha 3).

1.6 Mentální manipulace

1.6.1 Definování procesu

Samotné přežití každé sekty záleží na tom, do jaké míry je u vyznavačů nastolena bezpodmínečná disciplína. Již z tohoto je patrné, že vývoj k donucování je nevyhnutelný a hlavní zbraní sekt se stává mentální manipulace (1). Tou rozumíme takový myšlenkový systém, který ve svém důsledku vede k rozpadu lidské identity a nahrazení identitou novou, která je ve většině případů taková, proti které by původní lidské já ostře protestovalo, kdyby předem vědělo, oč jde (19).

Ne u všech nových náboženství a duchovních směrů je pozorovatelné stejné nebezpečí, ale u naprosté většiny je více či méně zakódován prvek psychické manipulace. Pro vlastní volbu zde není místo (40).

Z hlediska sociální psychologie je psychická manipulace působení na kognitivní, emotivní a konativní aspekty lidské psychiky, které postupně vede k proměně osobnosti manipulovaného jedince (a tím i ke změně jeho prožívání, uvažování a chování) (46). Jedná se o společenský proces, jehož se mnohdy účastní velké skupiny lidí,

které ji podporují a zpevňují. Dochází k ní tak, že je člověk ponořen do určitého společenského prostředí, a má-li přežít, musí odložit starou identitu a přijmout novou dle požadavků okolí. Vše, co by mu mohlo připomínat jeho bývalou identitu, se odsouvá a nahrazuje přítomnou realitou (19).

Psychické násilí je uplatňováno zejména v těchto sférách působení sekt:

- cíleně a programově ochromují schopnost jedince samostatně jednat a ničí jeho individualitu
- je narušen vztah jedince s vnějším světem
- totalitní řízení sekty vede k nepředvídatelnosti jednání sekty
- je zneužíván fyzický a psychický potenciál zejména mladých lidí
- je deformován vývoj dětí
- u některých sekt dochází k vyzbrojování členů, vytváření „boží armády“, jejíž činnost je nevyzpytatelná a kdykoliv může přerůst v násilný čin
- jedinec je omezován ve svém projevu
- jsou využívány nejmodernější psychologické techniky pro ovlivňování člověka (22).

Ve většině případů se jednotlivci manipulaci dokáží bránit a odmítnout ji jako společensky závadné chování. Obrana před manipulací je v náboženském prostředí ovšem těžší: bývá nesnadné ji odhalit kvůli tajemnosti, kterou může být zastřena, i kvůli nedokazatelnosti náboženských předpokladů (49).

1.6.2 Používané techniky

Metody mentální manipulace jsou obecně označovány jako techniky podmiňování, jejichž prostřednictvím postupně dochází k vytvoření nového způsobu chování. Jejich cílem je ovlivňovat jedince a dovést ho k postojům, které definoval někdo jiný. Metod podmiňování existuje celá řada, od mírnějších až po radikální (50). Některé z nich představují skryté formy hypnózy, jiné využívají tvrdého, nekompromisně řízeného prostředí sekty. Ne všechny metody psychické manipulace jsou ve své podstatě špatné. Důležitý je zejména způsob jejich aplikace (19).

Obecně lze tyto techniky rozdělit na psychické (odnětí jména, které je znakem příslušnosti k rodině nebo identifikace s rodičem), fyzické (izolace od vnějšího světa,

nedostatečná strava, nedostatek spánku) a osvědčené (nábor je prováděn na základě na první pohled zcela racionálních přístupů využívajících otázek lidských práv, boje proti diskriminaci aj.) (50).

V sektě je vynucována silná manipulace myšlení, kterou usnadňuje informační izolace. Ideologie sekty je prezentována jako jediná pravda, s níž nelze polemizovat. Všechny názory, které by se od ní odlišovaly, jsou prezentovány jako špatné a zavrženíhodné. Obranné mechanismy, které udržují psychickou rovnováhu, fungují tak, že člen sekty nechce žádné pochybnosti či odlišné názory ani slyšet, natož pak o nich uvažovat. Pokud by tak činil, cítil by se provinile a snažil by se „špatné myšlenky“ odčinit (38). Člověk postupně ztrácí schopnost samostatně uvažovat. Tlak na dodržování přísných pravidel, vynucená poslušnost autority a sociální izolace jej zbavily schopnosti kriticky myslet a diferencovaně přistupovat k informacím. Strach z informačního chaosu, z potíží v základní orientaci, nakonec vede k odmítnutí svobody a preferenci zdánlivé jistoty a bezpečí. Psychickou manipulací je i neustálé rituální opakování doktríny sekty, protože oslabuje pozornost a eliminuje racionální kontrolu (46).

Jako metodu manipulace lze uvést také purifikační program. Ten se opírá o lékovou závislost a fyziologii. Preferuje tzv. očišťovací programy, které zbaví organismus toxinů z životního prostředí, získané během normálního života a pobytu ve znečištěném prostředí. Ta může mít pozitivní vliv na zatížený organismus, v žádném případě však nemůže ovlivňovat závažné psychosomatické poruchy. Naopak některé kroky purifikačního programu mohou adeptovi způsobit značné zdravotní problémy (50).

Kromě manipulace myšlení je velmi podstatnou též manipulace emocí. Učení sekty apeluje více na city než na rozum, byť komplex těchto faktorů nakonec ovlivní i kognitivní procesy. Pocity viny a strachu působí proti jakýmkoli rouhačským úvahám. Člen sekty se snaží chovat tak, jak se v rámci učení očekává, jinak pociťuje vinu a obavy ze zavržení (46).

1.6.3 Osm Liftonových kritérií pro psychickou manipulaci

Robert Jay Lifton ve své knize *Budoucnost nesmrtelnosti a jiné eseje* (The Future of Immortality and Other Essays for a Nuclear Age) identifikoval osm základních prvků procesu psychické manipulace. Mezi ně patří:

1. **Kontrola prostředí:** V podstatě se jedná o kontrolu komunikace v daném prostředí.
2. **Mystická manipulace neboli plánovaná spontánnost:** Jde o systematický proces plánovaný a řízený shora, který však budí dojem nenucenosti.
3. **Požadavek čistoty:** Vyžaduje se radikální oddělení dobrého a zlého.
4. **Kult vyznání:** Ideologická hnutí využívají pocitu viny a hanby k ovlivňování svých stoupenců.
5. **Posvátná věda:** Skutečnost, že v dnešní době musí být vše vědecké a zároveň duchovní, aby to náležitě působilo. Posvátná věda tak poskytuje relativní jistotu, neboť zjednodušuje svět.
6. **Frázovitý jazyk:** Silně zjednodušená řeč je plná stereotypů a otřelých frází, ale právě v tom spočívá její obrovský psychologický vliv.
7. **Zásada, že nauka je víc než člověk:** Toto přesvědčení se uplatní vždy, když se vyskytne rozpor mezi tím, co si jednotlivec myslí, a co by si podle nauky či dogmatu myslet měl.
8. **Existenční provizorium:** Tento princip je obvykle metaforou. Ovšem vlastní-li někdo absolutní nebo totalitní pojem pravdy, pak ti, kdo jejich světlo nevidí a jejich pravdu nepřijali, žijí v provizorním světě stínů a zdání, jsou svázáni se zlem, zkažení a nemají nárok na existenci. Projevuje se tu „pravé bytí oproti nicotě“ (19).

1.6.4 Fáze procesu manipulace

Proces manipulace probíhá určitou dobu a má šest fází, které lze charakterizovat jako mezníky proměny osobnosti. Marie Vágnerová (46) tyto fáze označuje jako:

1. Úvodní kontakt a vzbuzení zájmu
2. Fáze lákání
3. Adaptace na život v náboženské skupině
4. Vznik závislosti na náboženské skupině

5. Pochybnosti a rozhodování o odchodu
6. Odchod ze skupiny

1.7 Náboženská závislost

Zařazení člověka do sekty je v některých publikacích přirovnáváno k závislosti na návykových látkách a opravdu zde lze pozorovat výrazné společné prvky. Stoupenec sekty naprosto podléhá jejímu učení a požadavkům, stejně jako podléhá toxikoman droze a stejně jako zde, i v případě sekt dochází postupně ke vzniku závislosti. Příznivec víry podléhá jistému rituálnímu chování a nastává u něj destrukce obvyklých referenčních systémů. Člověk se stále více vzdaluje svému původnímu prostředí, rodině, blízkým lidem a přeorientuje svůj život zcela jinam (1).

Uvedený způsob uvažování a prožívání členů sekty souvisí s proměnou vlastní identity. Převládly složky osobnosti, které souvisejí s příslušností k sektě - oddanost a loajalita, preference skupinových zájmů před vlastními potřebami. Dochází k anonymizaci jednotlivých členů, k vytvoření jakýchsi modálních bytostí, které jsou si vzájemně značně podobné. Proměnu identity posilují i vnější znaky. Členství v náboženské sektě omezuje kvantitu i kvalitu mezilidských vztahů. Vztahy uvnitř sekty bývají obvykle povrchní, spojuje je především společná víra. Hlubší vazby nejsou považovány za žádoucí, prioritní je vztah ke skupině. Mimo ni se vazby vytvářet nemohou, jsou zakázány (46).

Konkrétní příznaky náboženské závislosti uvedl americký psycholog a kněz Paschal Baute (viz příloha 4). Největší pokušení je podle Bauteho přesvědčení, že způsob myšlení, cítění i chování věřícího je zároveň nejlepší nebo jediná cesta i pro druhé lidi. Podle Bauteho jsou projevy náboženské závislosti příznakem závislosti na pocitu jistoty a bezpečí, který může náboženská víra dávat (13).

Pokud jsou manipulátoři považováni za přátele, člověk se jim nebrání, protože věří v jejich dobrý úmysl. Riziko vlastní proměny si obvykle nepřipustí, myslí si, že bude schopen situaci kontrolovat, a pokud by mu členství v sektě začalo vadit, prostě ji opustí. Podléhá názorovému stereotypu, že jeho rozum je schopen

jej před nebezpečnými vlivy ochránit. Nezkušenost s formami psychické manipulace vede k přesvědčení o vlastní neovlivnitelnosti a nezranitelnosti (46).

1.8 Život v sektě

1.8.1 Motivace ke vstupu do sekty

Naše společnost, zejména její vývoj v posledních deseti letech, je poznamenána velkými společenskými změnami, které zasáhly každého jedince a ovlivnily jeho chování a prožívání. Při množství a rychlosti těchto změn lidé nejsou schopni tak rychlé adaptace, a to zvláště v případě mladé generace. Samota, prázdnota, nejistota, úzkost a strach jsou psychologickými důsledky těchto společenských změn. Člověk hledá možnost vyrovnání se s problémy sebehodnocení a orientace v hodnotové sféře, hledá nějakou sounáležitost přinášející pocit bezpečí včetně hledání možnosti identifikace s idealistickým konceptem dobra. To je jedním z možných vysvětlení dobrovolného příklonu jedince k sektě (50).

Pro mnohé lidi je navíc složité žít ve světě, kde se musejí stále rozhodovat a nést za svůj život zodpovědnost. Začlenění do sekty se tak stává vyhovujícím únikem ze světa, kde je třeba řešit problémy, které život přináší. Jedná se tedy o určitý druh sebeobrany. Sekta členovi zorganizuje celý život, vyřeší jeho vztahy s okolím a určí mu, co smí a nesmí dělat (31).

Předpokladem k tomu, aby byl člověk nabídkou sekty osloven, aby jej vůbec zaujala, je určité psychické vyladění. Obvykle takto zapůsobí, když nabízí řešení určitého problému či saturaci nějaké potřeby, ať již aktuální, nebo trvalejšího charakteru. Samotná motivace ke vstupu do nějaké náboženské sekty může být různá. M. Vágnerová řadí mezi základní prvky motivace např. potřebu transcendentního zakotvení života, jistoty a řádu, potřebu autority či rozhodnutí pro vstup do sekty jako protest nebo potřebu úniku ze světa (46).

1.8.2 Proces vstupu do sekty

Velmi častým scénářem je, že se na jedince obrátí známý nebo příbuzný, který už členem sekty je, nebo ho osloví cizí osoba, která se s ním bude snažit spřátelit.

Obvykle to bývá u příležitosti nějaké skupinou organizované aktivity - přednáška, symposium nebo film. Sekty získávají nové stoupence i v různých osvětových zařízeních nabízejících kurzy řečnictví, rozvíjení osobnosti, partnerské semináře, ezoterická terapeutická centra, zdravotní kroužky, výuku jógy nebo autogenní trénink. Velice často lidé ani netuší, že se jedná o získávání členů náboženskou skupinou. Někdy se počáteční kontakt uskuteční na neosobní rovině. Lidé začnou tím, že si koupí knihu, jindy dostanou pozvánku na např. „studium bible“, někdo odpoví na inzerát apod. Ať je začátek jakýkoli, obvykle dojde k osobnímu setkání (5, 19).

První kontakt se členy sekty vzbudí zájem, pokud se kontaktovanému člověku zdá, že se mu nabízí možnost uspokojení jeho potřeb. V opačném případě kontakt nepokračuje, oslovený často nabídku odmítá. Existují však životní situace a osobní dispozice spojené s určitými potřebami, kdy nabídka členství v nábožensky zaměřeném společenství může být přitažlivá. Může jít o osobní problémy, pocity nejistoty, méněcennosti, vztahové potíže, neúspěchy, hledání přijatelného smyslu života apod. (46).

Velmi je zde využíváno mezních situací, v nichž se lidé ocitají. Průzkum u současných i bývalých členů sekt prokázal, že většina těchto lidí navázala kontakt v kritickém období života. V takových situacích jsou obranné mechanismy přetížené, nebo oslabené a snadněji dojde k následné manipulaci (19).

Členové sekty působí v prvním kontaktu slušným a umírněným dojmem. Jsou přátelští, projevují zájem a pochopení, dovedou naslouchat a chovají se tak, jako by za to nikdy nic nechtěli. Učení sekty je prezentováno jako jediné správné, vyvolené a předurčené k výjimečnému osudu. Tím dává svým členům pocit většího osobního významu, než jaký by byl dostupný v běžných společenstvích (46). Jsou užívány informace „přesně dávkované“, často se objevují polopravdy či lži. Sotva by někdo vstoupil do společenství, v němž bude omezován, vydírán a nejednou psychicky týrán, a přece tomu tak velmi často bývá (40).

Většina sekt, alespoň na počátku, uspokojuje potřebu útěchy, porozumění a emočního přijetí. K tomuto je využíván postup označovaný jako „love bombing“ (bombardování láskou). Členové sekty dávají hledajícímu na vědomí,

za jak významného a důležitého člověka jej pokládají, jak právě jeho osobní přínos je pro ně důležitý. Je to však cílená a ryze účelová taktika. Většinou se snaží „naladit“ na skryté touhy a zájmy nového zájemce a slíbí mu to, co postrádá: dobré přátele, řešení vnitřních konfliktů, perspektivu. Vytváří se tím fikce, která sektu v mysli získávaného představí jako bezpečné rodinné zázemí a okolní svět jako nebezpečnou sféru. V mysli je vytvářen falešný obraz světa, který nutí jedince k setrvání v sektě, k informační selekci a představě sekty jako jediného svého útočiště (40, 44).

Oblíbeným trikem je při lovu nasazovat na chlapce děvčata a obráceně, protože právě zamilovaní se zpravidla tolik nezajímají o to, v co jejich milý (milá) opravdu věří. Příkladem může být taktika „flirty fishing“ (lovení pomocí flirtu) ve skupině Rodina lásky (dříve Děti boží) (5).

Postupný nenásilný příklon k náboženské skupině jako proces můžeme nalézt popsán v knize Lužného či Holeho. Lužný popisuje postupný příklon, který závisí na mnoha individuálních a sociálních okolnostech. Někdy k tomuto příklonu dochází dokonce částečně neuvědoměle prostřednictvím sociálních vztahů. Při této konverzi nejde o jednosměrný a jednoznačný proces, kterým je jedinec nesvobodně připoutáván k nějaké skupině. Dle autora konverze jako sociální posun může probíhat v jednotlivých krocích i během dlouhého časového období (viz příloha 5) (27).

Jiný dobrovolný příklon k náboženské skupině sektářského charakteru, na který nelze použít ani pojem konverze, ani pojem vymývání mozku, uvádí Hole. Příklon charakterizuje jako psychodynamický proces, v němž dochází k vyrovnání problémů v sebehodnocení jedince a jeho orientaci, a to pod vlivem úplné identifikace s nábožensky idealistickým konceptem dobra a se zastupujícími vůdci nebo vykonavateli tohoto dobra. Současně dochází k regresi na jakási infantilní psychická stadia - sekta je místo, kde se slibuje bezpečí (21).

1.8.3 Život v komunitě

Príslušníci sektářského společenství se od ostatních odlišují především svým specifickým životním stylem, který se řídí určitými pravidly mravního jednání a mezilidské komunikace, případně má i osobní kultický rituál. Právě tento způsob

sektářského života je mnohým lidem nepochopitelný a přímo nepřijatelný, a to tím více, pokud se zřetelně vymyká náboženským tradicím rozšířeným v dané lokalitě, nebo se nějakým způsobem liší od běžných sociokulturních stereotypů. Na druhé straně právě specifický životní styl, diskontinuita, odvrát od tradice, i jistá exotičnost učení jsou pro jiného člověka přitažlivé a oslňující (30).

V naší kultuře tvrdého individualismu, nabývá na významu slovo „komunita“, které právě pro život v nové náboženské skupině může být velmi charakteristické. Mezi motivace, které jedince vedou ke vstupu do takového společenství, může patřit právě touha po skupinové identitě či potřeba emočního přijetí, která očekává, že zde bude naplněna (36, 46).

Komunita je definována jako skupina jednotlivců, kteří se naučili spolu upřímně komunikovat, jejichž vztahy jsou hlubší než jejich předstíraná vyrovnanost; u nichž se vyvinula jakási příznačná oddanost „společné radosti a smutku“ a „těšení se jeden z druhého a přijímání stavu druhého za vlastní“. Komunity jsou organizmy s rozličnými dobami přežití. Trvání komunity není měřítkem jejího úspěchu. Komunity mají přirozenou délku života, která se mění v závislosti na příčině jejich vytvoření (36).

Vstoupí-li člověk do autoritářského náboženského hnutí, prvních několik týdnů či měsíců je pro něj radostným obdobím. Zachází se s ním jako s vzácností, každý se na něj dívá s velkou úctou jako na někoho jedinečného a mimořádného. Po uplynutí určité doby se ovšem situace začíná zcela proměňovat (19).

Počáteční euforie a nadšení nového člena trvá jen určitou dobu, v průměru půl roku, jeho život se postupně stává stereotypem naplněným povinnou aktivitou. Člen skupiny už nezískává uspokojení zcela zadarmo, je pozitivně hodnocen a akceptován, jen když plní všechny požadavky. Vyžaduje se především bezvýhradné přijetí učení sekty a osobnosti vůdce. A aby byla manipulace účinnější, je třeba člověka dezorientovat, zbavit jej navykklých způsobů prožívání, uvažování a jednání. K tomu přispívá neznámé prostředí, narušení životního stereotypu, nedostatek spánku, změna jídla, případně hladovění. Veškerý čas je organizován a téměř všechny aktivity se konají společně, ve skupině. Kontakt se světem je omezován či zakazován, a tak se jediným informačním zdrojem stává učení sekty (46).

Členové kultu tráví veškerý svůj čas buď získáváním dalších lidí, nebo pouličními sbírkami a propagací. Plně angažovaní věnují organizaci velké sumy peněz a movitý majetek, někdy všechno, co mají. Za to se jim slibuje péče a porozumění do konce života. Tak se stává člověk absolutně závislým na skupině (19).

1.8.4 Odchod ze sekty

Připojení k sektě není aktem rozumu, s výjimkou případů, kdy se tak stane z důvodu vypočítavosti. Základní roli zde hrají psychologicko - sociální důvody, díky kterým je jedinec schopný uvěřit prakticky čemukoliv. Z tohoto vychází i obtížnost přesvědčit někoho k odchodu ze sekty (31).

Kdo jednou uvízl v pasti autoritářské skupiny, vysvobodí se z ní jen těžko. Brání mu v tom spousta překážek. Do nového způsobu života investoval spoustu času, námahy a peněz. Nijak výjimečné nejsou ani případy, kdy se oběť vzdá veškerého majetku, rozejde se s přáteli a příbuznými, opustí zaměstnání. Navíc by si oběť musela otevřeně přiznat, že si vybrala špatnou cestu (5).

Členové jsou zvyklí potlačovat svou skutečnou osobnost, takže o své touze odejít ani nevědí. Domnívají se, že jsou ve skupině tak šťastni, že se to nikdy nemůže stát. Když z organizace vystoupí, nejsou schopni si o sobě utvořit pozitivní obraz (19).

V určitém období se původní pozitivní bilance začne měnit v negativní. Nadměrná zátěž, kterou představují přílišné požadavky a minimální pozitivní stimulace, vede k nespokojenosti a pochybnostem o platnosti tohoto učení. Tyto pochybnosti se člen skupiny nejprve snaží potlačit, event. zdůvodnit a racionalizovat. Pochyby se ale objevují stále znovu, bývají intenzivnější a po určité době už na ně uvedené obrany nestačí. Člověk si začne uvědomovat jejich oprávněnost a v závislosti na tom postupně převáží negativní hodnocení situace. Na tuto skutečnost může reagovat rezignací, podřízením se a přijetím postoje pasivní poslušnosti a apatie, nebo aktivněji, snahou o změnu. Mnozí lidé nejprve usilují o reformu skupiny, nechtějí z ní odejít, ale vyžadují, aby se problémy řešily. Pokus o změnu poměrů ve skupině obvykle bývá neúspěšný, a tak je vzpurný člen trestán, vyloučen nebo odchází sám. Obvyklým důvodem k rozhodnutí skupinu opustit bývá celkové znechucení, vyčerpanost

a vyhoření. Jako druhý nejčastější motiv je bráno přesvědčení, že členství v této skupině už neumožňuje další osobnostní rozvoj (46).

1.9 Nebezpečí sekt

1.9.1 Následky členství v sektě

Nebezpečí je vyvoláno ztrátou svobody, manipulací, navození těžko zrušitelné citové, ekonomické, osobní závislosti člověka, popření obecně uznávaných kulturních hodnot a následné vyčlenění z obecně uznávané kultury života, což má pak za následek hluboké odcizení ve vztazích (34).

Okolí člověka, který je členem sekty, velmi často nelibě nese odcizení, rozvolnění vztahů a komunikační „zed“, která mezi ním a jeho nejbližšími vyrostla. Běžný je chlad v rodině a ztráta přátel. Závislost a izolace se postupně mohou stát natolik extrémními, že umožní v krajních případech i hromadné vraždy či sebevraždy (22).

I veřejnosti známým příkladem následků možných členství v těchto skupinách je otázka etického rozhodování v oblasti zdravotní péče u členů náboženské společnosti Svědkové Jehovovi. Ti díky svému odmítavému přístupu k transfúzím krve staví lékaře před dvě možnosti: ctít pacientovo odmítnutí, vedoucí k vážným poškozením či smrti, nebo odmítnutí ignorovat v naději, že pacient následně uzná prospěch z léčby. Zde se střetávají dvě pojetí „dobra“ - dobra z pohledu lékaře a dobra z pohledu pacienta. I přes veškerou právní úpravu situace odmítání léčby z důvodu náboženského přesvědčení zůstane mravně dilematickou situací (12).

1.9.2 Přetrvávající obtíže po odchodu

Působení sekty je možno hodnotit jako dlouhodobou stresovou situaci, resp. deprivaci v oblasti některých potřeb. Mnozí lidé nakonec sektu po určité době opustí, ale ani odchodem jejich problémy nekončí. Představa, že stačí, když člověk ze sekty odejde, a vše bude v pořádku, je naivní a nereálná. Potíže mohou přetrvávat různě dlouhou dobu - v závislosti na tom, jak silně byl člověk ovlivněn, v jaké míře byl izolován a jak dlouho v této společnosti žil. Je většinou třeba odborné pomoci (46).

Někteří členové se stávají obětí fyzického zneužívání - bití nebo znásilňování, jiní jsou nuceni k namáhavé monotónní práci a to vše může zanechat velmi jasný odraz na jejich psychickém stavu. Patrně nejzávažnější problém lidí, kteří opustili sektu, je rozpad jejich vlastní identity. Je pro to pádný důvod: léta žili s „umělou“ identitou, kterou jim vnutila sekta. Tato identita se skládá z různých složek, jako jsou názory, chování, způsob myšlení a emoce, a ty tvoří určitý celek. Vlivem manipulace původní identita, jež je výsledkem rodinného prostředí, výchovy, přátelství a především svobodné volby, ustoupí identitě nové, většinou takové, jakou by si člověk sám nevybral, kdyby nebyl vystaven obrovskému společenskému tlaku (19).

Každý, kdo opustí sektu, je dvojnásobně postižen: Jednak doktrínou sekty a životem ve skupině, jednak těžkými vnitřními boji při odchodu ze skupiny, který většinou provázejí trýznivé pocity viny a strachu. Na jedné straně má bývalý člen sekty obavu, zda přece jen nesešel ze správné cesty, na druhé straně cítí vinu za vlastní úlohu v sektě (5).

Následkem členství může být patrná pasivita a neschopnost samostatného rozhodování jedince i ve zcela banálních záležitostech běžného života, která je důsledkem návyku respektovat ve všem řád a příkazy nadřazených autorit. U těchto osob se objevuje neschopnost kriticky uvažovat, nejistota, čemu lze věřit, která vede ke dvěma extrémům: buď k tendenci věřit všemu, anebo naopak ke generalizované podezřivosti a nedůvěře. Člověk žijící delší dobu v náboženské komunitě, ztratil důvěru ve svou schopnost samostatně myslet, protože byla velice tvrdě potlačována a zpochybňována. Podstatným důsledkem členství jsou poruchy emočního prožívání, mezi něž patří zklamání z členství v sektě a z křivd, které jedinec zažil (46). To jsou emoce, jež se staly impulzem k odchodu ze sekty, ale přetrvávají i po jejím opuštění. Přichází deprese z bilance minulých zkušeností. Bývalí členové sekty mají pocity viny a hanby za to, co v sektě dělali, že se nechali v takové míře zmanipulovat. Důsledky citové manipulace rovněž přetrvávají a projevují se neodůvodněnými obavami, strachem a úzkostí, pocity ohrožení. Důsledkem dlouhodobé manipulace a změny identity bývá ztráta sebecitu, člověk si není jist ani vlastními prožitky. Častou emoční

reakcí bývá apatie, kterou lze interpretovat jako obranu v situaci, kdy člověk není schopen normálně citově prožívat (19).

Dále je pozorovatelným následkem ztráta spontaneity a socializační potíže. Potřeba víry někdy přetrvává i po opuštění sekty a tito lidé hledají jinou náboženskou skupinu nebo se snaží vytvořit vlastní víru. Uchylují se do některé z církví, které se sektám podobají svou hierarchickou strukturou a přísným řádem. Objevují se zdravotní potíže vyvolané dlouhodobou stresovou situací či tělesným strádáním. Může jít např. o žaludeční vřed, hypertenzi, poruchy imunity, podvýživu, celkovou vyčerpanost apod. Objevují se i poruchy spánku. Často lidé po odchodu ze sekty trpí flešbky, tj. spontánní návraty psychických stavů, které jedinec prožíval v době života v sektě (46).

Sektářské tendence jsou nebezpečné i sociálně, protože tříští společnost do uzavřených celků, které nejsou schopny vzájemně spolupracovat, oslabují rodinné a přátelské vazby, odvádějí celé skupiny od spoluzodpovědnosti za veřejné věci (44).

V textu Zdeňka Vojtíška je zmíněna však i opačná strana dopadu působení sekt. Nová náboženská hnutí mohou být pro osobnostní vývoj jednotlivce a pro překonání jeho některých složitých situací prospěšná. Tuto prospěšnost také v mnoha případech potvrzují ti, kdo nová náboženská hnutí po relativně krátké době opustili, neboť uzavřený obraz světa, jistotu ani podporu společenství už nežádali a byli schopni připustit složitost a nejednoznačnost světa a jeho jevů. Složitější situace nastává u těch lidí, kteří této reflexe nejsou z nejrozumnějších důvodů schopni, a u těch náboženských skupin, které takovému reflektivnímu vývoji svých příslušníků všemi způsoby brání (49).

1.9.3 Vliv náboženských sekt na děti

Také především z hlediska izolace jsou sekty považovány za nebezpečné pro děti, které v jejich prostředí vyrůstají. Mohou být více než v jiných rodinách vystaveny důsledkům nábožensky motivovaného experimentování rodičů (48). Děti zde mohou trpět psychicky, fyzicky i sociálně. Jednotlivá strádání či narušení jsou na sobě velmi závislá, deprivace v sociální či fyzické oblasti se jistě projeví také na zdraví

psychickém a naopak. Tyto aspekty mohou mít negativní dopad na citový vývoj dítěte, vývoj jeho chování, osobnosti a sebehodnocení či negativní dopad na rozvoj interpersonálních vztahů (11).

Fyzické strádání představuje tělesné ublížení různého typu, ale také nezabránění takovému zacházení s dítětem. Důsledkem jsou pak různá zranění, poškození dítěte nebo dokonce úmrtí dítěte. K fyzickému týrání lze zařadit také nepřiměřené tělesné týrání dítěte. Jako fyzické strádání lze vnímat také případy, kdy dospělí zabraňují nezletilým přijmout zdravotní péči odpovídající zdravotním potřebám. Právo na ochranu zdraví je jedním ze základních práv zaručených Listinou základních práv a svobod (čl. 31) (11, 22).

Vedle zanedbávání lékařské péče existuje zneužívání dětí. Některé skupiny neváhají děti bít nebo dokonce mučit, aby je donutily k poslušnosti. Některé skupiny zneužívají děti sexuálně. Děti jsou často vychovávány společně a rodiče smějí navštívit jen málokdy. Vštěpuje se jim, že před rodiči musí dávat přednost vůdci sekty nebo skupině jako celku. Čas na hraní je omezen nebo vůbec vyloučen. Pokud se dětem dostává vůbec nějakého vzdělání, je nedostatečné a méněcenné. Podobně jako jejich rodičům, i jim se říká, že svět je nepřátelský a zlý a že skutečnosti porozumí pouze na základě doktríny sekty. Ačkoliv by se měly pokládat za budoucnost skupiny, považují se obvykle za překážku v plnění daných úkolů (19).

I když se rodiče nakonec rozhodnou sektu opustit, bývá někdy těžké právě děti osvobodit. Některé skupiny si zcela programově hlídají děti lidí, které podezírají z odchodu. To je také jedna z metod, jimiž sekty ztěžují nebo téměř znemožňují svým členům odchod. V těchto případech rodiče většinou zůstanou nebo zůstane alespoň jeden, který nechce riskovat ztrátu dětí, a děti v sektě setrvávají taktéž (38).

1.10 Možnosti pomoci při odchodu ze sekty

1.10.1 Jak porozumět členům sekty

Není snadné léčit mladistvého z toxikomanie, jestliže jí už propadl. Stejně tak není snadné, je - li to vůbec možné, mladistvého zfanatizovaného člověka rozumovými argumenty přesvědčit o psychické manipulaci, kterou nevědomky

podstupuje (40). Sekty se nenamáhají své někdy těžko uvěřitelné nauky zdůvodňovat. Rozhodující je citová vazba. Na jejím základě pak dochází k jakémusi „programování“ mysli (44).

V jistém smyslu máme před sebou nemocného člověka. Potřebuje naši trpělivost, zájem, laskavost a ochotu pomoci. Ale ani tak nelze dát záruku, že se uzdraví a najde sám sebe. I v optimálním případě je často nějak vnitřně poznamenán. Vnitřní zranění se někdy otvírají i po dlouhé době. Čím je život se sektou delší, tím je také víc ztrát (40).

Trochu jako paradox lze vnímat fakt, že čím více toho nějaká organizace vyžaduje od svých členů, tím více jsou tito členové k této organizaci vázáni. Jde o tzv. „zákon investované energie“ - čím více se člověk obětuje pro nějakou organizaci, čím více ho to stojí, čím více času tam stráví, tím silněji cítí, že kdyby odešel, tak by si musel přiznat, že tuto veškerou energii promrhal, a tím silněji je na příslušnou organizaci vázán (31).

Česká společnost nemá s lidmi závislými na náboženské sektě mnoho zkušeností. Proto reakce na členství někoho z blízkých v podobné skupině bývá především emotivní, spojená s pocity viny a hanby. Pod vlivem emocí se rodinní příslušníci nebo přátelé často chovají nevhodně. Rodina se cítí bezmocná, a proto se za každou cenu snaží člena sekty přesvědčit o nesmyslnosti jeho rozhodnutí. Činí tak většinou nevhodným, konfrontačním způsobem, což je neúčinné, nebo dokonce blokuje možnost uspokojivého řešení situace. Vlastní názor na učení sekty vyjádřit lze, ale není vhodné člověka, který mu věří, ponižovat a zavrňovat jen z důvodu, že učení sekty přijal. Sekta své členy připravuje na zlobu okolního světa, a tak by jej odmítnutí blízkými lidmi jen utvrdilo v tomto přesvědčení (46).

Přátelé i rodinní příslušníci bývají překvapeni a nechápou důvody, které příslušníky sekt nutí v nich zůstat. Zdálo by se, že odchod by pro ně měl být ulehčením, ale ve skutečnosti je tomu právě naopak. Pouta, jež lidi vážou k sektě jsou velmi silná a není snadné se od nich oprostit. Odpoutání totiž znamená zejména fakt připustit si, že člověk žil po určitou dobu v naprostém klamu a teď musí „smést ze stolu“ vše, čemu po dlouhou dobu věřil. Navíc často lidé vstoupí do sekty s pocitem,

že život venku pro ně není lákavý, a tak i návrat k normálnímu životu jim nepřijde jako ideální východisko. Opustit sektu znamená také smířit se s životem venku (51).

Pokud se někdo z rodiny stane členem sekty, lze mu účinně pomoci zdůrazněním trvalosti vztahu k rodině, kam může kdykoli přijít a bude zde vítán. Mnozí členové sekt by rádi odešli, pokud by ovšem měli kam. Přerušení všech kontaktů s okolním světem je v závislosti na sektě spíše udržuje. V případě nejistoty je nejlépe obrátit se s žádostí o pomoc a radu na některou z linek důvěry nebo krizových center (46).

V některých skupinách je odchod téměř nemožný i z důvodů praktických. Mnohdy jsou členové kvůli sektě schopni vzdát se kupříkladu svého zaměstnání, majetku, přátel i rodiny a odchod ze sekty, by způsobil takové potíže, že je výhodnější v ní setrvat (31).

Ten, kdo se snaží někoho přimět k odchodu ze sekty, by se měl nejprve zamyslet nad důvodem vstupu jedince do takovéhoho společenství. Častou příčinou je nespokojenost v partnerských či rodinných vztazích, v prostředí práce či školy, a právě toto by mělo být změněno tak, aby ten, kdo sektu opouští, mohl mimo ní nalézt své místo. Když se někdo po určité době ocitne v „normálním“ životě, potřebuje velkou podporu. Zvláště v prvních měsících po odvrácení se od sekty potřebují někdejší členové značnou dávku pomoci, potřebují pocítit, že jsou vítáni v kruhu svých přátel a známých a také ve své rodině, že se k nim lidé neobrátili zády (51).

1.10.2 Prevence a léčba

Nebezpečí sekt nelze podceňovat, ani přeceňovat, a ovlivňovat příliv osob do sekt není jednoduché. Jako nejosvědčenější prostředek se jeví prevence v podobě silných sociálních, rodinných a společenských a kulturních vazeb. V případě, že tyto vazby selhávají a jedinec se začne dostávat do závislosti na sektě, ale včas rozpozná svůj omyl, je možno zahájit speciální terapii. Jde především o zahájení diagnostické a terapeutické komunikace s jedincem, zahájení procesu dekompenzace mentální patologie a přerušení vazeb k sektě. Vzhledem ke stavu fyzické nebo mentální patologie jedince lze využít možností daných právním rámcem (50).

S. Hassan uvádí hlavní body intervence při nenásilném postupu ve snaze dostat jedince ze skupiny sekty. Tyto body chápe jako „klíče“ k otevření zmanipulované mysli. Řadí mezi ně vytvoření vztahu a důvěry, cílenou komunikaci a model identity. K následnému úspěšnému zakončení intervence dále přispívají klíče jako přístup k předkultovní identitě, přiměnění jedince, aby se podíval na zkušenost z různých hledisek, eliminace procesu bránícího samostatnému myšlení tím, že nepřímo poskytujeme informace, vytvoření představy šťastné budoucnosti jako prostředku k likvidaci vštípené fobie atd. (19).

Práce terapeutického týmu je neobyčejně složitá a riskantní. Musí se vyvarovat jakýchkoliv technik, které by připomínaly práci v sektě, na druhé straně je však musí znát, a to také od klienta, který je může podvědomě vnímat jako návrat k manipulaci. Terapie je pomalá, postupná, aby bylo možné zajistit správné místo nových forem chování do nových vztahových rámců (50).

Léčba a resocializace bývalých stoupenců náboženských hnutí musí řešit čtyři hlavní problémy: psychosomatické potíže, vztah těchto lidí k sobě samému, k náboženské skupině, kterou opustili, a k okolnímu světu, do něhož se vracejí (46). Tento proces lze chronologicky rozdělit do tří fází:

1. Fáze první pomoci: Zahrnuje léčbu akutních somatických i psychických potíží a rozhodnutí o další potřebné pomoci.
2. Fáze psychiatrické a psychoterapeutické péče: Jde o léčbu psychické závislosti se všemi důsledky. Náprava není možná bez spolupráce subjektu, který se musí sám rozhodnout a být pro terapii motivován. Léčba je nejprve zaměřena na redukci deprese a úzkosti, která vyplývá z nezvládnutí odchodu ze skupiny, posléze se soustředí na obnovování sebedůvěry, sociálních vztahů a dovedností, jež jsou důležité pro návrat do společnosti.
3. Fáze resocializace, znovuzачlenění do společnosti: Velmi důležitá je práce s rodinou a podpora rodinného zázemí. Pro člověka, který odešel ze sekty, bývá rodina v této době jedinou sociální skupinou, která je akceptuje (1, 46).

Návrat do společnosti je ovlivněn i délkou pobytu v sektě spojeného s řadou dalších sociálních a společenských důsledků: ztráta zaměstnání, ztráta společenských

práv, ztráta společenského statusu, vliv labelingu způsobující pohled na klienta jako na nemocného nebo handicapovaného aj. Rovněž rodina není připravena rozlišovat chování navozené sektou od společensky akceptovatelného a podceňuje závažnost procesu získávání sektou. Prvním krokem je zde přiznání situace a stanovení vlastních podmínek pomoci, protože i zde, bohužel, existuje určitý společenský handicap a rodina se stydí přiznat své selhání a nechce být negativně poznamenána chováním svého člena (50).

Dříve užívaná donucovací léčba se nedoporučuje. Metoda deprogramování, která je založena na podobných způsobech, jaké užívají sekty, ale v opačném směru, je v současné době považována za nevhodnou, protože je spojena s mnoha riziky (46).

1.10.3 Organizace zabývající se danou problematikou

V rámci České republiky se dané problematice věnuje Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů sídlící v Praze a Centrum pro prevenci v oblasti náboženských sekt (CPoNS) v Olomouci. Kromě těchto se zmíním i o organizacích působících na Slovensku, tedy Občianske združenie INTEGRA - Centrum prevencie v oblasti siekt a Centrum pre štúdium siekt, které byly taktéž zahrnuty do výzkumu realizovaného v rámci této práce.

Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů

Tato organizace vznikla roku 1993 jako občanské sdružení registrované Ministerstvem vnitra. Od počátku pořádala semináře a konference, hrála významnou úlohu při informování české veřejnosti a vydala několik publikací. Postupem času zde byl shromážděn unikátní archiv a časem se práce Společnosti rozrostla o duchovní poradenství především pro ty, kdo se novými náboženskými hnutími cítí negativně zasaženi (41). Toto pracoviště vytváří spíše neformální prostor pro výměnu informací a spolupráci odborníků různých specializací a různého názorového zaměření. Spolupracuje s vydavatelstvím Oliva na sérii brožur k dané problematice, ve spolupráci s firmou Dingir spol. s r.o. vydává stejnojmenný časopis a poskytuje odborníky pro přednášky na školách a v různých kulturních institucích. Společnost není založena

na náboženské nesnášenlivosti, naopak udržuje přímé styky s představiteli nových náboženských směrů, zve je na semináře a konference, dává jim tam možnost veřejně vysvětlovat a hájit svá stanoviska (42).

Centrum pro prevenci v oblasti náboženských sekt (CPoNS)

Při organizaci YMCA Olomouc (Křesťanské sdružení mladých lidí -Young Men's Christian Association) funguje Centrum pro prevenci v oblasti náboženských sekt (CPoNS). Jedná se o druhou a zatím poslední instituci, která se v ČR zabývá problematikou sekt a nových náboženských směrů. Vznikla roku 1996 a do současné doby uspořádala více než 250 přednášek, mnoha stovkám klientů posloužila telefonickými či osobními konzultacemi a její pracovníci předávají informace prostřednictvím tisku či jiných médií (54). Mezi základní, zde poskytované služby patří poradenství, přednášková činnost, sběr dat - tvorba informační databáze, realizace sociologických šetření, publikační činnost a tvorba vzdělávacích pomůcek, příprava poradců pro osobní pomoc jedincům a následnou péči a spolupráce s médii a organizacemi pracujícími na poli sociální prevence. V rámci poradenské činnosti zde funguje jednak telefonická linka, dále je možnost osobních konzultací či poskytnutí rad přes e-mail. CPoNS má dva kmenové pracovníky, tři blízké externí, tři další externí pracovníky a řadu pomocných informačních pracovníků (7, 23).

Občianske združenie INTEGRA - Centrum prevencie v oblasti sekt

Tato organizace je mimovládním, nezávislým a dobrovolným sdružením fyzických a právnických osob s plnou právní subjektivitou. Přednostně se jeho činnost zaměřuje na komplexní primární, sekundární a terciární prevenci v oblasti sekt a působení psychické manipulace. Své cíle v této sféře dosahuje poskytováním informací, poradenskou činností, pomocí a ochranou před psychickou manipulací a působením sekt (32). Mezi konkrétní cíle tedy lze uvést např. osvětovou činnost určenou široké veřejnosti, poskytování informací a poradenské činnosti při řešení problémů, uplatňování psychologických, poradenských, pedagogických a resocializačních metod při řešení problémů členů sekt a jejich blízkých, publikační

a vydavatelskou činnost, vzdělávací, tréninkové a školicí aktivity, organizování besed, seminářů či monitorování činnosti sekt (24).

Centrum pre štúdium siekt (CŠS)

Centrum vzniklo jako specializované odborné pracoviště Ekumenické rady církví v roce 2001. Jeho posláním je na základě odborného monitoringu a analýzy současné náboženské domácí a zahraniční scény zpřístupňovat veřejnosti objektivní a kvalifikované informace a poradenství (6). Při CŠS působí i Ekumenická společnost pre štúdium siekt. Jedná se o nezávislé občanské sdružení, jehož cílem je odborně a objektivně informovat veřejnost o nových náboženských skupinách, které zejména od roku 1989 rozvíjejí svojí činnost a značně polarizují duchovní scénu na Slovensku. Centrum pre štúdium siekt a Ekumenická společnost pre štúdium siekt společně vydávají časopis Rozmer (14).

2 Cíle a hypotézy

2.1 Cíle práce

Prvořadým cílem této práce bylo zmapování motivace jedinců pro vstup do nových náboženských směrů. V rámci zjišťování potřebných údajů, byly získány též informace ohledně celého procesu vstupu jedinců do takovýchto skupin, jejich vlivu a možném nebezpečí. Právě bližší objasnění důvodů, které jedince vedou k rozhodnutí stát se členy těchto náboženských skupin, mohou vést k lepšímu pochopení celého fenoménu nové religiozity a případnému přesnějšímu zacílení prevence v této oblasti.

2.2 Hypotézy práce

Práce kombinuje kvalitativní a kvantitativní postupy výzkumu. S ohledem na zvolený cíl práce byly stanoveny následující hypotézy:

Cíl 1: Zjistit, jaké skupiny osob se nejvíce dotýká obliba nových náboženských směrů.

Hypotéza I: Fenomén oblíby nových náboženských směrů se dotýká zejména mladé generace, která citlivěji reaguje na změny doby.

Cíl 2: Popsat důvody, které jedince vedou ke vstupu do alternativní náboženské skupiny.

Hypotéza II: Rozhodnutí jedince ke vstupu do alternativní náboženské skupiny je podmíněno očekáváním naplnění jeho aktuálně neuspokojovaných potřeb.

Cíl 3: Blíže ozřejmit chování skupin užívané při snaze oslovit potenciální členy.

Hypotéza III: Velkou úlohu při začlenění jedince do sekty sehrávají psychologické postupy zneužívané alternativními náboženskými skupinami.

3 Metodika

3.1 Použité metody

3.1.1 Metoda dotazování

Při sběru dat v rámci kvantitativní části výzkumu byla využita metoda dotazování odborníků pomocí e-mailového rozesílání dotazníků. Zvolena byla technika dotazníku, a to zejména z důvodu možnosti snadné realizace a malé finanční nákladnosti i při získávání dat ze vzdálených míst.

Dotazník je v podstatě standardizovaným souborem otázek, jež jsou předem připraveny na určitém formuláři. V sociologickém výzkumu jde o velmi rozšířenou a populární techniku sběru dat. Pro dotazník je typické, že výzkumník není přítomen při jeho vyplňování. Výhodou je umožnění snadného získání informací v relativně krátkém čase a s poměrně malým nákladem (2,9).

Dotazník byl vytvořen pro potřeby dosažení daného cíle. Byl určen odborným pracovníkům v organizacích, které působí na poli dané problematiky a jeho cílem byl zejména bližší popis okolností vstupu jedinců do alternativních náboženských skupin. Dotazník obsahuje celkem sedmnáct otázek, mezi nimiž převažují otázky otevřené či polouzavřené, kde je respondentovi dána možnost vyjádřit vlastní stanovisko (viz příloha 6). Jsou zde položeny též faktografické otázky zaměřující se na samotné respondenty. Dotazník nebyl vytvořen jako anonymní, uvést jméno však nebylo nezbytnou podmínkou jeho vyplnění. Výsledky výzkumu byly pomocí programu Microsoft Excel zobrazeny graficky. Z důvodu malého počtu respondentů jsou zde obvykle uváděna reálná čísla, data nebyla procentualizována.

3.1.2 Rozhovory

V kvalitativní části výzkumu byl použit polořízený (polostandardizovaný) rozhovor s bývalými členy alternativních náboženských směrů. Tuto metodu jsem zvolila zejména z důvodu malého počtu respondentů, kdy pro mě bylo velmi zajímavé seznámit se blíže s jejich zkušenostmi.

Výhodou kvalitativního výzkumu je zejména získání hloubkového popisu případů a jeho hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své aktivity a interakce. Nevýhodou je především nemožnost zobecnění získaných informací na celou populaci a snadná ovlivnitelnost výsledků výzkumníkem a jeho vlastními preferencemi. Užita byla technika polořízeného (polostandardizovaného) rozhovoru, který umožňuje respondentovi volně odpovídat na tazatelovy otázky týkající se předmětu výzkumu. Toto dotazování se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací (20).

Rozhovor obsahoval celkem 14 otázek, z nichž první se zaměřuje na získání základních informací o respondentovi (věk, pohlaví), zbylé se vztahují na jeho osobní zkušenost s některým z nových náboženských hnutí. Otázky se týkaly období, které předcházelo vstupu jedince do této skupiny, samotného procesu prvního kontaktu a vstupu, okolností vztahujících se ke členství i problematičnosti odchodu z dané skupiny. Tyto otázky byly otevřené a dávaly respondentovi prostor k vyjádření vlastní nejvýstižnější odpovědi (viz příloha 7).

Rozhovory byly provedeny telefonicky, kdy respondenti byli nejprve seznámeni s cílem výzkumu. Po vyslovení jejich souhlasu s provedením rozhovoru, byly jejich odpovědi zapsány na záznamový arch a následně vyhodnoceny. Výsledkem kvalitativního výzkumu jsou graficky zpracované odpovědi respondentů, které doplňují hlavní kvantitativní výzkum.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

K získání adekvátních dat pro kvantitativní výzkum byli osloveni pracovníci v organizacích věnujících se dané problematice. Jelikož v České republice se nachází jen dva takovéto celky - Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů v Praze a Centrum pro prevenci v oblasti náboženských sekt (CPoNS) v Olomouci, oslovila jsem též organizace na Slovensku - Občianske združenie INTEGRA - Centrum prevencie v oblasti siekt a Centrum pre štúdium siekt.

Dotazník byl celkem zaslán devíti pracovníkům, z nichž jej pět vyplnilo. Návratnost tedy činila 55,6 %. Dva ze sebraných dotazníků vyplnili pracovníci Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů, dva pracovníci Centra pro prevenci v oblasti náboženských sekt a jeden pracovník o. z. INTEGRA. S Centrem pro štúdium siekt se bohužel nepodařilo navázat spoluprací. Sběr dat probíhal v dubnu a květnu 2008.

Data byla získána od erudovaných pracovníků v dané oblasti. Právě z důvodu důvěryhodnosti sebraných dat byly v závěru dotazníku uvedeny též otázky, které se týkaly samotných respondentů. Jelikož snahou bylo získat co nejvýstižnější informace, byl zde ponechán prostor pro vyjádření názorů a zkušeností.

Předpokladem pro výzkum bylo přesvědčení o možném společném vyhodnocení dat získaných z České republiky a ze Slovenska. Jejich interpretace je založena na shodném (společném) politickém a náboženském vývoji.

Soubor kvalitativního výzkumu tvořily 3 osoby, které byly náhodně vybrány. Hlavním kritériem pro jejich výběr byla skutečnost, aby v minulosti patřily ke členům některé z nových náboženských skupin. Polostandardizované rozhovory byly uskutečněny v červenci 2008.

4 Výsledky

4.1 Dotazníkové šetření

Výsledky kvantitativní části výzkumu jsou zobrazeny pomocí grafů vytvořených v programu Microsoft Excel. V grafech jsou zobrazovány počty v absolutních číslech. Otázky jsou hodnoceny jednotlivě, v případě otevřených otázek jsem získaná data kategorizovala a uvedla četnost jejich výskytu v sebraných dotaznících. U těchto otázek bylo uváděno více možných odpovědí, grafy tedy ukazují jen kolikrát se daná kategorie vyskytuje.

4.1.1 Identifikační údaje

Zobrazené údaje byly získány vyhodnocením otázky č. 14-17.

Tabulka 1: Charakteristika respondentů

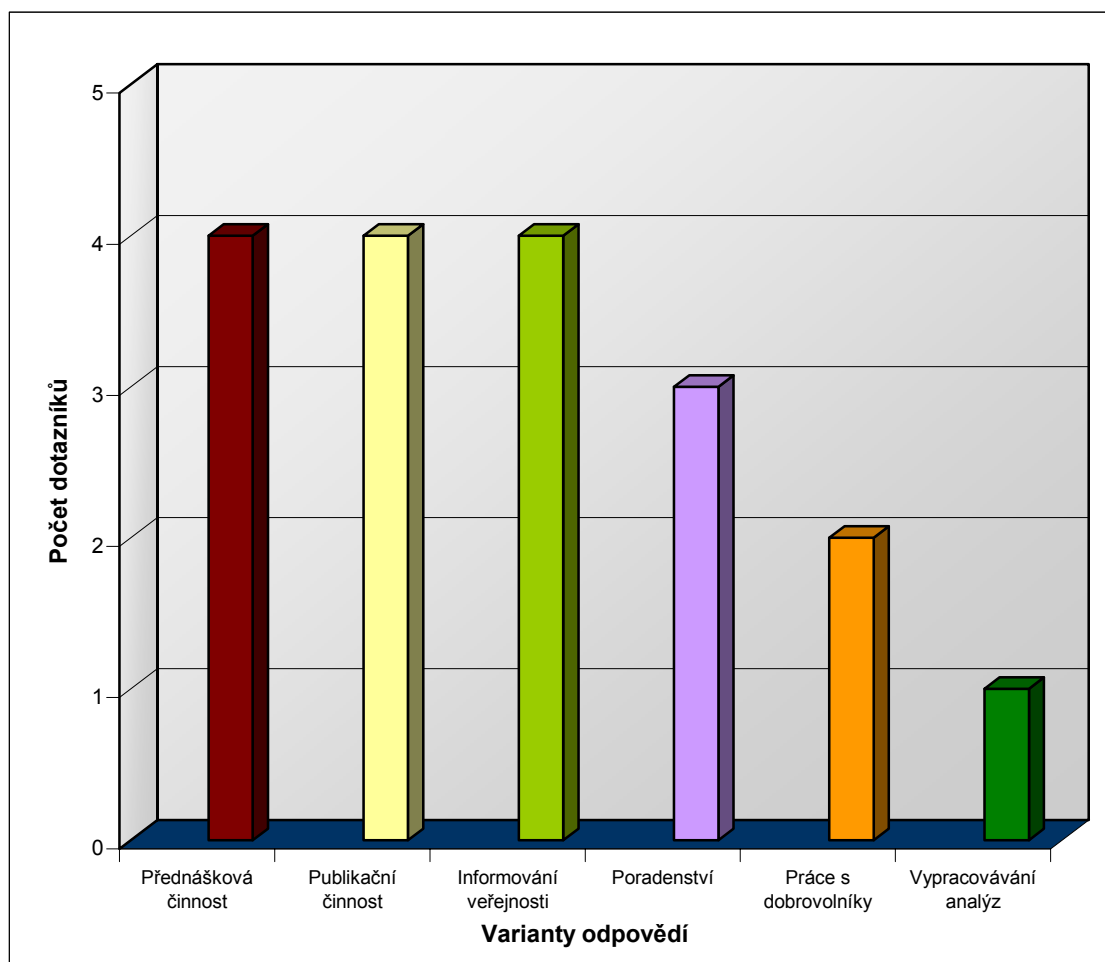
Respondent	Organizace	Délka činnosti
<i>Respondent 1</i>	Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů	více než 10 let
<i>Respondent 2</i>	Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů	6 - 10 let
<i>Respondent 3</i>	Centrum pro prevenci v oblasti náboženských sekt	více než 10 let
<i>Respondent 4</i>	Centrum pro prevenci v oblasti náboženských sekt	více než 10 let
<i>Respondent 5</i>	o. z. INTEGRA - Centrum prevence v oblasti sekt	více než 10 let

Zdroj: vlastní výzkum

Vyhodnocené dotazníky pochází celkem ze tří organizací, dva jsou ze Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů, dva z Centra pro prevenci v oblasti náboženských sekt a jeden z o. z. INTEGRA - Centrum prevence

v oblasti siekt. Čtyři z celkového počtu pěti respondentů se dané problematice věnují více než deset let, jeden respondent se touto problematikou zabývá 6 - 10 let.

Graf 1: Forma činnosti respondentů

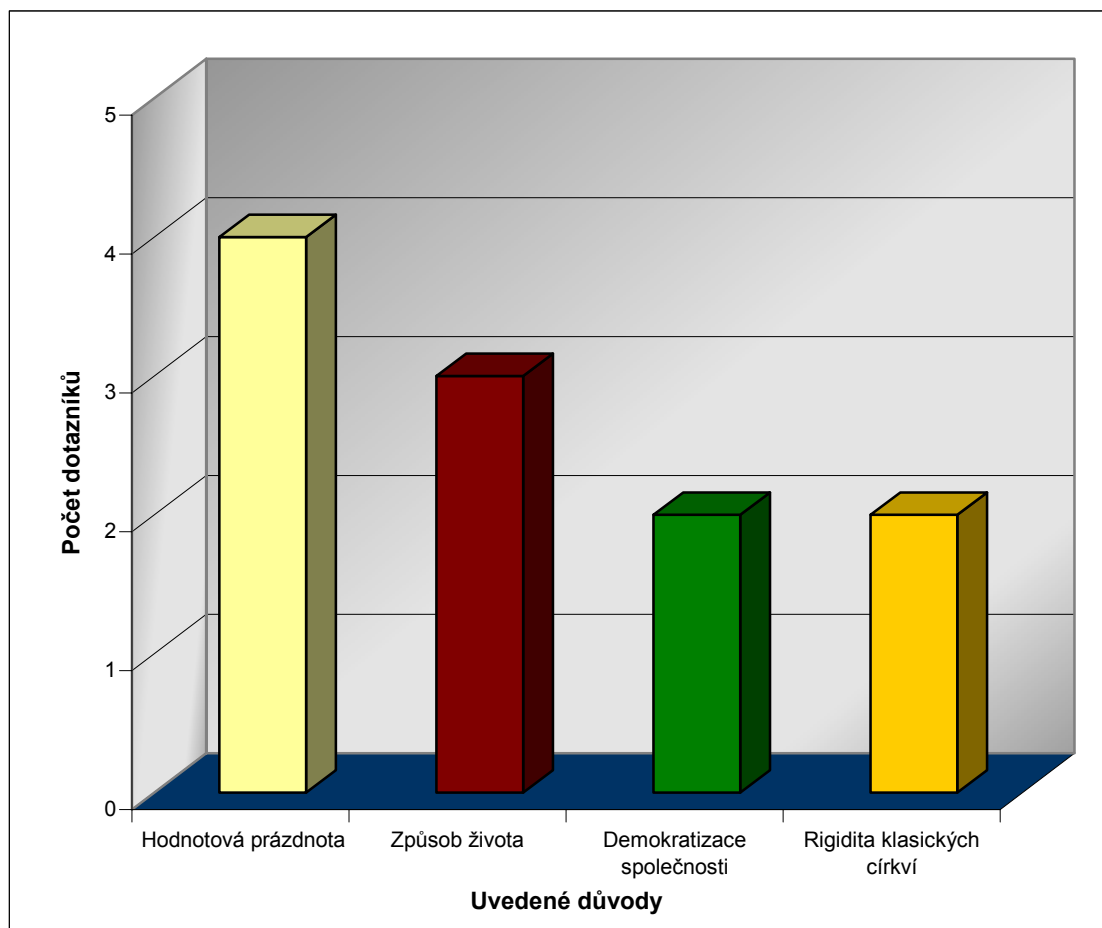

Zdroj: vlastní výzkum

Mezi činnosti, jimž se věnují byla nejčastěji uváděna publikační a přednášková činnost, poskytování informací veřejnosti, působnost v poradenství, práce s dobrovolníky a činnost při vypracovávání analýz.

4.1.2 Měření subjektivních stanovisek

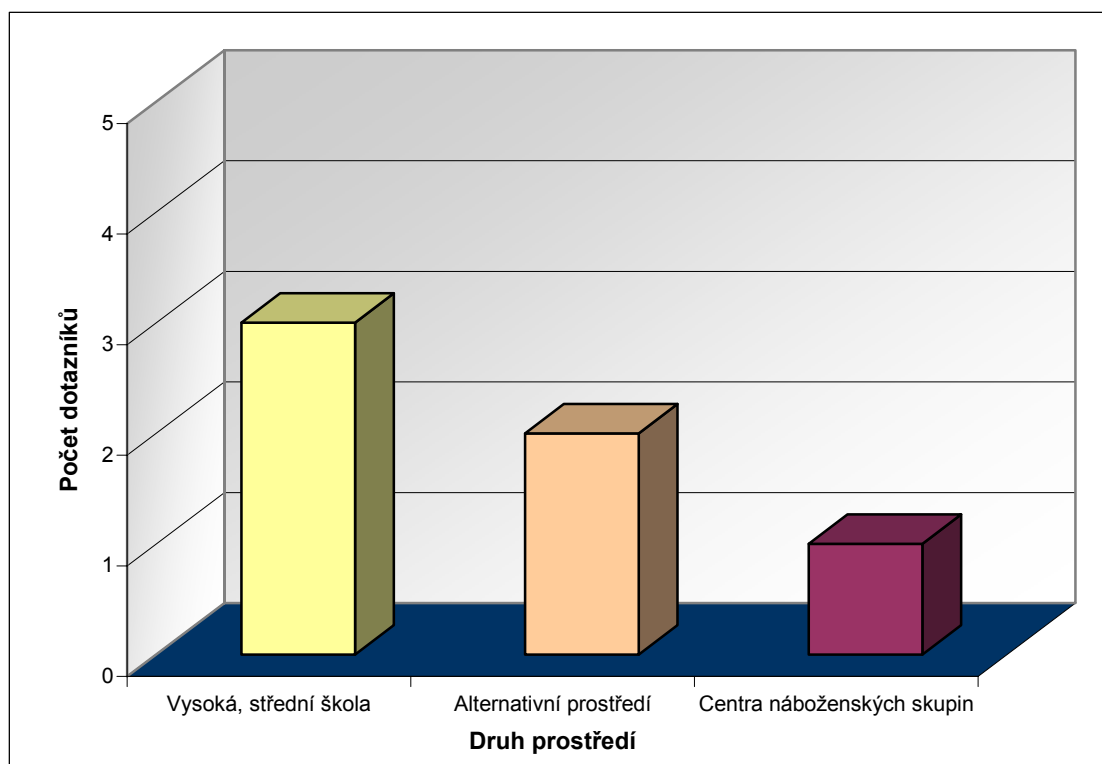
Graf 2: Důvod vzrůstu obliby nových náboženských směrů

Zdroj: vlastní výzkum

V odpovědích byla nejčastěji jako důvod zmiňována hodnotová prázdnota myšlení objevující se ve společnosti. Tento důvod vzrůstu obliby nových náboženských směrů je uveden celkem čtyřikrát. Za ním v četnosti následuje způsob života dnešní doby a dále demokratizace společnosti a rigidita klasických církví.

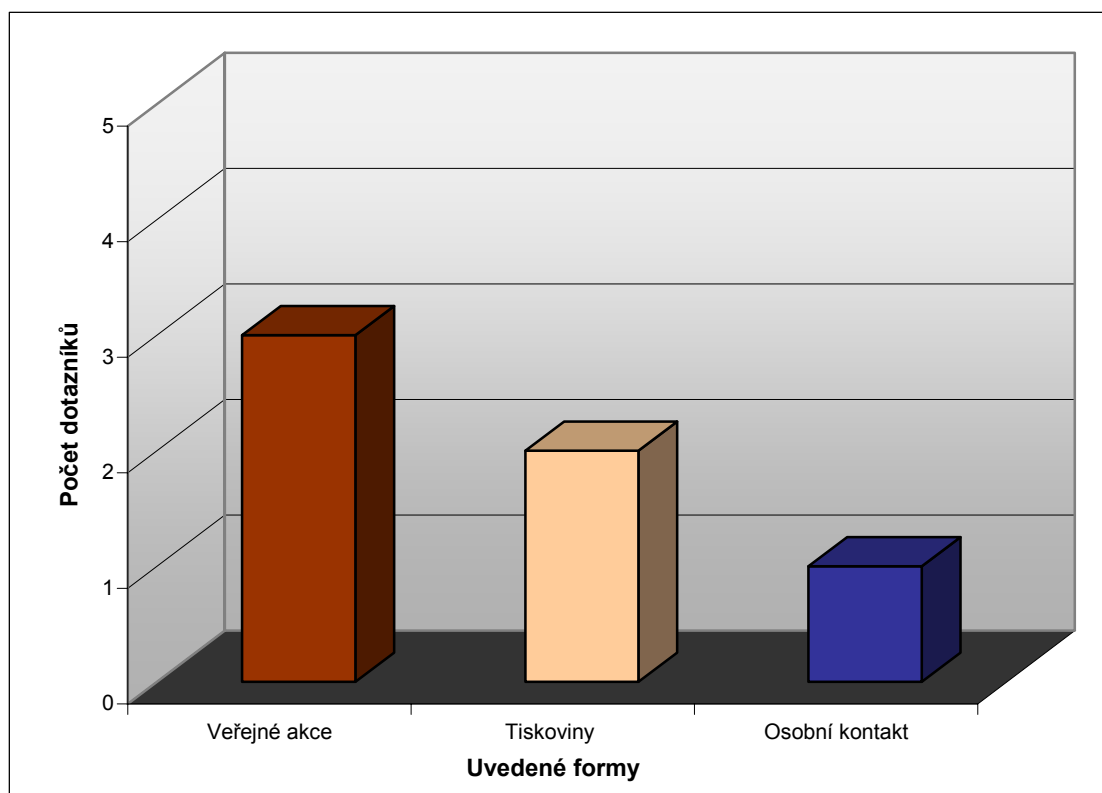
Graf 3: Prostředí prvního kontaktu s alternativní náboženskou skupinou

Zdroj: vlastní výzkum

Jako nejčastější prostředí prvního kontaktu byl uváděn prostor vysoké či střední školy, což bylo v dotaznících zmíněno třikrát. Dále je za časté místo prvního kontaktu se sektou považováno prostředí, které nabízí či vítá alternativy (uvedeno dvakrát).

Graf 4: Forma prvního kontaktu

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 4 zaznamenává uváděné formy prvního kontaktu jedince se sektou. Nejčastěji se zde objevují veřejné akce, které byly celkově uvedeny třikrát. Dále může být první kontakt zprostředkován tiskovinami a jedenkrát byl v odpovědi též osobní kontakt.

Tabulka 2 znázorňuje, jak jednotliví respondenti hodnotili důležitost nenaplněných potřeb uvedených v dotazníku.

Tabulka 2: Uvedené hodnoty na škále

Dotazník	1	2	3	4	5
<i>Potřeba skupinové identity</i>	8	2	5	10	7
<i>Potřeba autority</i>	7	5	3	8	9
<i>Potřeba transcendentního zakotvení v životě</i>	7	7	5	8	9
<i>Potřeba jistoty a řádu</i>	9	9	3	10	9
<i>Potřeba emočního přijetí</i>	9	10	8	10	9
<i>Potřeba pocitu důležitosti, vlastní výjimečnosti</i>	7	8	8	9	9
<i>Snaha o revoltu proti většinové společnosti, únik ze světa</i>	6	5	3	8	9

Zdroj: vlastní výzkum

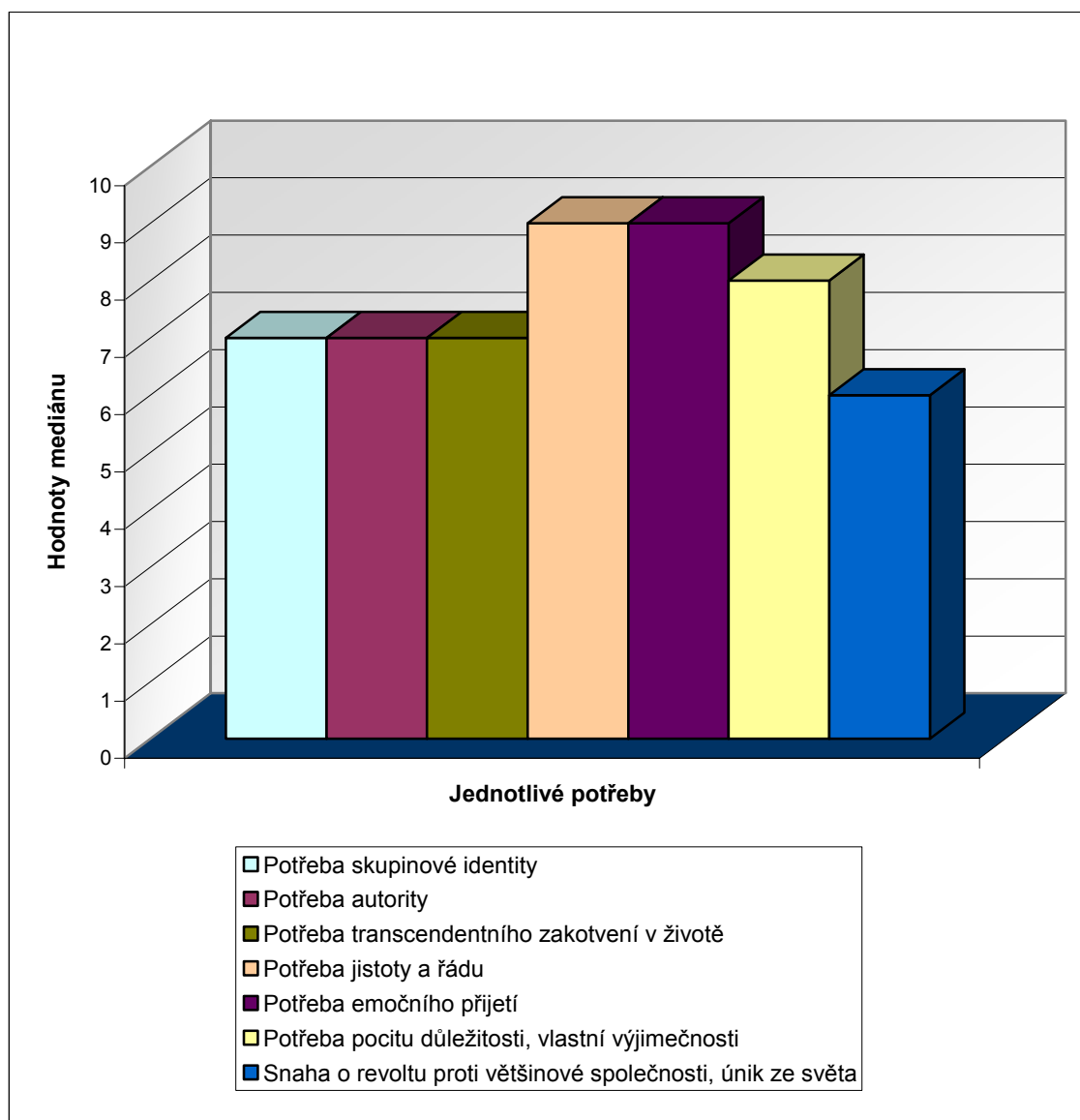
Tabulka 3: Charakteristiky distribuce uvedených hodnot

Střední hodnoty	Arit. průměr	Medián	Modus
<i>Potřeba skupinové identity</i>	6,4	7	nelze
<i>Potřeba autority</i>	6,4	7	nelze
<i>Potřeba transcendentního zakotvení v životě</i>	7,2	7	7
<i>Potřeba jistoty a řádu</i>	8	9	9
<i>Potřeba emočního přijetí</i>	9,2	9	9
<i>Potřeba pocitu důležitosti, vlastní výjimečnosti</i>	8,2	8	8
<i>Snaha o revoltu proti většinové společnosti, únik ze světa</i>	6,2	6	nelze

Zdroj: vlastní výzkum

Přestože se v tomto případě jedná o proměnné ordinální, je zde dlouhá škála, a tudíž můžeme spočítat veškeré střední hodnoty jako pro kardinální proměnné - aritmetický průměr, medián a modus. Charakteristiky distribuce hodnot zaznamenává Tabulka 3.

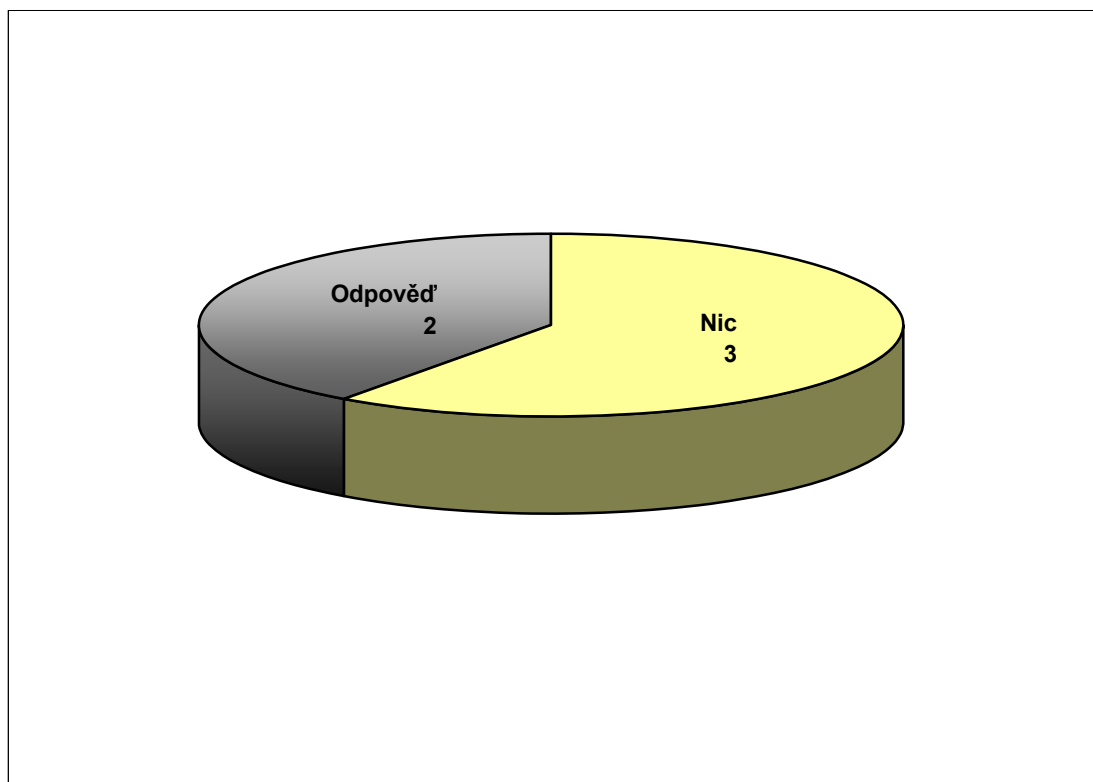
Graf 5: Srovnání hodnot mediánu

Zdroj: vlastní výzkum

Z důvodu snahy o vyloučení velkého vychýlení hodnoty aritmetického průměru extrémními hodnotami byly srovnávány hodnoty mediánu vypočtené u jednotlivých potřeb. Z Grafu 5 můžeme vidět, že největší hodnotu mediánu má potřeba jistoty a řádu a potřeba emočního přijetí.

Graf 6: Počet dotazníků s dalšími doplněnými důvody

Zdroj: vlastní výzkum

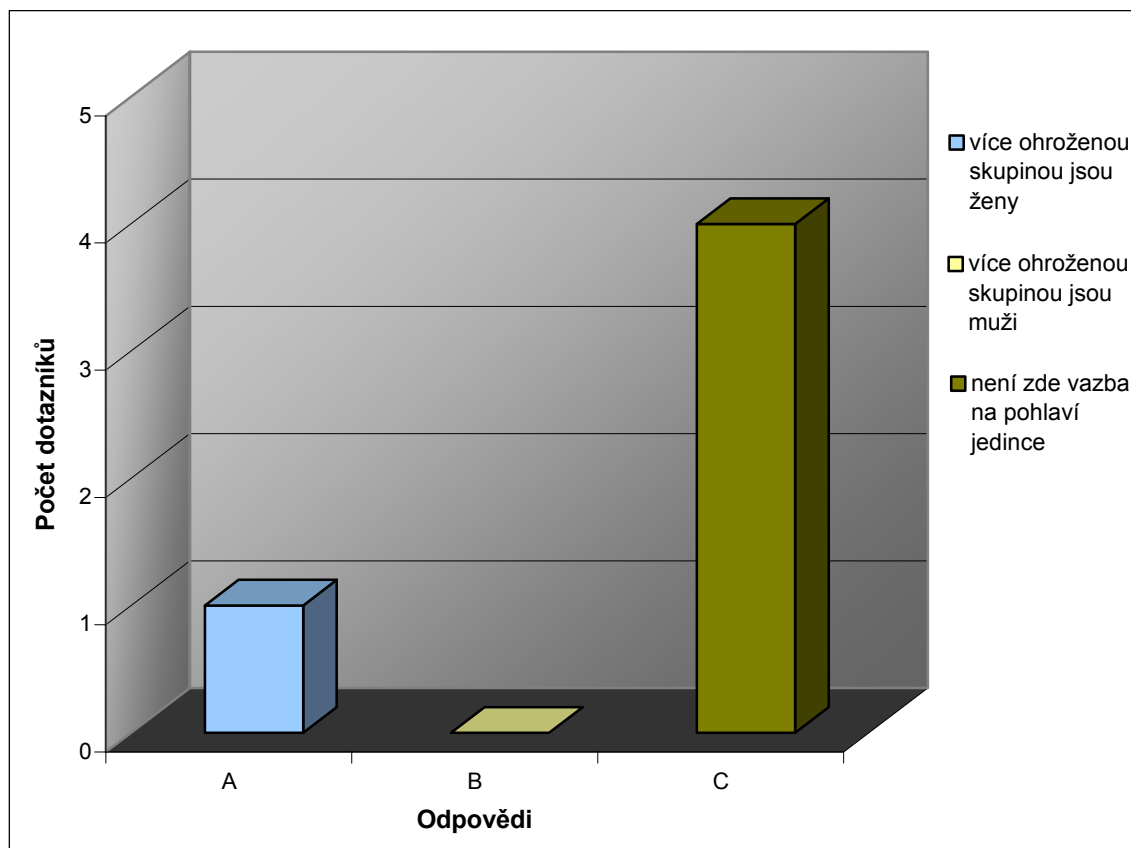
U této otázky 3 respondenti odpověděli, že důvody motivace v předchozí otázce byly ty hlavní a žádný další k nim nedoplňli. 2 respondenti zde dopsali ještě některé další důvody, které uvádí Tabulka 4.

Tabulka 4: Další důvody motivace ke vstupu do sekty

	Uvedené důvody
Respondent 1	potřeba nalezení smyslu života
	nespokojenost s prožíváním náboženské zkušenosti v tradičním typu náboženství
Respondent 2	touha zachránit svět

Zdroj: vlastní výzkum

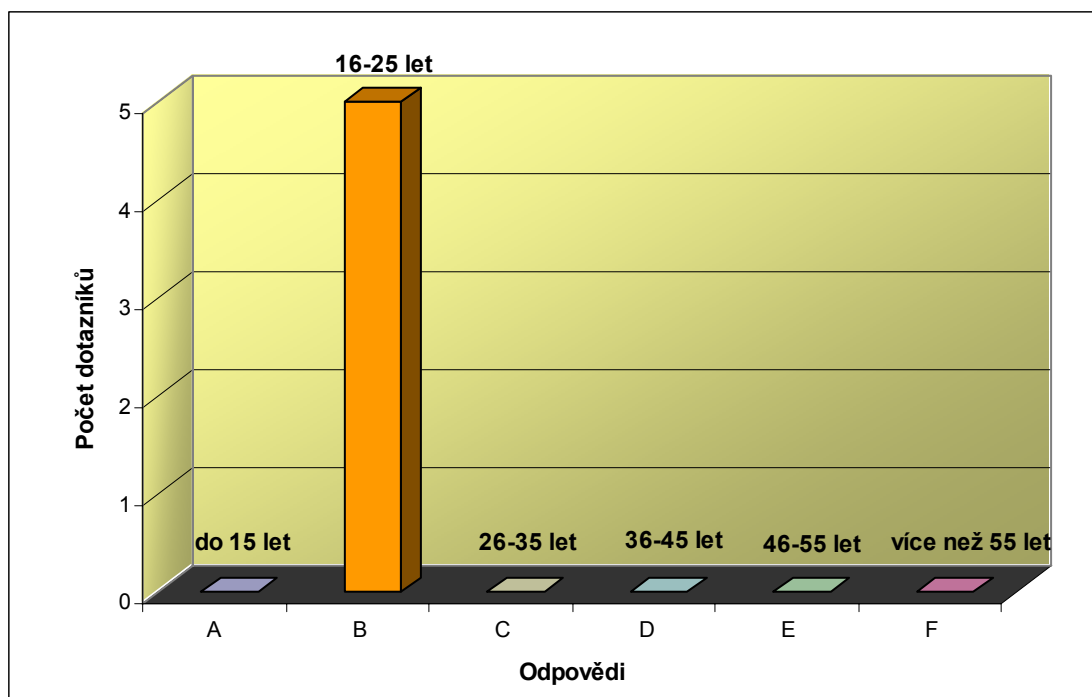
Graf 7: Závislost vstupu do nového náboženského hnutí na pohlaví

Zdroj: vlastní výzkum

U otázky č. 5 vybrali 4 respondenti variantu C, tedy, že zde nevidí vazbu na pohlaví jedince. 1 respondent vnímá ženy jako více ohroženou skupinu (varianta A).

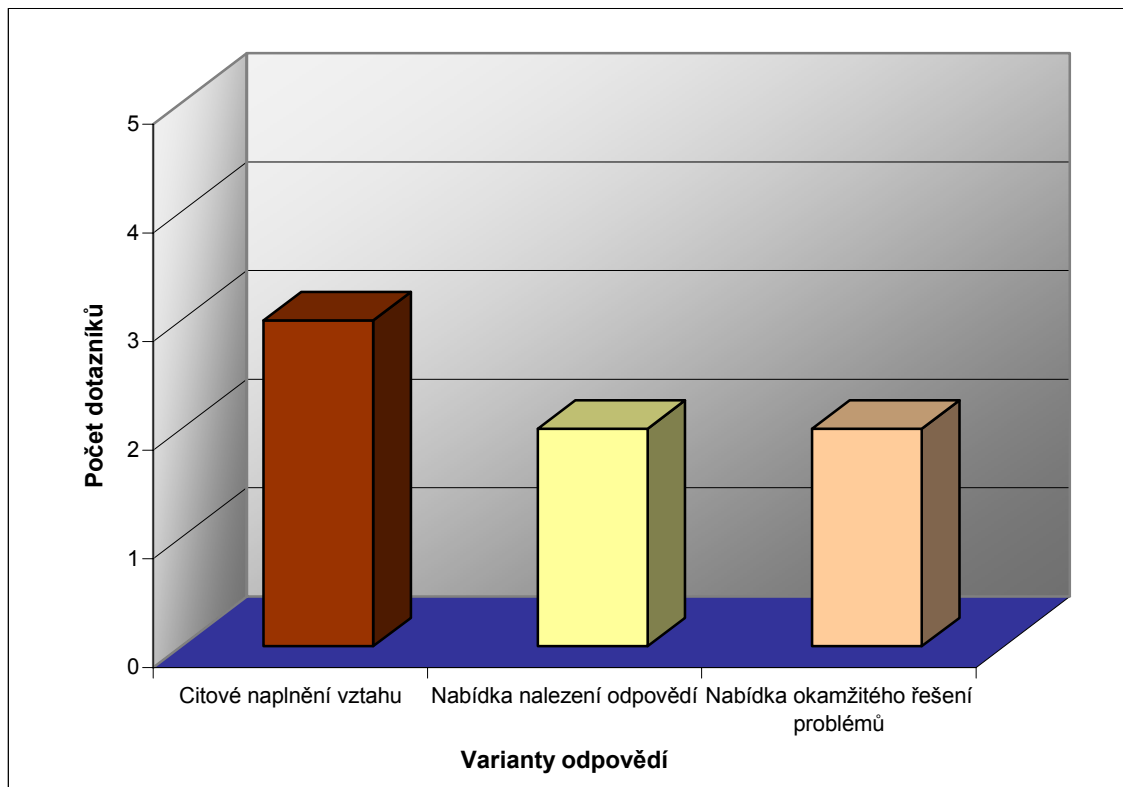
Graf 8: Nejčastější věk jedinců při vstupu do nové náboženské skupiny

Zdroj: vlastní výzkum

Ve všech zodpovězených dotaznících (100 %) byla uvedena varianta B, tedy že nejčastější věk jedinců při vstupu do nové náboženské skupiny je v rozmezí 16-25 let.

Graf 9: Metody získávání členů

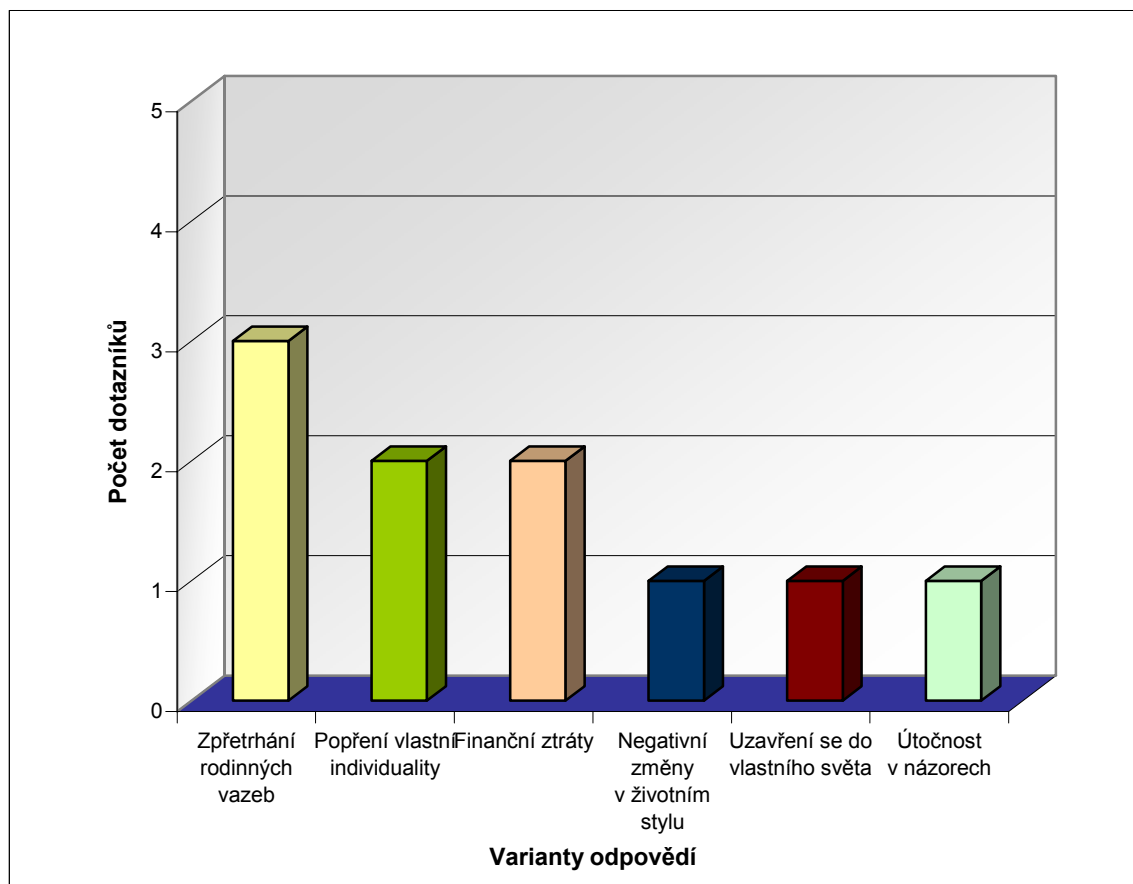

Zdroj: vlastní výzkum

Za nejúčinnější metodu v získávání nových členů bylo respondenty pokládáno citové naplnění vztahu (ať již metodou flirty-fishing či citovým naplněním vztahu k celé skupině členů konkrétního náboženského hnutí). Toto bylo v dotaznících uvedeno celkem třikrát. Shodně dvakrát je zde jako podstatná metoda uváděna nabídka nalezení odpovědí a nabídka okamžitého řešení problémů jedince.

U otázky č. 8 nebylo možné zobrazit její vyhodnocení. Veškeré odpovědi se shodují v tom, že se jedná o proces velmi individuální, který může trvat od několika hodin až po léta. Jeho délka je ovlivněna řadou faktorů. Jediný odhad, který se zde vyskytoval, byla doba dvou až čtyř měsíců.

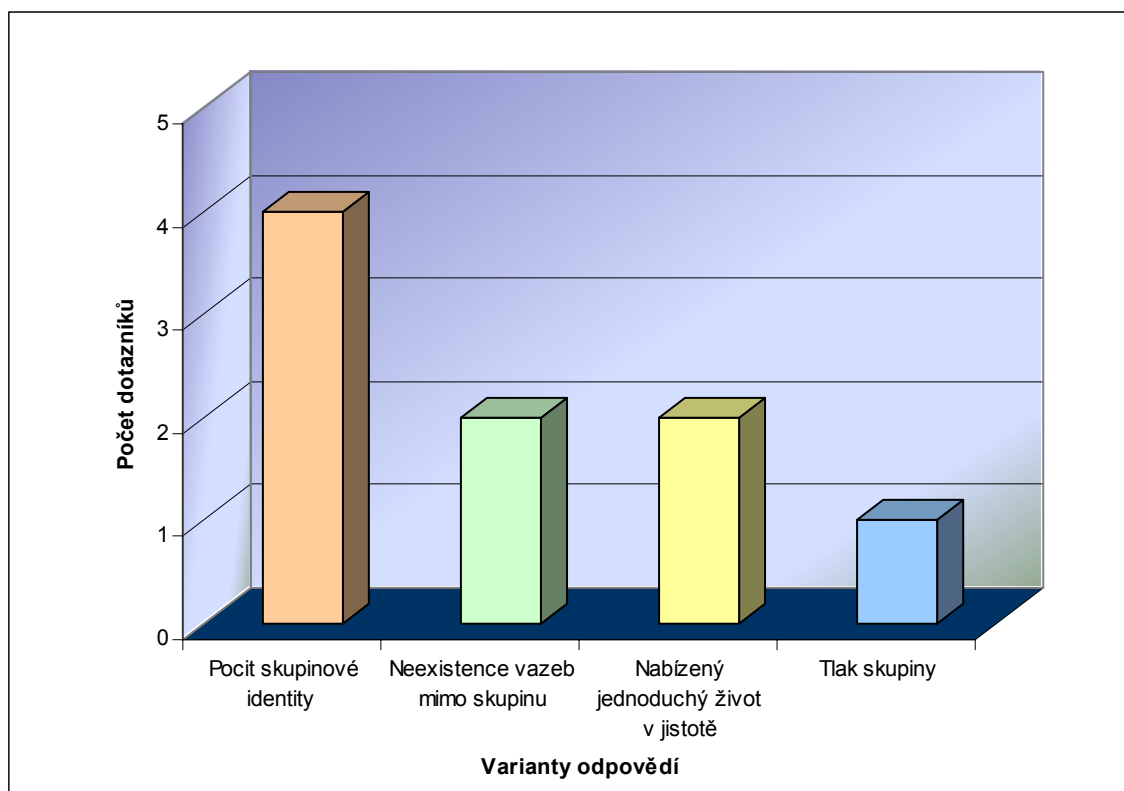
Graf 10: Problematické jevy

Zdroj: vlastní výzkum

Za nejvíce problematický jev doprovázející vstup do nového náboženského hnutí bylo pokládáno zpřetrhání rodinných vazeb (uvedeno třikrát). Jako další následovalo popření vlastní individuality a možné finanční ztráty.

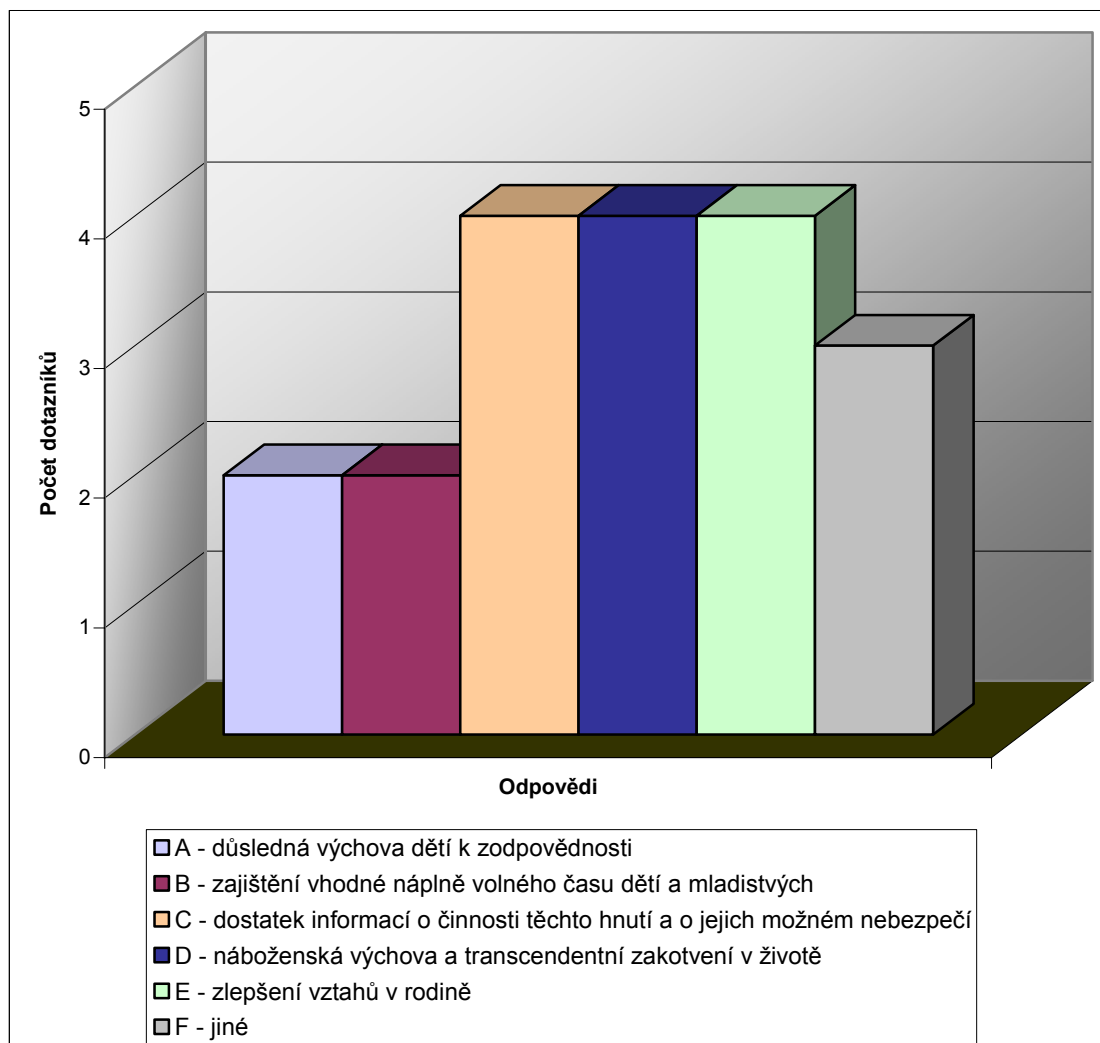
Graf 11: Důvody setrvání ve skupině

Zdroj: vlastní výzkum

V sebraných dotaznících byl čtyřikrát uveden jako důvod setrvání jedince ve skupině pocit skupinové identity. Dvakrát se zde vyskytují odpovědi spojené s neexistencí vazeb mimo skupinu a nabídkou jednoduchého života v jistotě.

Graf 12: Podstatné složky prevence

Zdroj: vlastní výzkum

U této otázky se všichni respondenti shodli v názoru, že nelze vybrat jedinou dostačující odpověď. Graf 12 tedy zobrazuje, kolikrát byla která odpověď v dotaznících zastoupena.

Nejčastěji byly respondenty vybírány varianty C (dostatek informací o činnosti těchto hnutí a o jejich možném nebezpečí), D (náboženská výchova a transcendentní zakotvení v životě) a E (zlepšení vztahů v rodině). Tyto tři odpovědi byly zastoupeny shodně čtyřikrát.

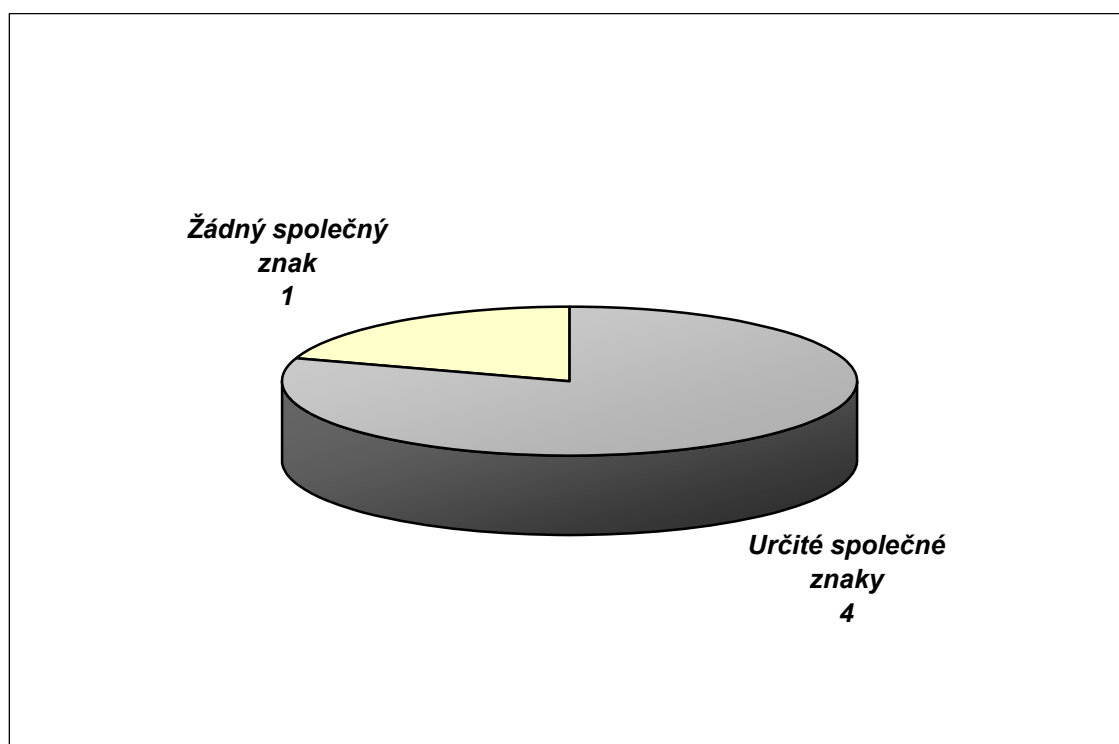
Tři respondenti využili kategorie F (jiné) a navrhli zde další možné způsoby prevence v dané problematice. Tyto odpovědi popisuje Tabulka 5.

Tabulka 5: Jiné možné způsoby prevence

	Uvedený druh prevence
Respondent 1	pěstování kritického myšlení
Respondent 2	odpovědnost, možnost volby, schopnost řešit problémy, vztahovat se k lidem, pocit vlastní důstojnosti a hodnoty
Respondent 3	výchova k ostražitosti před manipulací

Zdroj: vlastní výzkum

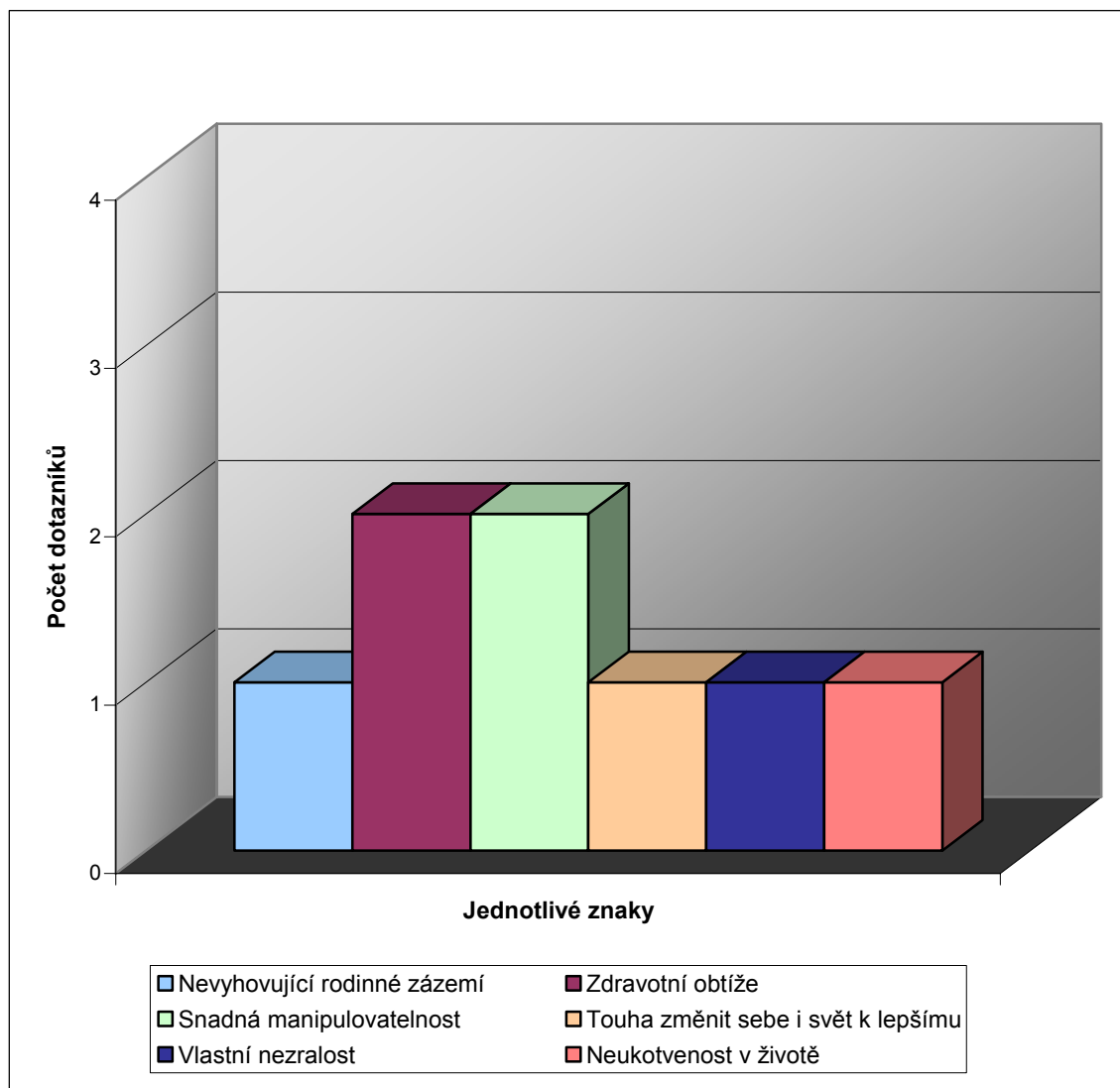
Graf 13: Nalezení společných znaků klientů

Zdroj: vlastní výzkum

U otázky č. 12 odpověděl pouze 1 respondent, že u klientů nenachází žádný společný znak (Graf 13).

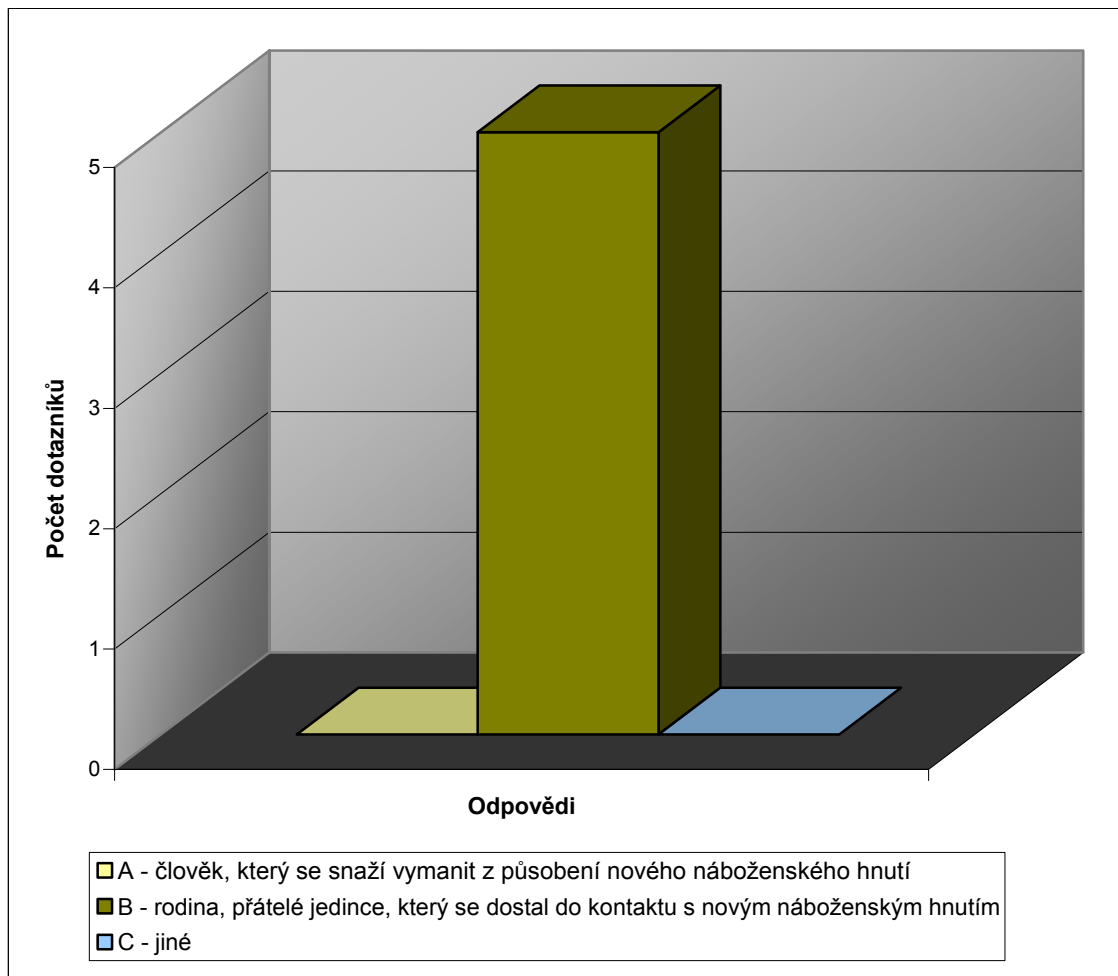
Graf 14: Společné znaky klientů

Zdroj: vlastní výzkum

Odpovědi zbývajících 4 respondentů shrnuje Graf 14. V něm je opět uvedeno, kolikrát se která kategorie odpovědí v dotaznících vyskytuje (respondenti uváděli více než jednu variantu). Nejčastěji jmenovaným společným znakem klientů jsou zde shodně uváděny zdravotní obtíže a snadná manipulovatelnost. Zbylé odpovědi se vyskytují vždy pouze jedenkrát.

Graf 15: Původ žádostí o pomoc

Zdroj: vlastní výzkum

U této otázky všichni respondenti (100%) vybrali variantu B, tedy na příslušné organizace se nejčastěji s žádostí o pomoc obrací rodina, přátelé jedince, který se dostal do kontaktu s novým náboženským hnutím.

4.2 Polostandardizované rozhovory s bývalými členy sekt

Odpovědi respondentů jsou zde graficky zaznamenány dle jednotlivých otázek, které jim byly pokládány. Základní informace o souboru respondentů podává Tabulka 6. Ta vypovídá o pohlaví, věku respondentů, náboženské skupině, se kterou měli

zkušenost, a také o tom, v jakém věku se s touto skupinou setkali a jak dlouho v ní setrvali.

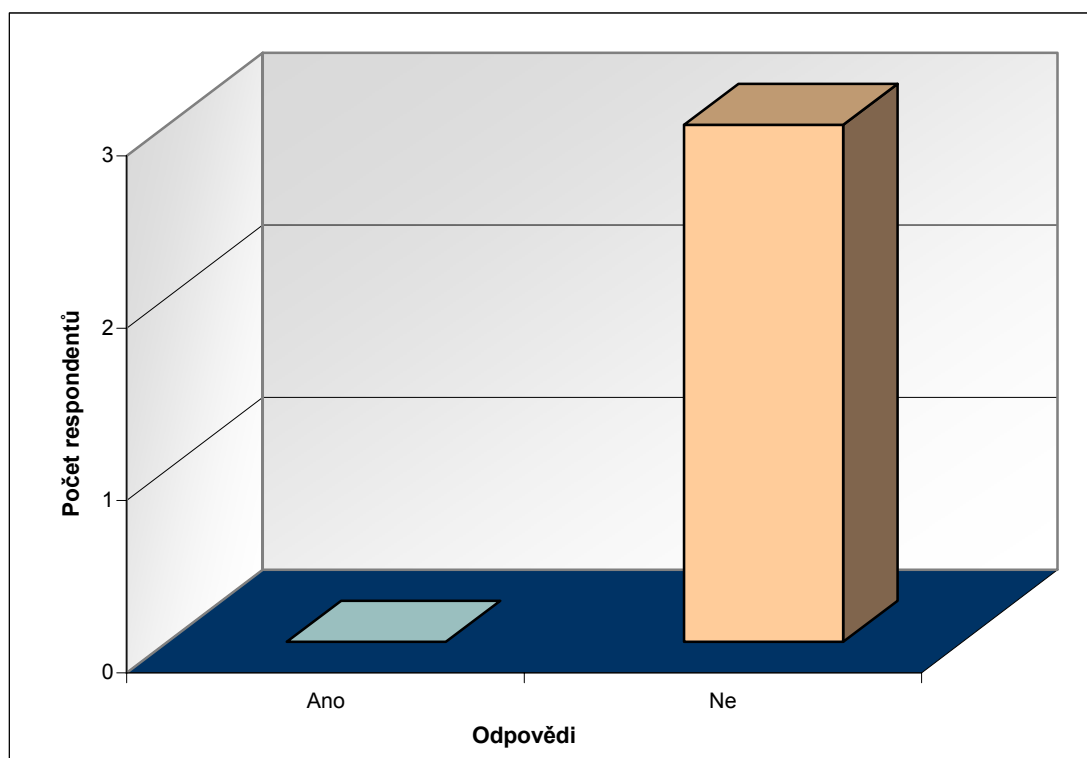
Tabulka 6: Charakteristika respondentů

Pohlaví	Věk (nyní)	Sekta	Věk (první kontakt)	Délka členství
muž	34	Sri Chinmoy	19	8 let
žena	63	Svědkové Jehovovi	42	8,5 roku
žena	40	Moonisté	27	0,5 roku

Zdroj: vlastní výzkum

Výzkumný soubor byl tedy tvořen třemi respondenty, z nichž každý uvedl svou zkušenost s odlišným náboženským hnutím. Mezi respondenty byl jeden muž a dvě ženy, celkové věkové rozmezí bylo 34 - 63 let.

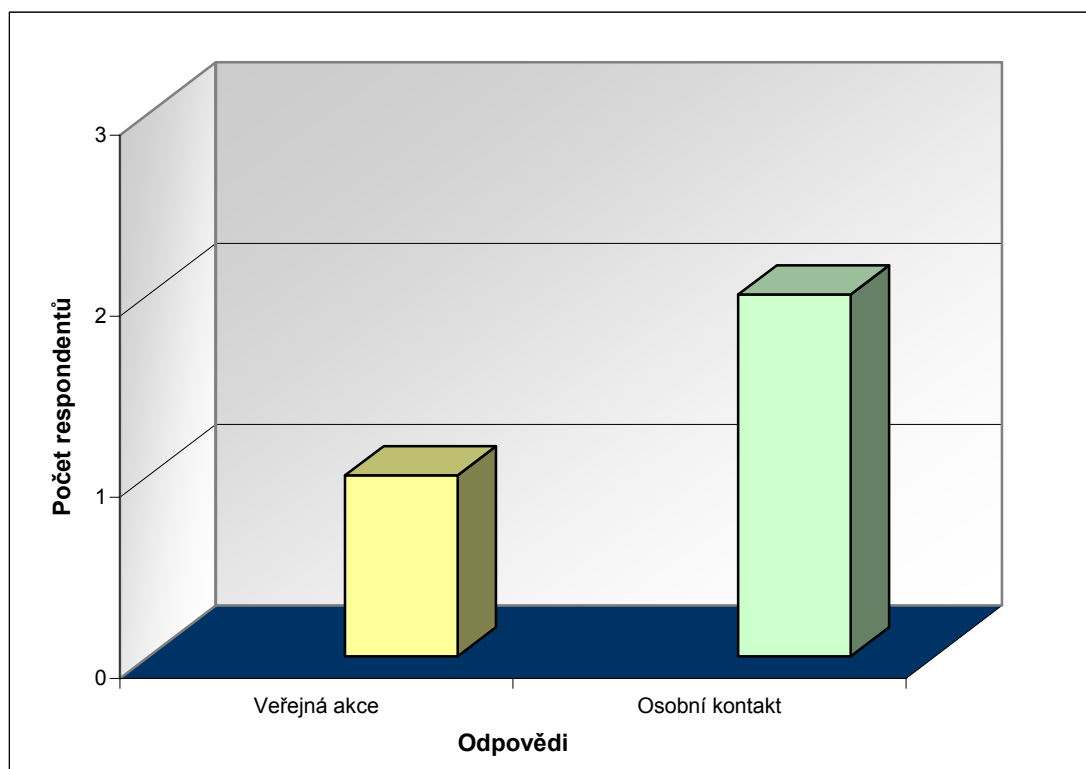
Graf 16: Dřívější informace o činnosti skupiny

Zdroj: vlastní výzkum

Všichni tři respondenti shodně uvedli, že o dané náboženské skupině neměli před vlastním prvním kontaktem žádné informace.

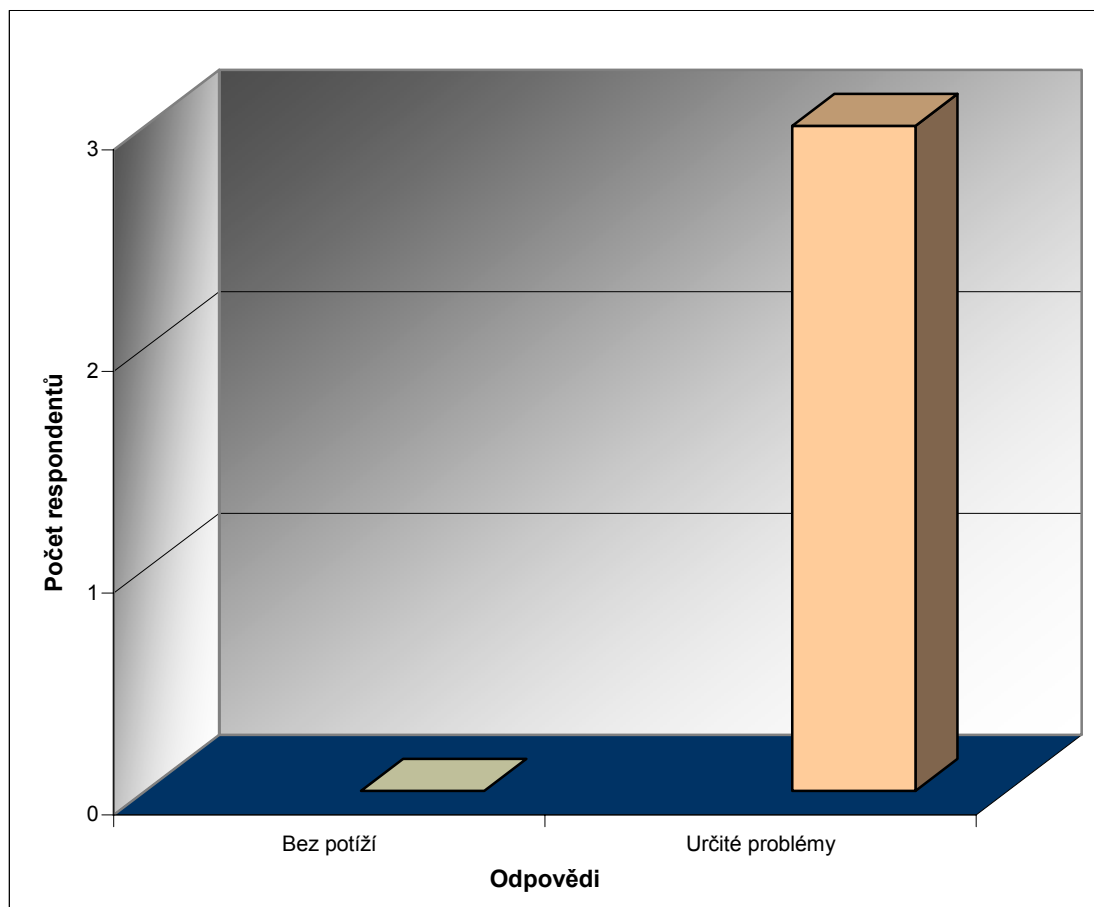
Graf 17: Forma prvního kontaktu

Zdroj: vlastní výzkum

První kontakt s novým náboženským hnutím proběhl u dvou respondentů formou osobního kontaktu. Jeden respondent v rozhovoru uvedl, že se s danou skupinou prvně kontaktoval při příležitosti veřejné akce (koncertu).

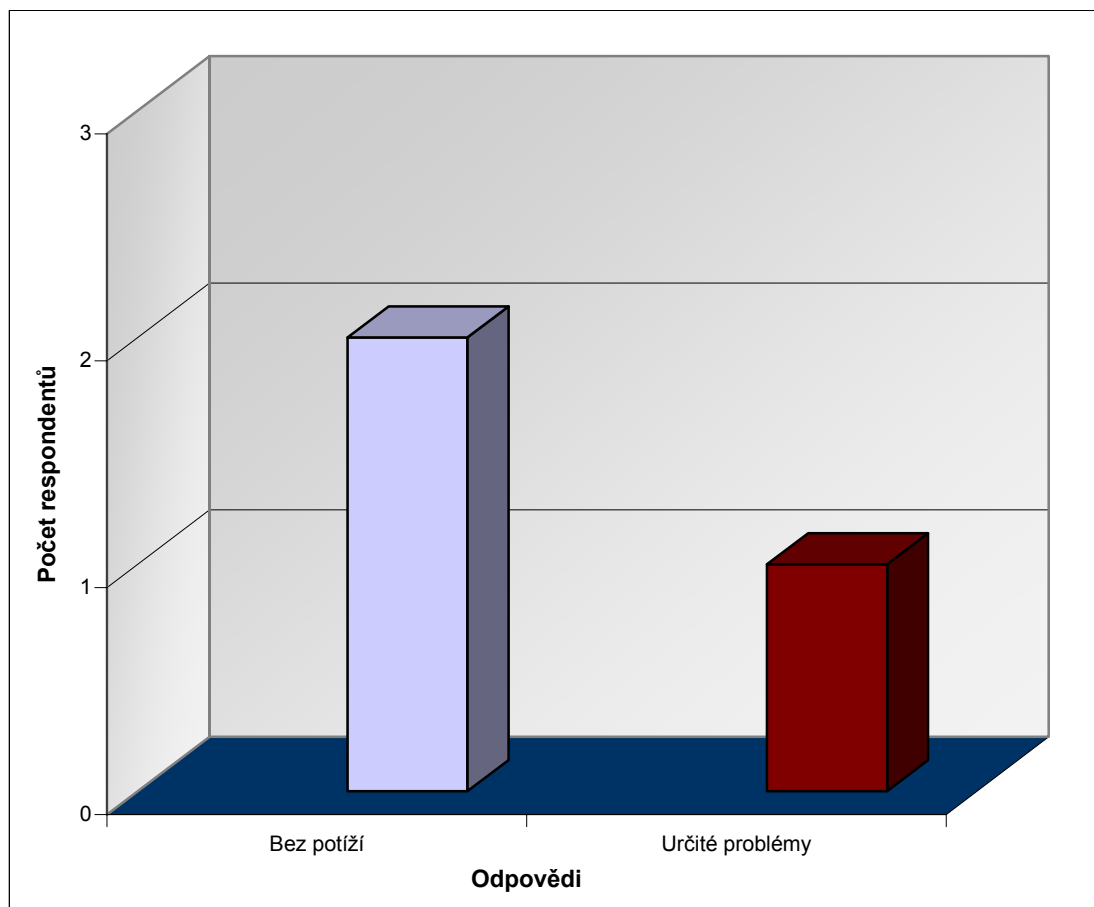
Graf 18: Situace v rodině

Zdroj: vlastní výzkum

V rozhovorech jsem se snažila zmapovat též rodinnou situaci v době, kdy proběhl první kontakt jedince s novou náboženskou skupinou. Všichni respondenti zde uvedli, že v té době prožívali v této oblasti určité starosti.

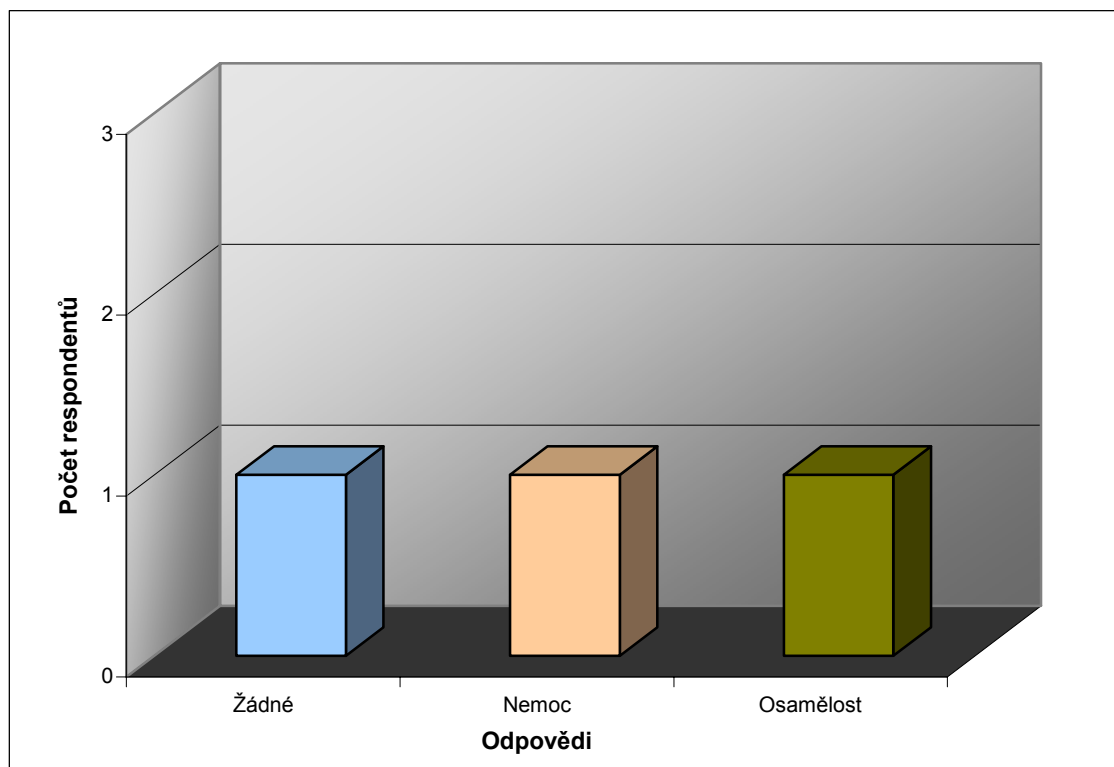
Graf 19: Vztahy s vrstevníky

Zdroj: vlastní výzkum

V otázce na vztahy se svými vrstevníky uvedli dva respondenti, že v době, kdy se kontaktovali s náboženskou skupinou, byly jejich vztahy bez potíží. Jeden respondent zde poukázal na jisté problémy, které se u něj v té době vyskytovaly.

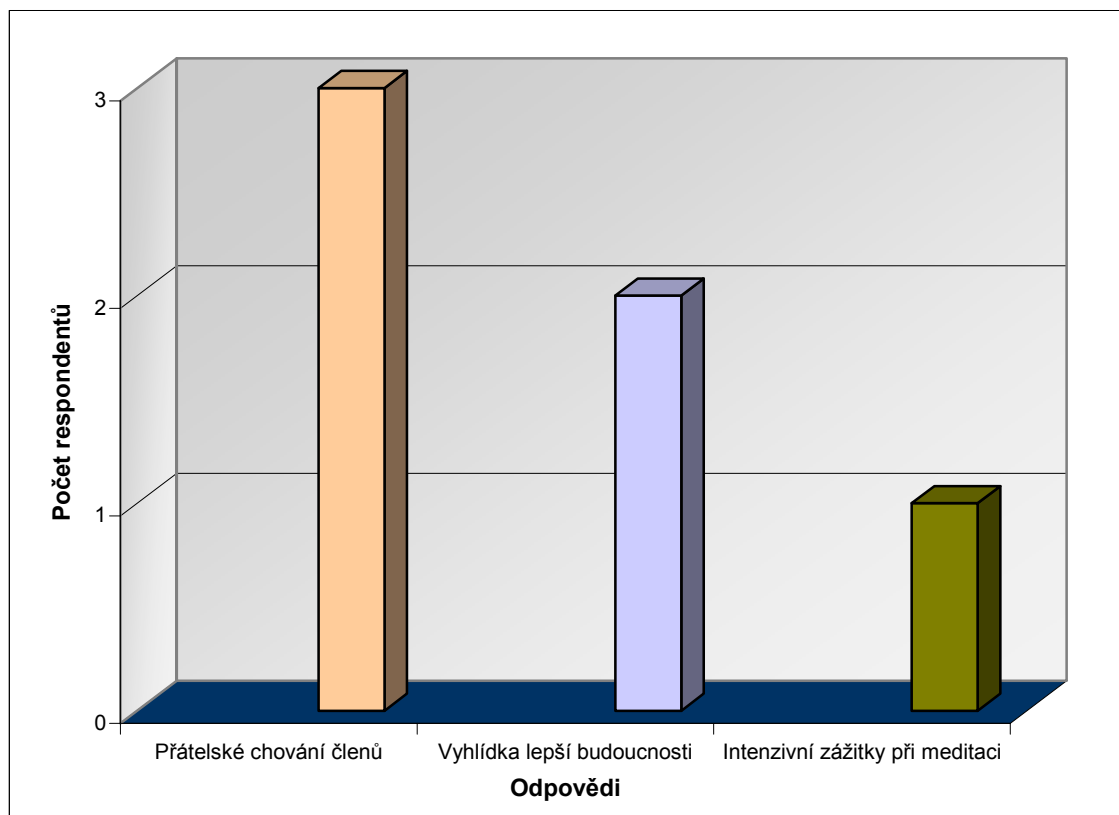
Graf 20: Jiné problémy

Zdroj: vlastní výzkum

Jeden z dotazovaných v rozhovoru uvedl, že v době kontaktu s danou náboženskou skupinou, neměl jakékoliv jiné problémy. Zbylí dva respondenti poukázali na skutečnost, že se u nich objevovaly potíže v jiných oblastech. Mezi ně uvedli nemoc a pocit osamělosti.

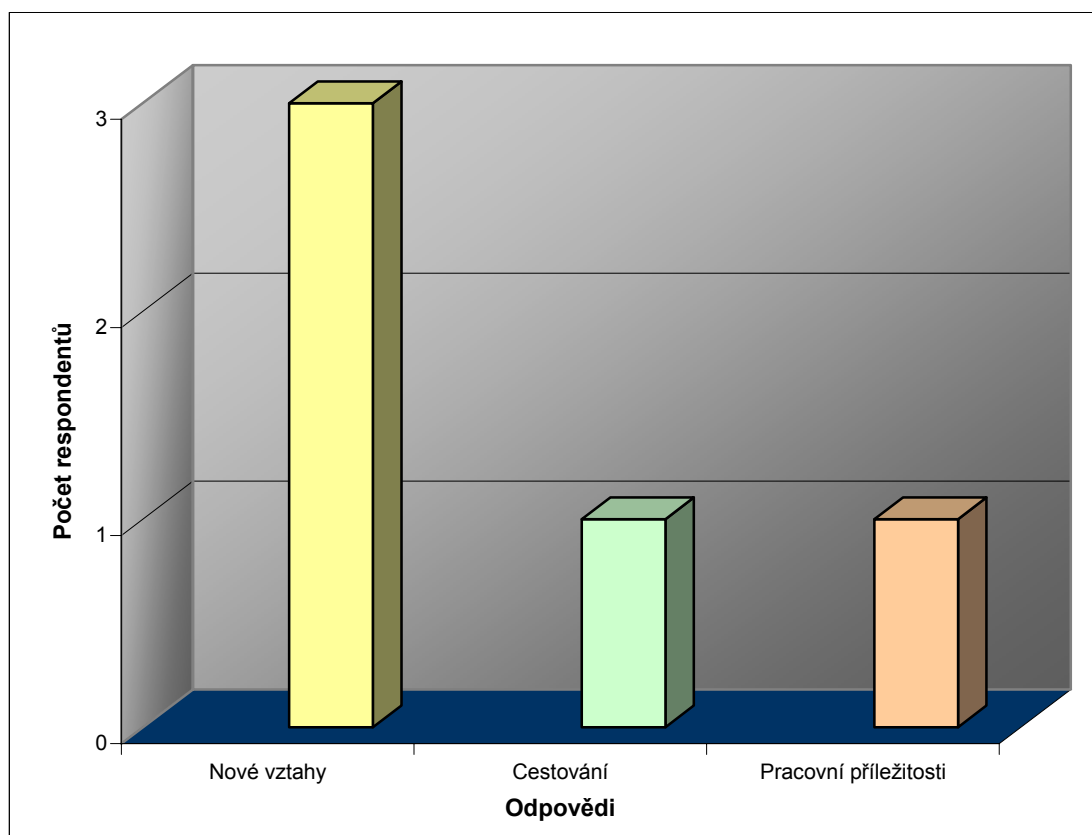
Graf 21: Důvod vzbuzení zájmu o skupinu

Zdroj: vlastní výzkum

Respondenti obvykle u otázky týkající se důvodů, které je lákaly ke vstupu do náboženské skupiny, uvedli více odpovědí. Všichni tři se shodli na tom, že hlavním lákadlem bylo přátelské chování členů skupiny. U dvou respondentů se jako další důvod vyskytla vyhlídka lepší budoucnosti a jedenkrát zde byly uvedeny také velmi intenzivní zážitky při meditaci.

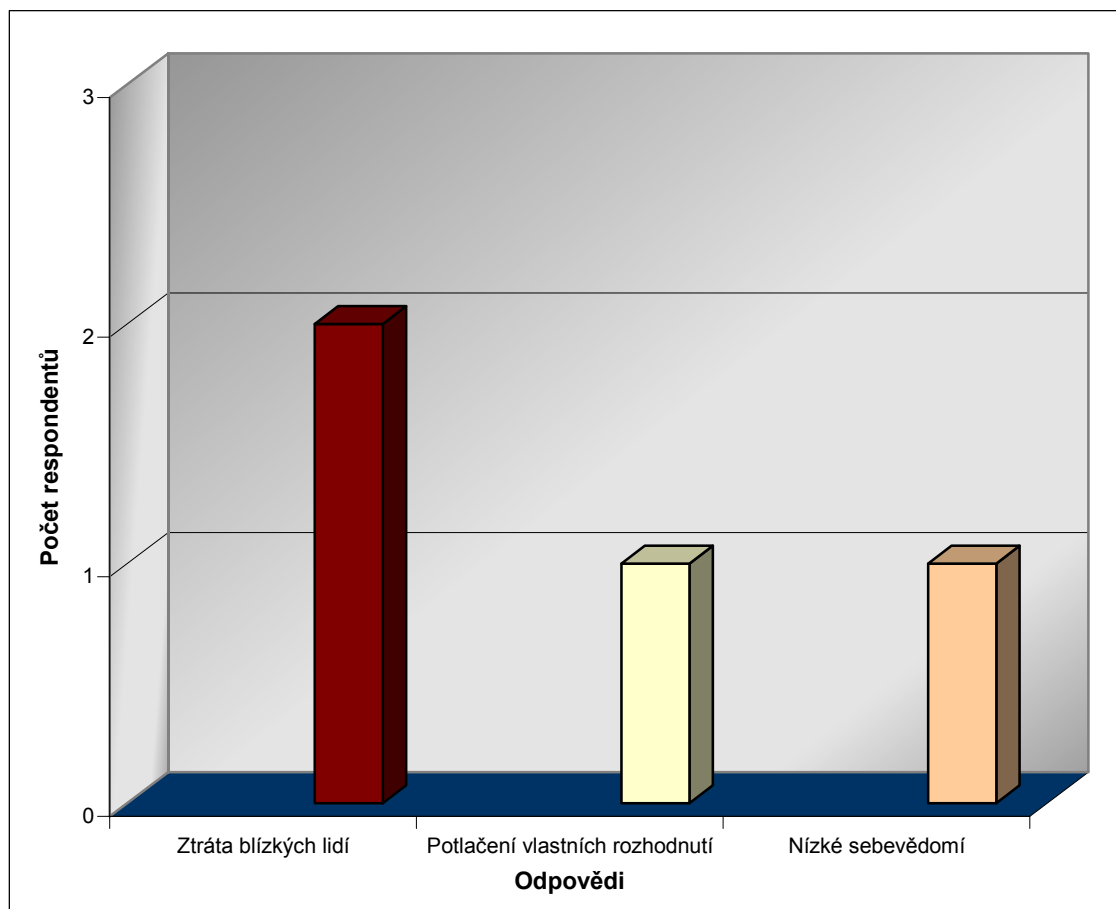
Graf 22: Pozitivní změny

Zdroj: vlastní výzkum

Mezi pozitivní změny, které členství ve skupině přineslo, bylo opět obvykle zařazeno více odpovědí. Všichni respondenti vnímali jako pozitivní vytvoření nových vztahů. Jedenkrát zde bylo uvedeno cestování a pracovní příležitosti v podniku vlastněném členy sekty.

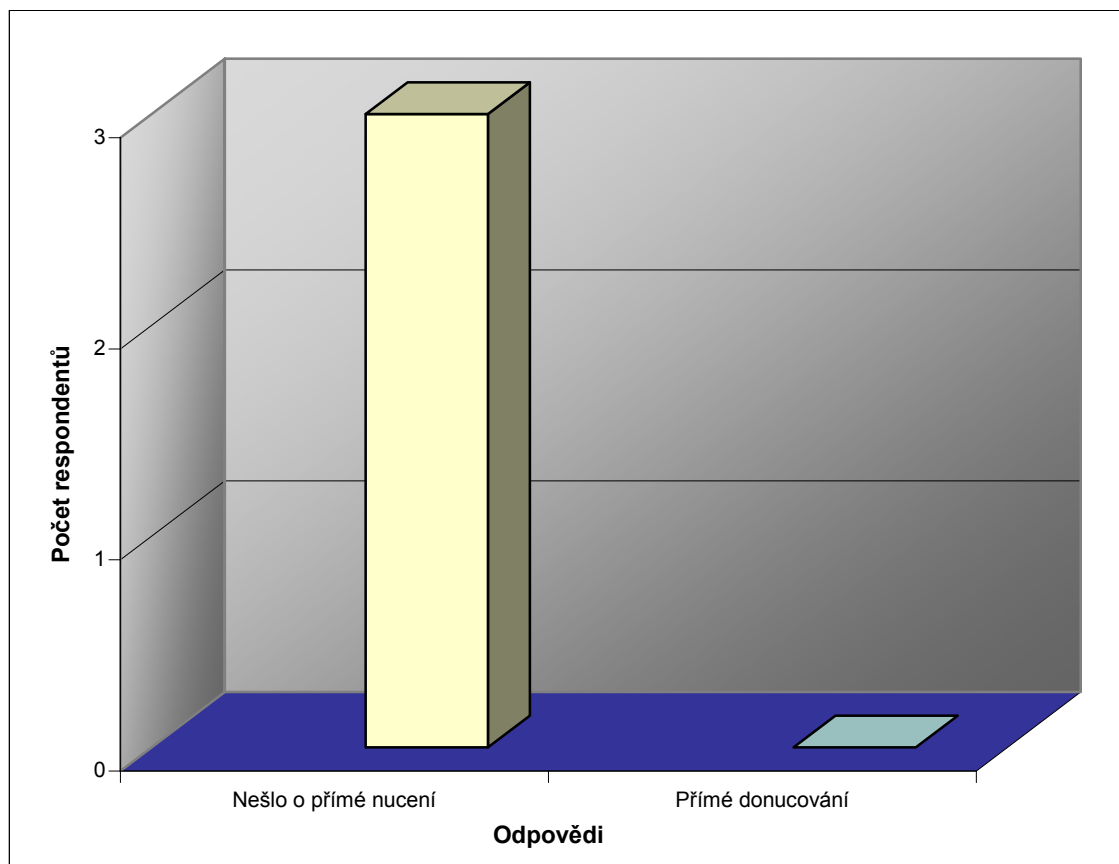
Graf 23: Negativní změny

Zdroj: vlastní výzkum

Jako negativní změny, které členství respondentům přineslo, byla dvakrát uvedena ztráta kontaktu s blízkými lidmi. Jeden respondent vnímal jako negativní také schopnost samostatně se rozhodovat a jeden uvedl problém nízkého sebevědomí.

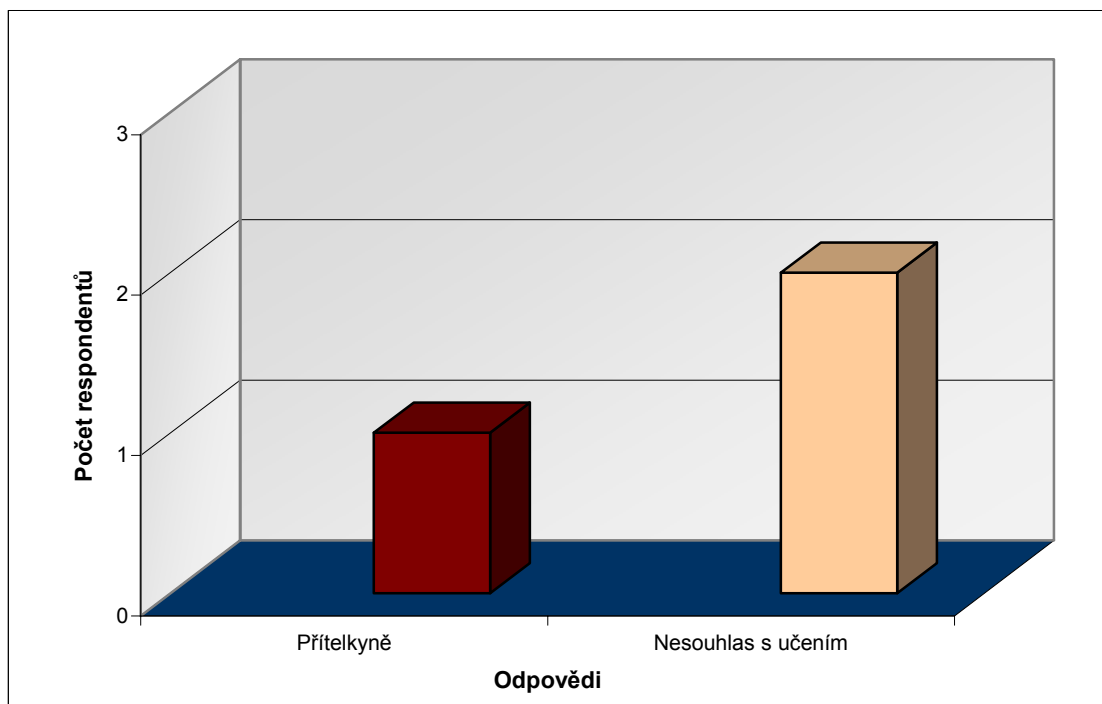
Graf 24: Donucování ve skupině

Zdroj: vlastní výzkum

Při dotazu na věci, ke kterým případně mohli být respondenti ve skupině nuceni, všichni respondenti zareagovali odpovědí, že se jednalo o přímé nucení. Měli zde uloženy jisté povinnosti, ale za vyložené nucení to nepokládali.

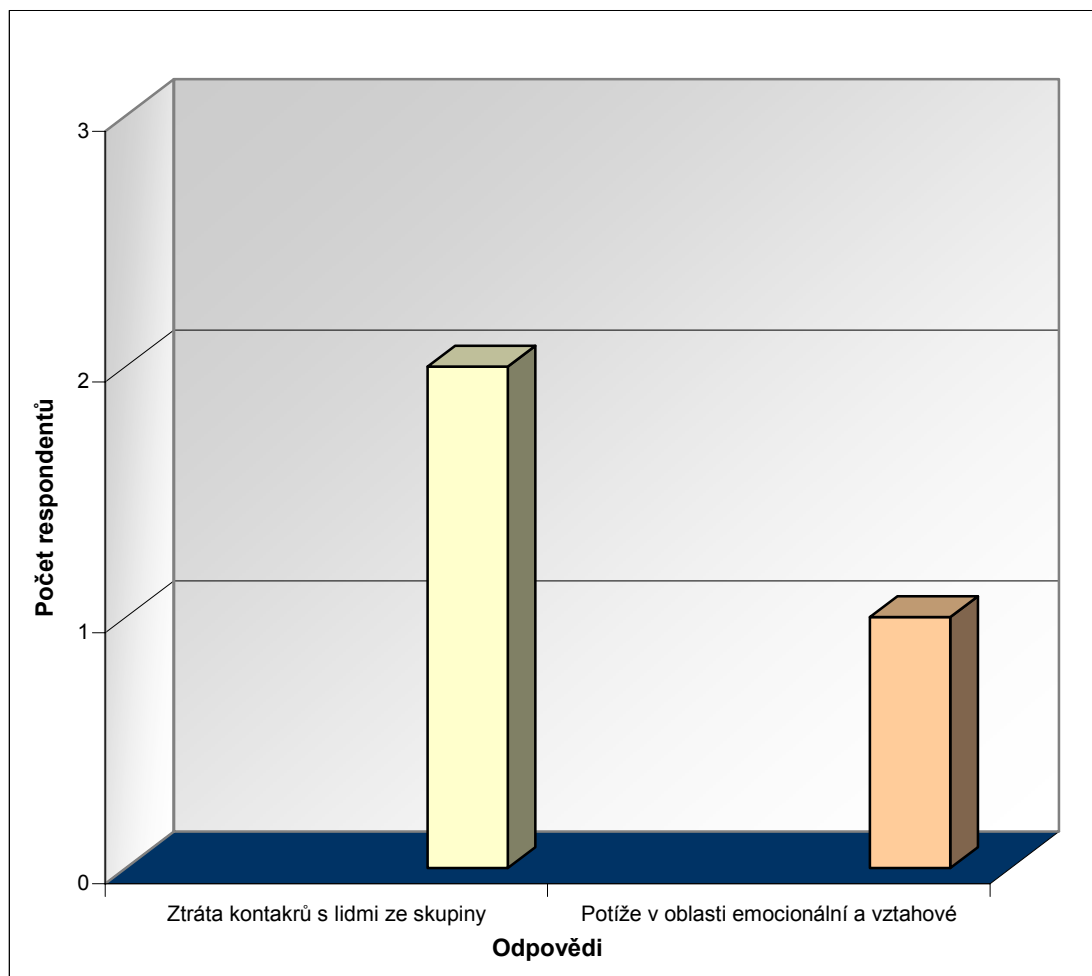
Graf 25: Důvod k odchodu

Zdroj: vlastní výzkum

Jako hlavní důvod k opuštění skupiny byl dvěma respondenty jmenován nesouhlas s učením. Jeden respondent zde uvedl, že hlavním důvodem byla skutečnost, že si našel přítelkyni, která nebyla členkou daného náboženského hnutí.

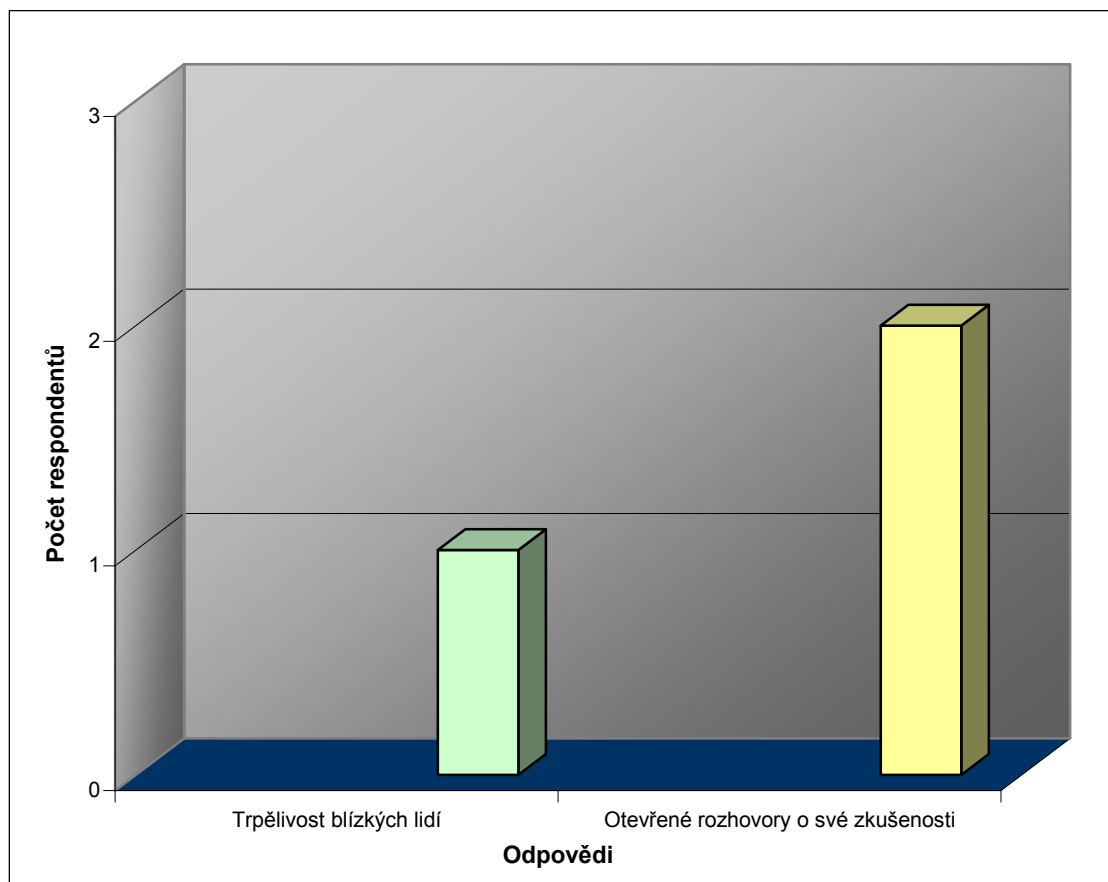
Graf 26: Problematické skutečnosti po odchodu

Zdroj: vlastní výzkum

Jako nejvíce problematickou skutečnost po odchodu ze skupiny byla dvěma respondenty vnímána ztráta kontaktů se členy sekty, jeden respondent jako velmi obtížné pociťoval potíže v oblasti emocionální a vztahové.

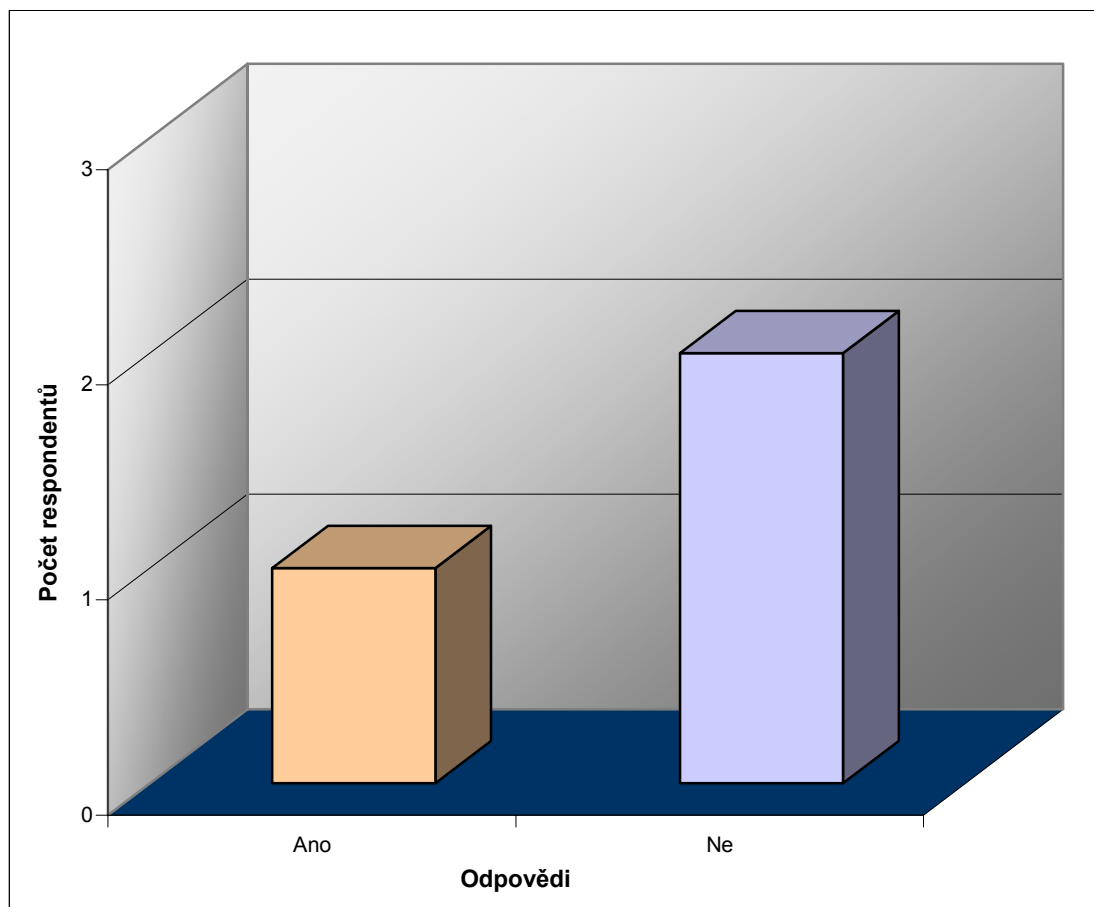
Graf 27: Pomoc při vyrovnávání se se situací po odchodu

Zdroj: vlastní výzkum

Při dotazování se na to, co respondentům po odchodu ze skupiny nejvíce ulehčilo situaci, jsem se od dvou z nich dozvěděla, že pro ně bylo velmi nápomocné to, když mohli otevřeně hovořit o své zkušenosti (např. v odborných periodikách, v médiích). Jednomu respondentovi nejvíce pomohla zejména trpělivost lidí v jeho blízkém okolí.

Graf 28: Vyhledání odborné pomoci

Zdroj: vlastní výzkum

Ze třech dotazovaných respondentů jeden uvedl, že k usnadnění celé své situace vyhledal odbornou pomoc. Dva respondenti odborníky k vyrovnání se se situací nekontaktovali.

5 Diskuse

Kvantitativní výzkum byl zaměřen na odborníky pracující v organizacích, které se věnují fenoménu alternativních náboženských směrů v České republice a na Slovensku. Bylo získáno pět vyplněných dotazníků s odpověďmi na 17 otázek, které byly vytvořeny vzhledem ke stanovenému cíli práce. Na otázky odpovídali pracovníci ze Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů, Centra pro prevenci v oblasti náboženských sekt a z o. z. INTEGRA - Centrum prevencie v oblasti siekt. Z nich se dané problematice čtyři respondenti věnují již více než deset let, jeden respondent se touto problematikou zabývá více než 6 let. Mezi činnosti, jimž se věnují byla nejčastěji uváděna publikační a přednášková činnost, dále poskytování informací veřejnosti, poradenství, práce s dobrovolníky a činnost při vypracovávání analýz. Díky této charakteristice respondentů (odpovědi na otázky č. 14 - 17 v dotazníku) jsem přesvědčena o jejich odborných znalostech, zkušenostech, a tedy i získaných velmi důvěryhodných informacích.

Při snaze získat co nejvyšší počet vyplněných dotazníků jsem se v mnou oslovených organizacích setkávala především s ochotou, podporou a chutí poskytnout mi potřebné rady. Problematickou byla spíše skutečnost, že dané problematice se věnuje jen málo lidí a organizací, které zde mají své hlavní pole působnosti, také není mnoho. To bylo důvodem, proč se výzkum nakonec dotkl i o. z. INTEGRA - Centrum prevencie v oblasti siekt, která působí na Slovensku. Podobný historický vývoj byl předpokladem pro možnost společného vyhodnocení dat získaných z České republiky a ze Slovenska.

Jelikož jsem se v počáteční fázi výzkumu, kdy jsem měla zájem spíše si zmapovat možnosti získání informací, ptala i na jiné možné formy vedení výzkumu, byla jsem překvapena neucelenými informacemi a jejich nedostatkem. Zde mám na mysli především skutečnost, že není možnost získat třeba statistické údaje, které by se daly využít, či zpracované kazuistiky klientů.

V této části práce se zabývám zejména interpretací získaných výsledků s ohledem na stanovené hypotézy a jejich komparací s jinými dostupnými zdroji informací.

Hypotéza I: Fenomén obliby nových náboženských směrů se dotýká zejména mladé generace, která citlivěji reaguje na změny doby.

Zde byla zaměřena pozornost především na skupinu, která je pro působení sekt cílovou. Mou snahou tedy bylo získat informace o lidech, kteří nejčastěji podlehnou jejich vlivu. Po analýze získaných dat byla tato hypotéza potvrzena.

K dané hypotéze se vztahuje zejména Graf 8, v němž je zaznamenán nejčastější věk jedinců při vstupu do nové náboženské skupiny. U otázky po věku těchto osob byla ve všech zodpovězených dotaznících (100 %) uvedena varianta B, tedy 16-25 let. Vysvětlení skutečnosti, že fenomén alternativních náboženských směrů oslovuje zejména mladší generaci, lze nalézt v textech M. Vágnerové. Ta charakterizuje dospívání jako fázi rozvoje vlastní identity a postupného odpoutávání z vazby na rodinu a nakonec i na vrstevnickou skupinu. Vzhledem k náročnosti tohoto vývojového úkolu a nízké atraktivitě role dospělého s jeho odpovědností a stereotypem života, mají mnozí mladí lidé tendenci přijetí dospělosti odkládat a setrvávají v tzv. adolescentním psychosociálním moratoriu. Jako o dalším období života, v němž se lidé pokouší nalézt něco trvalého, odmítají stereotyp a mohou zažívat krizi identity hovoří tato autorka o středním věku (46). I pokud se podíváme na internetové stránky Centra pro prevenci v oblasti náboženských sekt, jsou zde za nejohroženější skupinu v oblasti působení sekt považováni mladí lidé ve věku mezi 18 - 25 let (8).

Ve snaze o co nejlepší zmapování populace oslovované činností nových náboženských hnutí jsem se zajímala o názory odborníků na to, zda je možné, že by vstup do sekty byl častějším jevem u konkrétního pohlaví. U otázky na tuto skutečnost byla velká shoda v odpovědích, což je patrné z Grafu 7. Čtyři respondenti zde uvedli, že vstup do nového náboženského hnutí není častějším jevem u konkrétního pohlaví. Jedenkrát se vyskytuje odpověď, že více ohroženou skupinu v této problematice tvoří ženy. Určující zde tedy nebude pohlaví jedince, ale jiné znaky.

K rozdílným výsledkům bychom mohli dojít spíše pokud bychom se ptali na konkrétní náboženskou skupinu. Zde by bylo možné, že některé se primárně více zaměřují na muže, jiné spíše na ženy. Jak uvádí A. Opatrný, sekty se liší skupinou, kterou se snaží oslovit. Pro některé mohou být typickou cílovou skupinou lidé nejistí,

osamělí a společností nepreferovaní, pro jiné lidi z prostředí vysokých škol (34). Shodně tak bychom pak mohli dojít k rozdílům v zastoupení konkrétního pohlaví u určité náboženské skupiny.

Na bližší popis jedinců, kteří jsou vnímaví k působení sekt, byly zaměřeny i otázky vztahující se ke klientele organizací, které jsem v rámci výzkumu oslovila. Zajímala jsem se o to, kým je tato klientela převážně tvořena. Zde pracovníci všech dotazovaných organizací u otázky č. 13 vybrali variantu B, na příslušné organizace se tudíž nejčastěji s žádostí o pomoc obrací rodina, přátelé jedince, který se dostal do kontaktu s novým náboženským hnutím. Předchozí otázka č. 12 měla za cíl zjistit, zda u klientů existuje nějaký společný znak. Pouze 1 respondent uvedl, že zde nenachází žádný společný jmenovatel. U ostatních jsou nejčastěji jmenovaným společným znakem klientů uváděny zdravotní obtíže a snadná manipulovatelnost, což můžeme vidět zaznamenané v Grafu 14.

Zajímala jsem se též o to, v jakém prostředí a jakou formou nejčastěji náboženské skupiny osloví své potenciální členy. Výsledky odpovědí znázorňují Grafy 3 a 4. Zde je patrné, že jako nejčastější pro první kontakt jedince se sektou je vnímáno prostředí vysoké či střední školy, které bylo v odpovědích uvedeno celkem třikrát. Dále je zde uváděno alternativní prostředí (alternativní výstavy, knihkupectví, v alternativní časopisy, kluby, čajovny apod.). Jedenkrát byla v odpovědích zastoupena centra samotných náboženských skupin, kde probíhají náborové aktivity. Graf 4 ukazuje, že za nejčastější formu prvního kontaktu jsou považovány veřejné akce (přednášky, kurzy, besedy, sportovně společenské akce, kulturní akce), které byly v odpovědích uvedeny třikrát.

Proces prvního kontaktu můžeme nalézt popsán v textech B.Büchnerové či S. Hassana. Jako velmi častá forma prvního kontaktu jsou zde taktéž popsány některé aktivity organizované náboženskou skupinou, které mohou mít podobu symposia, filmového promítání, kurzu rozvíjení osobnosti, jógy atd. Velice často se stává, že lidé ani netuší, že se jedná o získávání členů náboženskou skupinou (5, 19).

Zdá se mi velmi dobře patrné, že sekty se snaží zejména reagovat na potřeby dnešních lidí a vsází na jejich oslovení takovou formou, která by jim byla blízká, představovala pro ně zisk i odreagování zároveň.

Jelikož hypotéza odkazuje k citlivosti mladší generace na změny, které ve společnosti probíhají, zaměřila jsem se blíže též na objasnění důvodu vzrůstu obliby nových náboženských směrů právě v dnešní době. První otázka v dotazníku se snažila poukázat na skutečnost, že alternativní formy náboženského života vstupují do popředí zájmu odborné i laické veřejnosti především v průběhu posledních let a chtěla jsem pomocí ní objasnit hlavní příčiny jejich vzrůstající obliby. Graf 2 ukazuje, že odborníky je jako nejjednoznačnější příčina vnímána hodnotová prázdnota, která se dnes v životě lidí objevuje. Do této kategorie odpovědí byly zařazeny ty, které popisují jako hlavní důvod vzrůstu obliby sekt, vytěsnění duchovního rozměru ze života lidí. O potřebě přesahu vlastní existence jako o jedné ze zcela přirozených potřeb člověka hovoří i I. Štampach (43). Tento fakt byl dáván do souvislosti s dlouhou dobou života v totalitní komunistické společnosti a existenční nejistotou spojenou s politickou a ekonomickou změnou ve společnosti po roce 1989. Na změnu, kterou tento rok přinesl poukazuje též A Opatrný. Ten vnímá jako velmi podstatnou změnu politického uspořádání a také otevření se okolnímu světu a zpřístupnění nabídky nových náboženských směrů (34).

Za tímto důvodem následuje uvedení dnešního způsobu života jako příčiny vzrůstající obliby sekt. V dotaznících byl zmiňován spěch, který byl spojován též s rozvojem informačních technologií a snazší komunikací. Díky celkovému „zrychlení“ světa existuje vyšší tlak na rychlá rozhodnutí, jednoduché recepty, které řeší většinu potíží a pokud možno - nejsou drahé. Snadná komunikace také dokáže rozšířit povědomí o nové náboženské cestě a vznikajícím novém náboženském hnutí.

Není překvapivé, že mezi uváděnými důvody se objevila též demokratizace společnosti a rigidita klasických církví, které nereagují na potřeby lidí v dnešní době. Konkrétně je zde o sektách hovořeno jako o „dluzích církví“. Uváděna je neschopnost tradičních náboženských skupin oslovit veřejnost svou formou spirituality i způsob života kněží, který někdy nemusí odpovídat tomu, co hlásají, čímž snižují význam

své víry a poškozují jméno církve v očích veřejnosti. Demokratizace společnosti je chápána jako předpoklad pro možnost působení různých náboženských směrů.

V naší republice je toto opět patrné zejména od roku 1989, kdy se u nás mohlo uchytit mnoho nových náboženských směrů. Najednou sem proniklo mnoho nových směrů a zejména u mladších ročníků je patrné, že se snažily nalézt si svou vlastní cestu i odpovědi na otázky, které pro ně v té době byly podstatné. Jsem přesvědčena, že znalost okolností, které vedou k oblibě alternativních náboženských směrů, je podstatná, nejen s ohledem na přítomnost, ale také v oblasti možné prevence, tedy ve využití pro příští generace.

Hypotéza II: Rozhodnutí jedince ke vstupu do nové náboženské skupiny je podmíněno očekáváním naplnění jeho aktuálně neuspokojovaných potřeb.

Tato hypotéza byla potvrzena zejména vyhodnocením otázky č. 3 v dotazníku. Zde měli respondenti u osmi bodů označit na škále od 1 do 10 jakou důležitost dle nich hraje určitá nenaplněná potřeba při vstupu člověka do alternativního náboženského hnutí, přičemž 1 označovala nejmenší a 10 největší stupeň důležitosti. Mezi potřeby jsem zde zařadila potřebu skupinové identity, potřebu autority, potřebu transcendentního zakotvení v životě, potřebu jistoty a řádu, potřebu emočního přijetí, potřebu pocitu důležitosti, vlastní výjimečnosti a dále snahu o revoltu proti většinové společnosti, tedy únik ze světa. Uvedený seznam potřeb byl vytvořen především dle M. Vágnerové, která je uvádí jako podstatné při vstupu jedince do některé z nových náboženských skupin (46).

Z Tabulky 2 si lze povšimnout, že u některých potřeb se vyskytovaly i jednotlivými respondenty označené velmi odlišné hodnoty na škále důležitosti. Právě proto jsem se v konečném srovnání rozhodla porovnávat velikosti mediánu, který není tolik citlivý k extrémním hodnotám (na rozdíl od aritmetického průměru). Toto srovnání můžeme vidět v Grafu 5. Největší hodnotu mediánu zde zaujímá potřeba jistoty a řádu a potřeba emočního přijetí, za nimiž následuje potřeba pocitu důležitosti, vlastní výjimečnosti.

Potřeby, u nichž zde byly uváděny nejvyšší hodnoty důležitosti, poukazují k velkému významu jistoty a také komunity, která člověka přijímá a nachází zde potvrzení vlastní výjimečnosti a emocionální podporu. Toto jsou i „zbraně“ sekty, kterými na jedince „útočí“, což můžeme vidět při srovnání výsledků této otázky s odpověďmi na otázku č. 7 (Co vnímáte jako nejúčinnější metodu získávání nových členů těmito skupinami?). Je zřejmé využívání právě skutečnosti, že v dnešní době člověk hledá určité opěrné body, které by mu v životě zaručovaly jistotu a potřebuje též emocionální přijetí, na které pro typický uspěchaný ráz doby někdy v přirozeném prostředí nezbyvá čas.

Doplněním této třetí otázky byla otázka č. 4. Zde měli respondenti možnost uvést některé další důvody motivace jedinců ke vstupu do nového náboženského hnutí. 3 respondenti vnímali předchozí důvody jako ty nejpodstatnější, 2 respondenti ještě doplnili další dle svých zkušeností. Mezi nimi se nachází potřeba nalezení smyslu života, nespokojenost s prožíváním náboženské zkušenosti v tradičním typu náboženství a touha zachránit svět (Tabulka 4). Bylo poukázáno na skutečnost, že motivace je ryze individuální a člověk obvykle hledá naplnění toho, co mu v jeho blízkém společenství (rodina, škola, práce) chybí.

Hypotéza III: Velkou úlohu při začlenění jedince do sekty sehrávají psychologické postupy zneužívané alternativními náboženskými skupinami.

Po zhodnocení získaných dat byla potvrzena též poslední stanovená hypotéza. Zobrazení metod často užívaných novými náboženskými skupinami se věnuje Graf 9. V něm je patrné, že odborníci v metodách získávání nových členů kladou důraz na citové naplnění vztahu (uvedeno třikrát). Shodně dvakrát je zde zmíněna nabídka nalezení odpovědí a nabídka okamžitého řešení problémů jedince. V odpovědích je poukazováno na jednoduchost užívaných postupů, u nichž není vždy řešena jejich vhodnost. Podstatná je jejich funkčnost a nabídka lepšího života. Je zde zmíněna i skutečnost, že tato hnutí jsou odlišná a protestní a pro získání člověka většinou nestačí společensky neproblematické metody náboru. Navíc tato hnutí nové příslušníky zoufale

potřebují k tomu, aby přežila. Snaží se je tedy někdy získat všemi prostředky a úvahy o vhodnosti a přijatelnosti těchto prostředků si nepřipouští

Již u otázky č. 3 jsem poukazovala na její spojitost s touto otázkou. Jako velmi častá nenaplněná potřeba je zde vnímána potřeba emočního naplnění vztahu, což je zároveň „karta“, na kterou sekty mnoho vsází. Zprvu je velmi podstatné, že sekta uspokojuje právě potřebu útěchy, porozumění a emočního přijetí. K tomuto je využíván postup označovaný jako „love bombing“ (bombardování láskou). Skupina se tak ale obvykle spíše snaží splnit skryté touhy nového zájemce a slíbí mu to, co postrádá: dobré přátele, řešení vnitřních konfliktů, perspektivu (40, 44). Mezi další trik, jak nalákal nové potenciální členy, lze uvést též taktiku „flirty fishing“ (lovení pomocí flirtu) (5).

Po začlenění jedince do skupiny obvykle dochází ke vzniku náboženské závislosti. Bohužel, otázku, která se této tematiky dotýkala (otázka č. 8: Jak dlouhou dobu od prvního kontaktu obvykle trvá než u jedince dojde ke vzniku závislosti na alternativním náboženském hnutí, tedy k přijetí názoru skupiny za vlastní?) nebylo možné zpracovat příliš konkrétně, jelikož většina respondentů se jen shodla v tom, že se jedná o proces velmi individuální a jediným konkrétním odhadem doby zde byl údaj dvou až čtyř měsíců. Je pochopitelné, že než dojde ke vzniku závislosti, vstupuje do tohoto procesu mnoho faktorů, které mohou ovlivnit, jak dobu vzniku závislosti, tak i to, zda k ní vůbec dojde. V jedné ze získaných odpovědí bylo toto popisováno následovně:

„Podle mé zkušenosti tato doba záleží především na dvou faktorech: Jednak na tom, jak mnoho byl předtím jedinec frustrován nejistotami, které tento svět přináší, a tedy s jakou ochotou přijme učení, které mu tyto nejistoty odnímá, za své. Jednak záleží na míře touhy jednotlivce, aby byl do skupiny přijat, aby získal schválení od skupiny lidí, které nyní považuje za vrcholně významné. Tato doba může být velmi krátká, třeba jen několik hodin. U jiného člověka se to, co z vnějšího pohledu vidíme jako závislost, může vyvíjet i měsíce či léta.“

Tuto závislost lze přirovnat k závislosti na návykových látkách. Závislostí je míněno období, kdy stoupenec sekty naprosto podléhá jejímu učení a požadavkům,

dochází u něj k destrukci obvyklých referenčních systémů. Člověk se stále víc vzdaluje svému původnímu prostředí a přeorientuje svůj dosavadní život (1). J. Chmelík poukazuje na skutečnost, že tato závislost spolu s izolací mohou být až natolik extrémními, že v krajních případech mohou vést i k hromadným vraždám či sebevraždám (22).

Jelikož práce měla cíl vymezený velmi úzce, v rámci vyhodnocování informací získaných od odborníků, je možné interpretovat též výsledky, které se již nevztahují jen bezprostředně ke vstupu jedince do nového náboženského hnutí.

V sestaveném dotazníku jsem se snažila též poukázat na možná nebezpečí, která jsou na členství v alternativních náboženských směrech vázána. Nebezpečí je vyvoláno ztrátou svobody, manipulací a navozením těžko zrušitelné citové, ekonomické a osobní závislosti člověka. Člověk je schopen popřít obecně uznávané kulturní hodnoty a vyčlenit se z obecně uznávané kultury života (34).

Graf 10, který je výstupem otázky č. 9, uvádí mínění odborníků na problematičnost či nebezpečnost jevů, které doprovázejí vstup do alternativního náboženského hnutí. Zde je jako velmi problematické uváděno zpretrhání rodinných vazeb, přerušení či zhoršení vztahů k rodině, přátelům a celkové odcizení se prostředím, ve kterém člověk dříve žil. K dalším problematickým jevům dále patří popření vlastní individuality a finanční ztráty. Mezi odpověďmi je poukázáno též na negativní změny v životním stylu (např. radikální změna jídelníčku, která může přinést zdravotní komplikace), uzavření se jedince do vlastního světa a jeho jistou útočnost v názorech. Můžeme zde vidět jasnou propojenost s výstupem informací získaných v polořízených rozhovorech s bývalými členy sekt. Tato otázka zároveň předznamenává skutečnosti, které je jedinec nucen řešit v době rozhodování o možném odchodu ze skupiny, či okolnosti a problémy, které jej provází po opuštění sekty.

Hluboké odcizení ve vztazích je v literatuře taktéž často zmiňováno jako jeden z hlavních dopadů působení sekt. J. Chmelík hovoří o odcizení, rozvolnění vztahů a jakési „komunikační zdi“, která mezi jedincem a jeho nejbližšími narůstá. Chlad v rodině a ztráta přátel je v těchto situacích naprosto běžnou (22).

Působení sekty je popisováno jako dlouhodobá stresová situace, a není tedy divu, že potíže po odchodu z ní nevymizí ze dne na den. Přetrvávají různě dlouhou dobu v závislosti na tom, jak silně byl člověk ovlivněn, v jaké míře byl izolován a jak dlouho v této společnosti žil (46).

Na předchozí otázku v mnoha ohledech navazovala i otázka č. 10 (Jaké jsou dle Vás hlavní důvody setrvávání lidí v alternativní náboženské skupině?). Právě ztráta přátel může být velmi podstatným faktorem, kvůli kterému se jedinec odchodu bojí, zejména v případě, že nemá, ke komu by se navrátil. Shodně tak finanční ztráty zde mohou sehrát význačnou roli. Z Grafu 11 je vidět, že v odpovědích byl čtyřikrát uveden jako hlavní důvod pocit skupinové identity. Jako další v četnosti se zde objevuje neexistence vazeb mimo skupinu a nabízený jednoduchý život v jistotě. Jako poslední (pouze jedenkrát) je zde uveden tlak skupiny.

S. Hassan hovoří o tom, že členové jsou zvyklí potlačovat skutečnou osobnost, takže o své touze odejít často ani nevědí. Domnívají se, že jsou ve skupině šťastni (19). U této otázky jsem sama čekala, že vyšší zastoupení v sebraných dotaznících budou mít odpovědi ukazující na tlak, který na jedince skupiny vytváří a v odchodu mu brání. Jak je ale patrné, život ve skupině a pocit příslušnosti k ní zde sehrává důležitější roli. I výsledky polořízených rozhovorů dále poukazují na velký význam vazeb, které v rámci skupiny vznikají.

Jelikož jsem se snažila i o to, aby bylo možné práci využít v rámci lepšího zacílení prevence, obracela jsem se na pracovníky organizací také s dotazem, v čem by bylo možné spatřovat nejúčinnější prevenci proti vstupu jedinců do nových náboženských hnutí. V odpovědích (Graf 12) byl jako vhodná prevence nejvíce uváděn dostatek informací, náboženská výchova a transcendentní zakotvení v životě a zlepšení vztahů v rodině. Tři respondenti využili kategorie F (jiné) a navrhli zde další možné způsoby prevence v dané problematice. Mezi ně patří pěstování kritického myšlení, odpovědnost, možnost volby, schopnost řešit problémy, vztahovat se k lidem, pocit vlastní důstojnosti a hodnoty a také výchova k ostražitosti před manipulací.

V rámci výzkumu byla též použita kvalitativní metoda, kterou představovaly polostandardizované rozhovory s bývalými členy sekt. Vzhledem k malému počtu

respondentů se jednala spíše o část dokreslující hlavní kvantitativní výzkum. Při dotazování se respondentů bylo mou snahou především blíže popsat jejich situaci při rozhodování se o vstupu do alternativního náboženského hnutí a dále jsem získala informace i o samotném působení sekt na jedince a problematice opuštění takovéto skupiny.

Výzkumný soubor zde byl tvořen třemi respondenty, z nichž každý měl v minulosti zkušenost s odlišnou alternativní náboženskou skupinou. Mezi těmito skupinami byli zastoupeni Moonisté, Svědci Jehovovi a Sri Chinmoy. Ve výzkumném souboru byl jeden muž a dvě ženy, celkové věkové rozpětí bylo 34 - 63 let. Ani věk prvního kontaktu respondentů s danou skupinou nebyl v nikterak úzkém rozmezí. U jednoho respondenta proběhl kontakt v 19 letech, u druhého ve 27 letech a u posledního ve 42 letech. Délka členství byla u dvou respondentů okolo osmi let (8 a 8,5 roku), jeden respondent setrval v novém náboženském hnutí půl roku. Z Grafu 16 lze vyčíst, že ani jeden z dotazovaných neměl před vlastním prvním kontaktem s náboženským hnutím informace o činnosti této skupiny. Jedna z respondentek uvedla, že sice věděla o lidech, kteří k této sektě patřili, ale nikdy se konkrétně nezajímala o obsah jejich učení. První bližší seznámení se v prvním případě odehrálo při příležitosti koncertu se vstupem zadarmo, po kterém následoval kurz meditace zdarma. U zbylých dvou respondentů proběhl úvodní kontakt osobní formou - konkrétně jedenkrát šlo o oslovení členem náboženské skupiny a nabídnutí publikací k prostudování, druhou respondentku přesvědčila k rozhodnutí kamarádka, která již byla členkou příslušného hnutí.

Jelikož jsem za hlavní cíl práce zvolila bližší objasnění motivace lidí ke vstupu do alternativních směrů, zajímala jsem se též o situaci respondentů v době kontaktování skupinou a o skutečnost, která je na členství nejvíce přitahovala. Z Grafu 18 je patrné, že všichni respondenti prožívali určité problémy v rodinném životě. Zde se v jednom případě jednalo o alkoholismus otce respondenta, kdy tedy veškerou starost o rodinu převzala matka, dále zde bylo uvedeno aktuální opuštění manželem a v posledním případě osamění, kdy respondentka byla daleko od svých rodinných příslušníků. Své vztahy s vrstevníky popisovali dva respondenti jako dobré, jedna respondentka

měla v té době většinu přátel daleko či již od nich ztratila kontakt. Jeden respondent si nevybavil žádné další potíže, které by v té době měl. Zbývající dva našli další okolnosti, které pro ně v té době mohly být podstatné. Jedenkrát zde bylo zmíněno onemocnění, po kterém nastal odchod do invalidního důchodu a podruhé osamělost spojená s hledáním smyslu života. Z Grafu 21 je zřetelné, že pro všechny dotazované bylo na členství ve skupině lákavé zejména přátelské vystupování jejích členů. Dále zde bylo též uvedeno očekávání lepší budoucnosti a intenzivní zážitky při meditaci.

Za pozitivní dopad členství považovali všichni dotazovaní vytvoření nových vztahů. Dále zde jeden respondent uvedl také možnost cestovat a jako pozitivní bylo zmíněno též získání pracovních příležitostí v podniku vlastněném členy sekty. Za negativní bylo u dvou respondentů pokládáno přerušení kontaktů s rodinou, dále je zde jedenkrát uvedeno snížení schopnosti vlastního rozhodování a nízké sebevědomí. Velmi působivý mi přišel příběh respondentky, která ke vstupu do náboženské skupiny přiměla též své děti. Po té, co se ona sama se rozhodla odejít, její (již dospělé) děti zde zůstaly a po dlouhou dobu spolu vůbec neměli kontakt. Dnes již spolu prý občas mluví, ale veškerá blízkost tohoto vztahu z něj vyprchala.

Pokud jsem v rozhovoru zavedla řeč na téma, zda byli dotazovaní v sektě k něčemu nuceni, setkala jsem se u všech se shodnou odpovědí. Nikdo z nich nehovořil o činnosti skupiny jako o přímém donucování k určitým činnostem. Všichni se však shodují v tom, že zde byly podmínky, aby člověk mohl zůstat členem - ty se samozřejmě odlišují v závislosti na konkrétní náboženské skupině (např. vegetariánství, nekouřit, nepít alkohol, pravidelně meditovat). Jeden z respondentů zde sdělil: „Byl mi vmanipulovaný strach, že když odejdu ze skupiny, ztratím to, co jsem získal, a upadnu do temnoty.“ Další odpovědí zde bylo: „Neřekla bych, že jsem byla k něčemu zcela nucena. Mou povinností však byla určitá oddanost skupině a vůdci. Povinným byl taky určitý styl života. Tehdy mi to ale jako nucení nepřišlo.“ Ve velmi podobném stylu je i poslední odpověď: „K ničemu nás nenutili, spíše s námi psychicky manipulovali tak, že jsme vše dělali dobrovolně.“

Jako hlavní důvod k odchodu vnímali dva respondenti zejména nesouhlas s učením sekty. Jedna z respondentek hovořila o tom, že začínala pomalu nacházet

v učení nesrovnalosti. Po tom, co toto vyslovila nahlas, byla nucena ze skupiny odejít, jelikož zde nebyla jakákoliv forma protestu možná. Další dotazovaná popisuje zjištění nesouhlasu jako otevření očí, kdy pochopila o co jde. Tomu předcházel rozhovor s kolegyněmi z práce, které jí kladly otázky a ona při jejich zodpovídání zjistila, jaká je skutečnost. Poslední z dotazovaných odešel z důvodu, že potkal svojí nynější manželku. Zprvu toto před ostatními členy skupiny skrýval, ale později to bylo odhaleno a právě kvůli porušení jednoho z hlavních pravidel byl nucen ze skupiny odejít.

Při svém dotazování jsem se snažila získat bližší informace též o problematice odchodu z náboženského hnutí. V Grafu 26 je patrné, že respondenti jako nejvíce problematické vnímali zakázání kontaktů se členy skupiny, jeden respondent jako velmi nepříjemné pociťoval obtíže v oblasti emocionální a vztahové. Při dotazech na to, co respondentům nastalou situaci nejvíce usnadnilo, jsem ve dvou případech vyslechla, že velmi nápomocnou byla skutečnost, že s někým mohli o své zkušenosti hovořit (např. v odborných periodikách, v médiích) a mohli svým svědectvím předejít chybě druhých lidí. Jednomu respondentovi nejvíce pomohla zejména trpělivost lidí v jeho blízkém okolí - konkrétně zde uvedl svou chápající a trpělivou manželku. K usnadnění celé situace jen jeden respondent uvedl, že vyhledal odbornou pomoc psychologa. Ostatní dva respondenti odborníky k vyrovnání se se situací nekontaktovali (Graf 28).

6 Závěr

Hlavním cílem práce bylo bližší zmapování motivace jedinců ke vstupu do alternativních náboženských směrů. V teoretické části bakalářské práce byla využita metoda sekundární analýzy dat, analyzovány byly zdroje literární i elektronické tak, aby výsledkem byl ucelený pohled na vstup, život v náboženské skupině a také skutečnosti vztahující se k opuštění této skupiny. Informace pro praktickou část práce byly získány kvantitativním i kvalitativním postupem, využitými technikami byl dotazník a polostandardizované rozhovory. Dotazník byl určen pracovníkům v organizacích, které se dané problematice věnují. Rozhovory byly provedeny s respondenty, kteří v minulosti patřili k určité alternativní náboženské skupině a byli ochotní o této své zkušenosti mluvit. Vzhledem ke stanovenému cíli práce byly zvoleny následující hypotézy:

Hypotéza I: Fenomén obliby nových náboženských směrů se dotýká zejména mladé generace, která citlivěji reaguje na změny doby.

Hypotéza II: Rozhodnutí jedince ke vstupu do nové náboženské skupiny je podmíněno očekáváním naplnění jeho aktuálně neuspokojovaných potřeb.

Hypotéza III: Velkou úlohu při začlenění jedince do sekty sehrávají psychologické postupy zneužívané alternativními náboženskými skupinami.

Po analýze dat získaných z vyplněných dotazníků byly tyto hypotézy potvrzeny. Byla také blíže zmapována motivace jedinců ke vstupu do nových náboženských hnutí, tedy hlavní cíl práce byl splněn. Kromě potvrzení hypotéz byly získány též další informace od odborníků ohledně vlivu alternativních náboženských skupin, problematice opuštění takovýchto hnutí a možném zacílení prevence v této oblasti. Ze získaných dat bylo zjištěno, že problematiku nových náboženských hnutí se dotýká zejména mladé generace, na kterou je tedy vhodné zaměřit prevenci. Při znalosti důvodů, které jedince mohou vést ke vstupu do těchto skupin, je snazší snažit se právě těmito okolnostem vyhnout a v přirozeném prostředí jedince se snažit saturovat jeho v dnešní době často opomíjené potřeby.

Myslím si, že velmi ucelený pohled na tuto problematiku mohly poskytnout též provedené polořizené rozhovory s bývalými členy sekt. Pro mě osobně byla toto

práce velmi zajímavá a cením si ochoty lidí, kteří neváhali vyprávět mi svůj příběh, ač nemusel být zrovna veselý. Získaná data vypovídají o životě dnešní doby a o rizicích, která s sebou nese.

Zároveň jsem však při své práci narazila i na četná úskalí a domnívám se, že v oblasti působení sekt existují ještě mnohá nezmapovaná místa a dosti příležitostí jak k výzkumné činnosti, tak ke statistickým zpracováním i k organizaci samotného poradenství. Předpokládám, že bakalářskou práci bude možné využít k bližšímu poznání procesů, které se k působení alternativních náboženských směrů vztahují. Poukázala jsem zde taktéž na změny probíhající ve společnosti, které mohou mít vliv na vzrůstající oblibu alternativních náboženství a naopak odklon od tradičních náboženství. K výstupům výzkumu je možné přihlédnout též v hledání co nejefektivnějšího řešení při snaze o prevenci působení sekt.

7 Seznam použitých zdrojů

1. ABGRALL, J. M. *Mechanismus sekt.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 256 s. ISBN 80-7184-774-7.
2. BÁRTLOVÁ, S., HNILICOVÁ, H. *Vybrané metody a techniky výzkumu: zjišťování spokojenosti pacientů.* 1. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků, 2000. 118 s. ISBN 80-7013-311-2.
3. BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentu podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 1 – Citace: metodika a obecná pravidla* [online]. Verze 3.3. Poslední aktualizace 28.3.2006 [cit. 2008-07-25]. Dostupné z <<http://www.boldis.cz/citace/citace1.pdf>>.
4. BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 2 – Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů* [online]. Verze 3.1. poslední aktualizace 28.3.2006 [cit. 2008-07-25]. Dostupné z <<http://www.boldis.cz/citace/citace2.pdf>>.
5. BÜCHNEROVÁ, B. *Co máme vědět o sektách.* 1. vyd. Praha: Amulet, 1999. 127 s. ISBN 80-86299-02-3.
6. *Centrum pre štúdium siekt* [online]. 2008 [cit. 2008-06-28]. Dostupné z <<http://www.sekty.sk/index.stm>>.
7. *CPoNS - Kontakt a nabídka služeb* [online]. 2008 [cit. 2008-02-15]. Dostupné z <<http://cpons.webpark.cz/kontakt.htm>>.
8. *CPoNS - Úvod do problematiky* [online]. 2007 [cit. 2008-02-15]. Dostupné z <<http://cpons.webpark.cz/uvod.htm#Predpokl>>.
9. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost.* 3. vyd. Praha: Karolinum, 2006. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
10. DOLISTA, J. *Křesťanská víra a iracionalita: teologický přístup.* 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2004. 136 s. ISBN 80-7040-727-1.
11. DOLISTA, J., ROUČKOVÁ, D. Děti v sektách. *Kontakt*, 2007, roč. 9, č. 1, s. 141-146. ISSN 1212-4117.

12. DOSKOČIL, O. Respekt k autonomnímu rozhodnutí pacienta motivovaného náboženským přesvědčením. In *Studie z bioetiky: Etika v biomedicíně a biotechnice. II.* České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta, 2007. s. 27- 39. ISBN 978-80-7040-996-1.
13. DRTILOVÁ, J., KOUKOLÍK, F. *Vzpouřa deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana.* 2. vyd. Praha: Galén, 2006. 327 s. ISBN 80-7262-410-5.
14. *Ekumenická spoločnosť pre štúdium siekt* [online]. 2008 [cit. 2008-06-28]. Dostupné z <http://www.sekty.sk/poradenske_centra_sk_espss.stm>.
15. ENROTH, R. *Průvodce sektami a novými náboženstvími.* 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995. 182 s. ISBN 80-85495-29-5.
16. GEERTZ, C. *Interpretace kultur: vybrané eseje.* 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 565 s. ISBN 80-85850-89-3.
17. GIDDENS, A. *Sociologie.* 1. vyd. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
18. HADDEN, J. K. Religious Movements. In *Encyclopedia of Sociology.* 2. vyd. New York: Macmillan Reference USA, 2001. s. 2364-2376.
19. HASSAN, S. *Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů.* 1. vyd. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. 286 s. ISBN 80-85880-03-2.
20. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace.* 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
21. HOLE, G. *Fanatismus : sklon k extrému a jeho psychologické kořeny.* 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 147 s. ISBN 80-7178-183-5.
22. CHMELÍK, J. Sekty. *Kriminalistika*, 2003, roč. 36, č. 2, s. 1-11. ISSN 1210-9150.
23. *Informace o CPoNS* [online]. 2007 [cit. 2008-02-15]. Dostupné z <<http://cpons.webpark.cz/info.htm>>.
24. *INTEGRA - Centrum prevencie v oblasti siekt* [online]. 2008 [cit. 2008-06-28]. Dostupné z <http://www.sekty.sk/poradenske_centra_sk_integra.stm>.
25. LUŽNÝ, D. *Nová náboženská hnutí.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 181 s. ISBN 80-210-1645-0.

26. LUŽNÝ, D., NEŠPOR, Z. *Sociologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 232 s. ISBN 978-80-7367-251-5.
27. MARTINKOVÁ, M. *K problematice náboženských sekt v České republice: některé kriminologické pohledy a poznatky*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999. 91 s. ISBN 80-86008-61-4.
28. McCUTCHEON, R. T. Co je náboženství?. In *Lexikon světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Slovart, 2006. Kapitola 1, s. 10-13.
29. MISAUEROVÁ, A., VOJTÍŠEK, Z. *Dětství a sekta*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s. ISBN 80-86991-83-0.
30. MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 104 s. ISBN 80-210-2511-5.
31. Novotný, T., Vojtíšek, Z. *Základní orientace v nových náboženských směrech*. 3. vyd. Praha: Oliva, 1995. 47 s. ISBN 80-85942-00-3.
32. *Občianske združenie INTEGRA - Všeobecné informácie* [online]. 2007 [cit. 2008-06-28]. Dostupné z <<http://www.slovanet.sk/integra/info.html>>.
33. *Obyvatelstvo podle náboženského vyznání v letech 1991 a 2001* [online]. 2003 [cit. 2008-07-01]. Dostupné z <<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4110-03>>.
34. OPATRNÝ, A. *Sekty jako pastorační problém i úkol* [online]. 2005 [cit. 2008-01-25]. Dostupné z <http://www.knihovna.net/KNIHA/0063_t.htm>.
35. PARTRIDGE, CH. H. *Encyklopedie nových náboženství: nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spirituality*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2006. 446 s. ISBN 80-242-1605-1.
36. PECK, M. S. *V jiném rytmu: vytváření komunit*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995. 251 s. ISBN 80-85619-77-6.
37. PEJŘIMOVSKÝ, J. *Náboženství: původ, zkoumání, srovnávání*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998. 198 s.
38. PORTERFIELDOVÁ, K. M. *O sektách*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. 173 s. ISBN 80-7106-233-2.
39. PŘIBYL, S. Sekty a právo. *Dingir*, 2004, roč. 7, č. 4, s. 110-113. ISSN 1212-1371.

40. Rejchrt, L. *Pavučiny*. 1. vyd. Praha: Oliva, 1995. 122 s. ISBN 80-85942-13-5.
41. *Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů* [online]. 2008 [cit. 2008-06-29]. Dostupné z <<http://www.sekty.cz/www/index.php?co=onas>>.
42. ŠTAMPACH, O. I. Co je co. *Dingir*, 1998, č. 1, s. 1-4. ISSN 1212-1371.
43. ŠTAMPACH, O. I. *Náboženství v dialogu: kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 205 s. ISBN 80-7178-168-1.
44. ŠTAMPACH, O. I. *Sekty a nová náboženská hnutí: naděje a rizika*. 2. vyd. Praha: Oliva, 1995. 15 s. ISBN 80-85942-01-1.
45. VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Praha: Malvern, 2007. 150 s. ISBN 978-80-86702-22-3.
46. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.
47. VOJTÍŠEK, Z. Co se slovem „sekt“?. *Dingir*, 2004, roč. 7, č. 4, s. 113-114. ISSN 1212-1371.
48. VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 440 s. ISBN 80-7178-798-1.
49. VOJTÍŠEK, Z. *Nová náboženství jako společenský jev* [online]. 2004 [cit. 2008-01-15]. Dostupné z <<http://www.sekty.cz/www/stranky/studie/2.pdf>>.
50. VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. 154 s. ISBN 80-244-0337-4.
51. WIEBEUS, H.-O. *Sekty a lovci duší*. 1. vyd. Plzeň: NAVA, 2006. 295 s. ISBN 80-7211-224-4.
52. WOLF, J. *Člověk ve světě náboženství*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. 162 s. ISBN 80-901277-0-3.
53. WOODHEAD, L. Sekularizace a sakralizace. In *Lexikon světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Slovart, 2006. Kapitola 14, s. 445-449.
54. *YMCA Olomouc. Křesťanské sdružení mladých lidí* [online]. 2008 [cit. 2008-06-20]. Dostupné z <<http://www.olomouc.ymca.cz/>>.

8 Klíčová slova

Komunita

Manipulace

Náboženská závislost

Nová náboženská hnutí

Sekta

9 Seznam příloh

Příloha 1: Náboženské vyznání obyvatelstva České republiky

Příloha 2: Klasifikace sekt založená na náboženské analýze a kulturních prvcích

Příloha 3: Podrobné členění sekt dle jejich ideového pozadí

Příloha 4: Příznaky náboženské závislosti podle Paschala Bauteho

Příloha 5: Postupná konverze - možný průběh dle D. Lužného

Příloha 6: Dotazník pro pracovníky organizací

Příloha 7: Otázky pro bývalé členy sekt

10 Přílohy

Příloha 1:

Náboženské vyznání obyvatelstva České republiky

Obyvatelstvo podle náboženského vyznání v letech 1991 a 2001

Náboženské vyznání		1991		2001		Přírůstek +// úbytek -/ proti roku 1991 /abs./	Index 2001/ 1991 v %
		absolutně	%	absolutně	%		
Celkem		10 302 215	100,0	10 230 060	100,0	-72 155	99,3
v tom:	věřící	4 523 734	43,9	3 288 088	32,1	-1 235 646	72,7
	Církev římskokatolická	4 021 385	39,0	2 740 780	26,8	-1 280 605	68,2
	Českobratrská církev evangelická	203 996	2,0	117 212	1,1	-86 784	57,5
	Církev československá husitská	178 036	1,7	99 103	1,0	-78 933	55,7
	Náb. spol.Svědkové Jehovovi	14 575	0,1	23 162	0,2	8 587	158,9
	Pravosl. církev v českých zemích	19 354	0,2	22 968	0,2	3 614	118,7
	Slezská církev evangelická a.v.	33 130	0,3	14 020	0,1	-19 110	42,3
	Církev bratrská	2 759	0,0	9 931	0,1	7 172	359,9
	Církev adventistů sedmého dne	7 674	0,1	9 757	0,1	2 083	127,1
	Církev řeckokatolická	7 030	0,1	7 675	0,1	645	109,2
	Křesťanské sbory	3 017	0,0	6 927	0,1	3 910	229,6
	Apoštolská církev	1 485	0,0	4 565	0,0	3 080	307,4
	Bratrská jednota baptistů	2 544	0,0	3 622	0,0	1 078	142,4
	Evangelická církev metodistická	2 855	0,0	2 694	0,0	-161	94,4
	Starokatolická církev v ČR	2 725	0,0	1 605	0,0	-1 120	58,9
	Federace židovských obcí v ČR	1 292	0,0	1 515	0,0	223	117,3
	Novoapoštolská církev v ČR	427	0,0	449	0,0	22	105,2
	Nábož. spol. českých unitářů	365	0,0	302	0,0	-63	82,7
	ostatní a nepřesně určené	21 085	0,2	221 801	2,2	200 716	1051,9
	bez vyznání	4 112 864	39,9	6 039 991	59,0	1 927 127	146,9
	nezjištěno	1 665 617	16,2	901 981	8,8	-763 636	54,2

Zdroj: Český statistický úřad (do tabulky jsou zahrnuty všechny církve a náboženské společnosti zjištěné v roce 1991, pokud mají adekvátní protějšky v roce 2001)

Příloha 2:

Klasifikace sekt založená na náboženské analýze a kulturních prvcích

- klasické sekty vyšlé z historického protestantismu
- odvozené z křesťanství (mormoni, Svědkové Jehovovi, Rodina lásky, Čistá pravda, Moon)
- okrajové proudy či paralelní církve, které se prezentují jako katolické či pravoslavné (Katolická protireformace, Abbé z Nantes, Kříž z Dožilé, Zjevení z Ares, Společenství z Fréchou)
- proudy ezotericko-okultní (řády Chrámu)
- skupiny uzdravující a modlitební (IVI)
- ezoterické a iniciační moudrosti, gnóze
- tzv. školy moudrosti (rosikruciáni, Transcendentální meditace, Univerzální bílé bratrstvo, Hnuté Grálu, scientologové, Nová Akropolis)
- skupiny či praktiky vycházející z okultismu (channelling, magie)
- nové praktiky a noví mesiáši (Zlatý lotos, Óm)
- skupiny duševního či tělesného zdraví (Iso-zen, kineziologové)
- ekologové (Écoovie)
- novopohané (raelité, Saint-Erme)

Zdroj: ABGRALL, J. M. Mechanismus sekt. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 256 s.

ISBN 80-7184-774-7.

Příloha 3:

Podrobné členění sekt dle jejich ideového pozadí

1. Hinduistické pozadí
 - Sikhové
 - Haré Kršna
 - Bhagaván Šrí Radžníš
 - Transcendentální meditace
 - Brahma kumaris Rádžajóga)
 - Ánanda marga
 - Misie božského světla
 - Sáhja Sai Baba
 - Šrí Chinmoy
 - Jóga
2. Buddhistické pozadí
 - Kagyüdpa
 - Ničiren Šošū/Sóka Gakkai
3. Křesťanské pozadí
 - Nový Jeruzalém čili církev Emanuela Swedenborga
 - Unitářství
 - Mormoni
 - Svědkové Jehovovi
 - Církev sjednocení (Moonova sekta)
 - Křesťanská věda
 - Cesta
 - Rodina
 - Misijní dílo – cesta k Ježíšovi
 - Univerzita biblického přátelství
 - Extrémní charismatická hnutí
4. Gnostické pozadí

- Obec křesťanů dr. Bedřicha Rittmayera
 - Poselství grálu
 - Univerzální život
5. Synkretické pozadí
- Baháismus
 - Est
 - Eckankar – starověká nauka o stěhování duší
6. Okultní a spiritistické pozadí
- Okultismus
 - Spiritismus
 - Scientologie/dianetika
 - Čarodějnictví
 - Satanismus
7. New Age

Zdroj: PEJŘIMOVSKEÝ, J. Náboženství: původ, zkoumání, srovnávání. 1. vyd.

Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998. 198 s.

Příloha 4:

Příznaky náboženské závislosti podle Paschala Bauteho

- neschopnost uvažovat, pochybovat nebo vznášet otázky ve vztahu k náboženské autoritě a informací
- černobílé vidění světa
- pocit zahanbení, že nejsem „dostatečně dobrý“, to, co dělám, není „dostatečně dobré“
- magické přesvědčení, že se Bůh soustředí právě na to, co dělám, aniž by se nositel přesvědčení musel nějak namáhat
- rigidní a nutkavé dodržování rituálů, předepsaných pravidel chování
- nekompromisní souzení světa, všude je zlo a hřích
- nutkavé navštěvování kostela, modlení, citování Bible
- nerealistické finanční příspěvky náboženským organizacím
- přesvědčení o tom, že sexuální chování a život jsou něco nečistého, že naše tělo a jeho radosti jsou zdrojem zla
- pústy do krajnosti nebo naopak přejídání do krajnosti
- konfliktní vztah k vědě, medicíně, školství
- postupné opuštění skutečné plodné činnosti, izolace, rozbití vztahů k jiným lidem
- příznaky psychosomatických onemocnění
- manipulace citáty z Bible podle potřeby, pocit, že jsem „vyvolený“, tvrzení, že dostávám od Boha mimořádná poselství
- „náboženská elace“ neboli pocit povznesenosti, štěstí, transu, šťastného výrazu v tváři (nebo jejich důsledné předstírání)
- pocit oprávněnosti a nadřazenosti, „my proti světu“, odmítání vlastního lidství
- pocit zmatku, příznaky deprese, duševního i citového zhroucení, pláč, prosby o pomoc

Zdroj: DRTILOVÁ, J., KOUKOLÍK, F. Vzpoura deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana. 2. vyd. Praha: Galén, 2006. 327 s. ISBN 80-7262-410-5.

Příloha 5:

Postupná konverze - možný průběh dle D. Lužného

1. Obecná deziluze z konvenčních hodnot, sociálních organizací a řešení problémů.
2. Prohlubování nebo rozvíjení víry v duchovní řešení problémů.
3. Narůstání rozhodnutí jít duchovní cestou, které se odráží v rozvoji nového duchovního ideálu sebe sama a obrazu sebe sama.
4. Vyrůstání pocitu osobní marnosti vedoucí k větší psychické vnímavosti vlivu nekonvenčních duchovních vůdců nebo jejich stoupenců, kteří neochvějně slibují změnu.
5. Kontakt a vyrůstání atraktivity nekonvenčních duchovních hnutí jako výsledek pozitivní interakce s jejich členy a ideologické slučitelnosti s vírou hnutí.
6. Přijetí náhledu na řešení problémů, který hnutí předkládá. To posiluje rozhodnutí připojit se k němu.
7. Iniciace a konverze: transformace vědomí, která je důsledkem posunu v identitě jedince od osobnosti k transcendentnu.
8. Podřízení se transcendentnu a duchovnímu vůdci, jež se vyznačuje idealizací vůdce, identifikací s ním, konformitou k jeho iniciativám a sníženou schopností jej kritizovat.
9. Zesílení vazby ke skupině vyznačující se zvýšením jedincova přínosu skupině a jeho obětavosti, větší sounáležitostí se členy skupiny, redukcí sociálních vazeb s vnějším světem a umrtvením ega.
10. Postupná změna identity, víry a chování prostřednictvím této vazby, která zajistí jedincovo přilnutí k normám a praktikám hnutí. Současně bude zajištěna akumulace takových zkušeností, které hnutí považuje za podstatné pro důkladnou změnu charakteru a náhledu na svět (25).

Zdroj: LUŽNÝ, D. *Nová náboženská hnutí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 181 s. ISBN 80-210-1645-0.

Příloha 6:

Dotazník pro pracovníky organizací

ZMAPOVÁNÍ MOTIVACE JEDINCŮ PRO VSTUP DO NOVÝCH NÁBOŽENSKÝCH HNUTÍ

Dobrý den,

v rámci zpracování své bakalářské práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích bych Vás ráda poprosila o vyplnění následujícího dotazníku. Je určen lidem zabývajících se problematikou nových náboženských hnutí a jeho cílem je bližší popis okolností vstupu jedinců do takovýchto skupin. Otázky jsou formulovány v otevřené či uzavřené formě s nabídnutými variantami odpovědí. Byla bych velice ráda za vyplnění všech otázek.

Za Vámi věnovaný čas a ochotu k vyplnění dotazníku Vám předem děkuji
Holá Michaela

- 1) **Co považujete za hlavní změnu v dnešní společnosti, která způsobuje vzrůst obliby nových náboženských směrů?**

- 2) **V jakém prostředí a jakou formou dochází nejčastěji k prvnímu kontaktu člověka s některým alternativním náboženským hnutím?**

- 3) **U následujících osmi bodů označte na škále od 1 do 10 jakou důležitost dle Vás hraje určitá nenaplněná potřeba při vstupu člověka do alternativního náboženského hnutí, přičemž 1 označuje nejmenší a 10 největší stupeň důležitosti.**

A. potřeba skupinové identity

nedůležité								důležité	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

B. potřeba autority

nedůležité									důležité
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

C. potřeba transcendentního zakotvení v životě

nedůležité									důležité
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

D. potřeba jistoty a řádu

nedůležité									důležité
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

E. potřeba emočního přijetí

nedůležité									důležité
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

F. potřeba pocitu důležitosti, vlastní výjimečnosti

nedůležité									důležité
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

G. snaha o revoltu proti většinové společnosti, únik ze světa

nedůležité									důležité
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

- 4) **Doplňili by jste k předchozím bodům ještě nějaký možný důvod motivace jedince ke vstupu do nového náboženského hnutí?**
- 5) **Domníváte se, že je vstup do nového náboženského hnutí častějším jevem u jednoho pohlaví?**
- A. Ano, více ohroženou skupinou jsou ženy
 - B. Ano, více ohroženou skupinou jsou muži
 - C. Ne, nevidím zde vazbu na pohlaví jedince
- 6) **Jaký věk vnímáte jako nejčastější pro vstup do alternativní náboženské skupiny?**
- A. do 15 let
 - B. 16 - 25 let
 - C. 26 - 35 let
 - D. 36 - 45 let
 - E. 46 - 55 let
 - F. více než 55 let

- 7) Co vnímáte jako nejúčinnější metodu získávání nových členů těmito skupinami?
- 8) Jak dlouhou dobu od prvního kontaktu obvykle trvá než u jedince dojde ke vzniku závislosti na alternativním náboženském hnutí, tedy k přijetí názoru skupiny za vlastní?
- 9) Jaké jevy doprovázející vstup do nového náboženského hnutí lze dle Vašeho názoru a zkušeností vnímat jako nejvíce problematické či nebezpečné?
- 10) Jaké jsou dle Vás hlavní důvody setrvávání lidí v alternativní náboženské skupině?
- 11) V čem se osobně domníváte, že by bylo možno spatřovat nejúčinnější prevenci proti vstupu jedinců do nových náboženských hnutí?
- A. důsledná výchova dětí k zodpovědnosti
 - B. zajištění vhodné náplně volného času dětí a mladistvých
 - C. dostatek informací o činnosti těchto hnutí a o jejich možném nebezpečí
 - D. náboženská výchova a transcendentní zakotvení v životě
 - E. zlepšení vztahů v rodině
 - F. jiné:.....

- 12) **Shledáváte při své praxi nějaký častý společný znak klientů (špatné rodinné zázemí, psychické obtíže atd.)?**
- 13) **Kdo se na organizaci, v níž působíte, nejčastěji obrací s žádostí o pomoc?**
A. člověk, který se snaží vymanit z působení nového náboženského hnutí
B. rodina, přátelé jedince, který se dostal do kontaktu s novým náboženským hnutím
C. jiné:.....
- 14) **Jak se angažujete v problematice nových náboženských směrů (např. publikační činnost, profesionální zapojení v organizaci věnující se této problematice, dobrovolník v organizaci, pořádání přednášek, výuka studentů)?**
- 15) **Pokud vezmete v úvahu veškerou svou činnost v této oblasti, jak dlouho celkem se dané problematice věnujete?**
A. méně než 2 roky
B. 2 - 5 let
C. 6 - 10 let
D. více než 10 let
- 16) **V jaké organizaci působíte?**
A. Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů
B. Centrum pro prevenci v oblasti náboženských sekt
C. o. z. INTEGRA - Centrum prevence v oblasti sekt
- 17) **Jelikož se s dotazníkem obracím zejména na erudované pracovníky působící v této oblasti, bylo by pro mě přínosné, pokud by jste byli ochotni sdělit své jméno. Pokud se Vám osobně toto nezdá vhodné, následující údaj ponechte bez vyplnění.**
Jméno:.....

Děkuji za spolupráci.

Příloha 7:

Otázky pro bývalé členy sekt

1. Prosím o sdělení následujících údajů:

Pohlaví: muž

 žena

Věk:

2. S jakým z alternativních náboženských směrů (sekt) máte zkušenosti jako bývalý člen této skupiny?

3. Měli jste o činnosti této skupiny informace před tím, než Vás prvně její členové sami oslovili? Pokud ano, od koho jste tyto informace získali?

4. Jak došlo k prvnímu kontaktu s tímto náboženským hnutím, případně kdo byl iniciátorem prvního setkání?

5. Kolik Vám bylo let v době prvního kontaktu?

6. Jak by jste popsal/a svou situaci v té době v následujících oblastech?

situace v rodině:

vztahy s vrstevníky:

jiné problémy:

7. Co bylo pro Vás osobně nejvíce lákavé na členství v této skupině?

8. Jaké změny způsobilo členství ve Vašem životě (hodnotový žebříček, zvyky, vztahy s blízkými lidmi atd.)?

pozitivní:

negativní:

9. Máte s odstupem času pocit, že jste ve skupině byl/a k něčemu nucen/a? (pokud ano, uveďte k čemu)

10. Jak dlouho jste setrval/a v dané skupině?

11. Jaký byl pro Vás hlavní důvod k odchodu z tohoto náboženského směru?

- 12. Co bylo pro Vás po odchodu nejvíce problematické?**
- 13. Co Vám nejvíce pomohlo k vyrovnání se s nastalou situací po opuštění tohoto náboženského hnutí?**
- 14. Vyhledali jste nějakou odbornou pomoc k usnadnění situace? (pokud ano, uveďte prosím jakou)**